

**SYTUACJA NA RYNKU PRACY W WOJEWÓDZTWACH LUBELSKIM I PODKARPACKIM
I JEJ ZMIANY W LATACH 2000-2006 W UJĘCIU PORÓWNAWCZYM
(NA PODSTAWIE DANYCH JEDNOSTKOWYCH
Z BADANIA AKTYWNOŚCI EKONOMICZNEJ LUDNOŚCI – BAEL)**

Analiza przekrojowa gospodarki i rynku pracy na Lubelszczyźnie i Podkarpaciu
Ocena zmian w latach 2005-2007 oraz perspektywy
na lata 2008-2009

Autorzy raportu:

Małgorzata Antczak
Katarzyna Piętka
Agnieszka Sowa

Współpraca:

Andrzej Cylwik
Magdalena Rokicka

Warszawa, Zamość luty 2008 r.

Spis treści:

Wstęp	3
I. WOJEWÓDZTWO LUBELSKIE	5
Wprowadzenie	5
1. Opis sytuacji przedsiębiorstw w regionach w powiązaniu z rozwojem sytuacji w sferze realnej.	8
Gospodarka realna	8
Kondycja finansowa firm na Lubelszczyźnie	11
Opis rynku pracy	12
2. Identyfikacja i opis wyróżniających się rodzajów działalności ekonomicznej w regionach.	13
Kondycja finansowa liderów i maruderów na poziomie sekcji i grup PKD	13
Kondycja finansowa, sytuacja makroekonomiczna i prognozy rozwoju dla najważniejszych sekcji i grup PKD	18
Przetwórstwo przemysłowe	21
Handel hurtowy	23
3. Zmiany na rynku pracy i prognozy dla najważniejszych sekcji i grup PKD	26
4. Największe firmy Lubelszczyzny	32
5. Środki unijne	35
II. WOJEWÓDZTWO PODKARPACKIE	39
Wprowadzenie	39
1. Opis sytuacji przedsiębiorstw w regionach w powiązaniu z rozwojem sytuacji w sferze realnej.	41
Gospodarka realna	41
Kondycja finansowa firm na Podkarpaciu	45
Opis rynku pracy	46
2. Identyfikacja i opis wyróżniających się rodzajów działalności ekonomicznej w regionach.	48
Kondycja finansowa liderów i maruderów na poziomie sekcji i grup PKD	48
Kondycja finansowa, sytuacja makroekonomiczna i prognozy rozwoju dla najważniejszych sekcji i grup PKD	51
Przetwórstwo przemysłowe	54
Handel hurtowy	58
3. Zmiany na rynku pracy oraz prognozy dla najważniejszych sekcji i grup PKD	60
4. Największe firmy na Podkarpaciu	66
5. Środki unijne	69
III. WNIOSKI I REKOMENDACJE DLA FIRM W OBU WOJEWÓDZTWACH	73
IV. ANALIZA I PROGNOZA KIERUNKÓW ROZWOJU SYTUACJI NA LOKALNYCH RYNKACH PRACY	78
1. Aktywność ekonomiczna	78
2. Poziom i struktura bezrobocia	80

Wstęp

Ideą raportu była wszechstronna ocena czynników wzrostu oraz kształtowania się sytuacji finansowej firm w dwóch najbiedniejszych województwach Polski: lubelskim i podkarpackim, przeprowadzone na podstawie trudno dostępnych danych regionalnych. Dzięki otrzymywanym co kwartał informacjom z Wojewódzkich urzędów statystycznych (WUS) można było przeprowadzić znacznie bardziej szczegółowe analizy i prezentacje sytuacji gospodarczej w badanych województwach. W ramach poszerzenia obrazu tych regionów i uzupełnienia wiedzy na temat tendencji zachodzących w ostatnich trzech latach posłużyło się kwartalnymi szacunkami dokonywanymi regularnie w ramach projektu „System przeciwdziałania powstawaniu bezrobocia na terenach słabo zurbanizowanych” oraz ocenami eksperckimi i dostępnymi informacjami na temat konkretnych firm, które często mają pozycję dominującą w swoich branżach w badanych województwach.

Sposób przedstawienia obu województw koncentruje się wokół oceny roli najważniejszych rodzajów działalności gospodarczej w tworzeniu wzrostu gospodarczego w regionach. Analiza potencjału poszczególnych grup przedsiębiorstw (pogrupowanych wg klasyfikacji PKD) jest przeprowadzona na podstawie: po pierwsze, stosowanej we wspomnianym projekcie klasyfikacji „liderów” i „maruderów”, po drugie, nowego wyboru grup istotnych w gospodarkach województw na podstawie udziału poszczególnych grup PKD w wyniku na sprzedaży i, po trzecie, na podstawie kontrybucji do wzrostu wartości dodanej. Obok kondycji finansowej i roli w regionie przedstawiona została także analiza ciągłości pozostawania w gronie liderów lub maruderów, pozwalająca wyłonić tzw. ugruntowanych „liderów” i „maruderów”.

Dla każdego województwa przedstawiono również dodatkowy czynnik rozwojowy, którym od maja 2004 roku są środki unijne – pokazano poziom ich dotychczasowego wykorzystania ze wskazaniem gmin o największej i najmniejszej realizacji projektów oraz plany na wykorzystanie środków przyznanych na lata 2007-2013. Sporo miejsca w raporcie poświęcono też kształtowaniu się rynków pracy w regionach, a zwłaszcza powiązania sytuacji realnej w gospodarce i finansowej przedsiębiorstw z tendencjami w zatrudnieniu i wynagrodzeniach.

Analiza została wzbogacona krótką charakterystyką prognoz dla Polski w perspektywie lat 2008-2009 i oczekiwanych trendów zmian gospodarek obu województw, zwłaszcza w najważniejszych podsektorach.

Podstawowym źródłem informacji są dane WUS w Lublinie i WUS w Rzeszowie dotyczące odpowiednich województw, po części publikowane, a po części zamówione na potrzeby projektu, na bazie kwartalnej lub rocznej, a w niektórych wypadkach – także miesięcznej. Istotnym źródłem są także opracowania GUS zbiorcze dla wszystkich województw. Uzupełnieniem oceny kondycji finansowej firm w wybranych grupach PKD i ich roli w regionach jest szczegółowa analiza „Listy 2000 największych przedsiębiorstw” w Polsce, publikowana corocznie przez dziennik „Rzeczpospolita”. Na potrzeby tego raportu analizowano 700 największych firm z „Listy 2000” z 2006 roku. Spośród 700 firm wybrano firmy działające na terenie Lubelszczyzny i Podkarpacia, przedstawiono ich pozycję na Liście 2000 w poprzednich dwóch latach, ogólną kondycję finansową i udział w rynku w regionie.

W celu łatwiejszego porównania charakterystyki gospodarczej Lubelszczyzny i Podkarpacia w rozdziałach 1, 2 wprowadzono taką samą numerację tabel. Oznacza to, że w tabeli 2.L (rozdział 1 dotyczący województwa lubelskiego) są przedstawione te same wielkości ekonomiczne, co w tabeli 2.P (rozdział 2 dotyczący województwa podkarpackiego).

I. WOJEWÓDZTWO LUBELSKIE

Wprowadzenie

Lubelszczyzna to jeden z mało uprzemysłowionych¹ regionów Polski, rozciągający się wzdłuż wschodniej granicy od Białej Podlaskiej i Terespoła po Hrubieszów i Tomaszów Lubelski. W ostatnich kilku latach tempo wzrostu gospodarczego w województwie było zbliżone do ogólnokrajowego. Z jednej strony świadczyło to o uczestniczeniu Lubelszczyzny w korzystnej koniunkturze gospodarczej w Polsce i na świecie, ale z drugiej strony wskazywało jednak na utrzymujący się dystans w odniesieniu do ogólnokrajowego poziomu rozwoju: w 2005 r. wartość PKB na mieszkańca Lubelszczyzny stanowiła zaledwie 69,4% średniej krajowej. Na dodatek w pierwszych trzech kwartałach 2007 r. szacujemy wolniejszy wzrost gospodarczy województwa lubelskiego niż w Polsce ogółem. W 2004 r. Lubelskie było także jednym z najbiedniejszych regionów Unii Europejskiej (UE27), z PKB na mieszkańca wg PPP² poniżej 40% (dokładnie 35%) średniej unijnej, wśród czterech innych województw polskich, oraz regionów bułgarskich i rumuńskich. Istniejąca struktura gospodarcza zdaje się być jednym z hamulców rozwoju – udział przemysłu i usług rynkowych w tworzeniu wartości dodanej województwa jest niższy niż w średnio Polsce, a rola rolnictwa i usług nierynkowych – odpowiednio większa. Lubelskie przyciąga znacznie mniej inwestorów niż inne województwa, a stopa inwestycji jest najniższa w kraju: 11,3% PKB w 2005 r. wobec 13,3%³ dla Polski; nakłady są najmniejsze także w przeliczeniu na 1 mieszkańca. Czynniki te wpływają na niższą o ponad 30% produktywność pracy niż średnio w Polsce. Fakt ten dotyczy przede wszystkim rolnictwa, ale także przemysłu i usług.

Warto natomiast podkreślić, iż chociaż ogólnie nakłady na badania i rozwój w relacji do PKB są w Polsce bardzo niskie, to Lubelskie plasuje się tu na 5 pozycji pod względem nakładów B+R (0,46% PKB,

2005 r.), a odsetek przedsiębiorstw przemysłowych, które prowadziły taką działalność (43%), był wyższy niż średnio w kraju.

Dochody ludności są niższe niż średnio w Polsce – udział sumy dochodów w Lubelskim w sumie ogólnopolskiej wyniósł 4,6% w 2005 r. (i miał tendencję malejącą), podczas gdy odpowiedni udział ludności zamieszkującej województwo był wyższy (5,7%). W rezultacie średni dochód do dyspozycji mieszkańca w Lubelskim stanowił 81% średniej krajowej. Wiąże się to z faktem znacznie większego udziału ludności pracującej w rolnictwie z niską wydajnością oraz czerpania w większym stopniu dochodów z transferów społecznych, a w mniejszym – z pracy zarobkowej, niż to ma miejsce w Polsce ogółem. Ludność woj. lubelskiego jest ponadto relatywnie starsza: udział osób w wieku 65+ należy do jednego z wyższych (14,3% z tendencją rosnącą wobec 13,3% dla Polski).

Bezrobocie jest wyższe niż w kraju (12,8 % wobec 11,6%, dane z września 2007 r.), ale sukcesywnie spada, choć o pracę wciąż trudno – na jedną ofertę pracy przypada aż 66 chętnych (średnia w kraju to 22 osoby).

Udział większych⁵ firm lubelskich w krajowej sprzedaży nie przekracza 2% (wobec 3,9%-ego udziału województwa w PKB), a kondycja finansowa tych przedsiębiorstw jest gorsza niż przeciętnie w gospodarce, choć wciąż utrzymuje się wysoki poziom rentowności obrotu w firmach. Podobnie, udział firm odnotowujących zyski na Lubelszczyźnie jest niższy niż w kraju (74% wobec 78%, za III kwartały 2007 r.). Tylko 9 firm z Lubelszczyzny weszło w skład Listy 500 największych firm w Polsce w 2006 r.

W ramach przemysłu stosunkowo dużą rolę odgrywają następujące branże: produkcja artykułów spożywczych, produkcja mebli, maszyn i urządzeń oraz wyrobów z surowców niemetalicznych⁶. Rozpoznawalną markę mają: PZL Świdnik, ZA Puławy, Cersanit Krasnystaw, Black Red and White z Biłgoraja, czy Eldorado z Lublina, ale one same nie są w stanie zmienić wizerunku regionu, jako jednego z najstabilniej uprzemysłowionych i najmniej doin-

¹ Wniosek autorów z projektu: System przeciwdziałania powstawaniu bezrobocia na terenach słabo zurbanizowanych oraz „Rzeczpospolita”, Horyzont Gospodarczy Regiony 2007, 28 listopada 2007 r.

² PPP – parytet siły nabywczej waluty krajowej, uwzględniający obok nominalnej relacji walut porównywanych ze sobą krajów również różnice w cenach.

³ dotyczy nakładów na środki trwałe; inwestycje ogółem stanowiły w 2005 r. w Polsce 18,2% PKB – analogiczna wielkość niedostępna na poziomie województw.

⁴ mierzoną wartością dodaną na 1 pracującego, tj. zatrudnionego lub pracującego na własny rachunek.

⁵ powyżej 49 zatrudnionych.

⁶ z pewnością dużą rolę odgrywa też przemysł chemiczny, energetyczny i pozostałego sprzętu transportowego, jednak z powodu liczby firm w tych branżach nie przekraczającej 3, dane branżowe nie są dostępne.

westowanych, oraz z największym rolnictwem, w którym jest wciąż bardzo wiele do zrobienia.

Szansą dla regionu może być coraz sprawniejsze pozyskiwanie funduszy unijnych i sąsiedztwo z Ukrainą. Województwo lubelskie z absorpcją środków z funduszy strukturalnych na poziomie 74% zajmuje 6 miejsce w kraju. W następnej perspektywie finansowej, do 2013 r. Lubelszczyzna otrzyma około 1,35 mld euro z Regionalnego Programu Operacyjnego, które w głównej mierze zostaną przeznaczone na rozwój infrastruktury transportowej, oraz na wsparcie przedsiębiorczości i na ochronę środowiska.

Głównymi słabościami Lubelszczyzny są: niedostatecznie rozwinięte usługi rynkowe i przemysł przetwórczy oraz niska wydajność pracy, zwłaszcza w rolnictwie. Konieczna jest modernizacja przemysłu lubelskiego w zakresie wprowadzania nowoczesnych technologii poprawiających efektywność produkcji i zarządzania, a także inicjatywy nakierowane na rozwój usług rynkowych i przepływ do tego sektora ludności pracującej obecnie w rolnictwie. Mocną stroną województwa jest duży udział produkcji artykułów spożywczych w wyniku na sprzedaży (12,8% w III kw. 2007), współpraca z Ukrainą i Białorusią oraz stosunkowo wysoka otwartość regionu na przyjmowanie pomocy unijnej w celu uatrakcyjnienia go dla inwestorów.

1. Opis sytuacji przedsiębiorstw w regionach w powiązaniu z rozwojem sytuacji w sferze realnej.

Gospodarka realna

Województwo lubelskie ma relatywnie, tj. w porównaniu do poziomu ogólnokrajowego, duży udział rolnictwa i usług nierynkowych (w 2005 r. odpowiednio 7,4% i 20,7% wartości dodanej brutto w porównaniu do 4,5% i 14,9% średnio w Polsce). Gospodarstwa rolne są rozdrobnione (przeciętna powierzchnia 6,6 ha spośród jednostek powyżej 1 ha), a wydajność rolnictwa – bardzo niska (nie wiele powyżej połowę poziomu krajowego przy zaangażowaniu aż 38% ogółu pracujących w rolnictwie). Sektor rolny pełni tu nadal rolę strefy ukrytego bezrobocia. Na dużą rolę usług nierynkowych z pewnością wpływa obecność KUL-u i innych wyższych uczelni. Udział przemysłu i usług rynkowych jest mniejszy niż w skali kraju (odpowiednio 18,7% i 47,5% w porównaniu do 23,9% i 51,1% dla Polski). Wydajność pracy w tych sektorach kształtuje się również poniżej średniej krajowej, lecz tu dysproporcje są mniejsze: 83% w przypadku przemysłu i 91% w usługach rynkowych. Jedynie wydajność w budownictwie jest porównywalna ze średnią krajową, jednak sektor ten to zaledwie 5,6% wartości dodanej brutto Lubelszczyzny. Stopień uprzemysłowienia województwa wydaje się przeciętny – udział środków trwałych brutto w Lubelskim w poziomie ogólnokrajowym był wg bilansów z 2005 r. podobny, jak udział województwa w krajowym PKB. Jednak inwestycje firm od 2005 r. do III kw. 2007 r. rosły o ok. połowę wolniej niż w skali kraju, co zwiększyło dysproporcję w uprzemysłowieniu województwa w porównaniu z resztą kraju oraz z pewnością nie pozwoliło zmniejszyć dystansu do średniego poziomu wydajności pracy. Większość firm lubelskich znajduje się więc pod presją zwiększania produktywności – poprzez inwestycje i poprawę organizacji pracy, a całe województwo – pod presją restrukturyzacji sektora rolnego (w tym konsolidacji gospodarstw) i rozwoju przede wszystkim usług rynkowych w celu absorpcji wysokich nadwyżek siły roboczej na wsi.

Tabela 1.1.L: Wybrane wskaźniki ze sfery realnej dla woj. lubelskiego (zmiany w %)

Lubelskie	2005	2006	I-IX 2007
Wartość dodana brutto ¹	3,1	6,1	5,6
Przemysł	2,4	4,0	5,7
Budownictwo	6,5	32,3	24,7
Usługi rynkowe	4,7	7,0	6,7
Produkcja sprzedana przemysłu ^{1,2}	6,0	9,8	11,5
Produkcja sprzedana budowlano-montażowa ^{1,2}	0,0	33,7	26,3
Handel detaliczny ²	2,9	7,6	12,2
Handel hurtowy ²	2,6	29,7	23,2
Inwestycje przedsiębiorstw ³	9,6	11,6	7,8
Mieszkania oddane do użytku	27,3	-9,3	32,3
Mieszkania, których budowę rozpoczęto	-	-	46,0
Eksport przedsiębiorstw ³	7,8	13,4	18,9
Dochody gospodarstw domowych (płace oraz renty i emerytury)	2,7	6,0	6,7
Średnie wynagrodzenie w sektorze przedsiębiorstw	4,7	3,6	10,1

Uwagi: 1) zmiany realne, 2) firmy powyżej 9 zatrudnionych, 3) firmy powyżej 49 zatrudnionych

Źródło: Biuletyn Statystyczny, Szacunki PKB GUS, WUS

Tabela 1.2.L: Wybrane wskaźniki ze sfery realnej dla Polski (zmiany w %)

Polska	2005	2006	I-IX 2007
Wartość dodana brutto ¹	3,3	6,0	6,7
Przemysł	3,5	10,0	7,6
Budownictwo	7,8	12,5	23,4
Usługi rynkowe	3,6	5,3	6,8
Produkcja sprzedana przemysłu ^{1,2}	4,0	11,8	9,8
Produkcja sprzedana budowlano-montażowa ^{1,2}	7,4	17,5	20,2
Handel detaliczny ²	3,9	11,9	16,0
Handel hurtowy ²	5,2	9,0	14,1
Inwestycje przedsiębiorstw ³	7,8	20,3	34,1
Mieszkania oddane do użytku	5,5	1,0	12,9
Mieszkania, których budowę rozpoczęto	-	30,4	38,9
Eksport przedsiębiorstw ³	-	23,3	18,3
Dochody gospodarstw domowych (płace oraz renty i emerytury)	3,8	8,0	9,1
Średnie wynagrodzenie w sektorze przedsiębiorstw	3,2	5,1	8,9

Uwagi: 1) zmiany realne, 2) firmy powyżej 9 zatrudnionych, 3) firmy powyżej 49 zatrudnionych

Źródło: Biuletyn Statystyczny, Szacunki PKB GUS, WUS

W 2005 r. woj. lubelskie odczuło spowolnienie wzrostu gospodarczego po dynamicznym 2004 r. – roku wejścia do Unii Europejskiej. W latach 2006-2007 szacowane przez nas tempo rozwoju ponownie wyraźnie wzrosło. W latach 2005-2006 gospodarka Lubelszczyzny rozwijała się w tempie bliskim krajowemu. Jednak w okresie I-III kw. 2007 r. szacujemy, iż nastąpiła zmiana tej tendencji, ponieważ tempo wzrostu nieco zmalało – odwrotnie niż w Polsce ogółem.

Najdynamiczniej w całym badanym okresie rozwijało się budownictwo – skumulowana od 2005 r. do III kw. 2007 r. wartość dodana wzrosła o 75% (znacząco szybciej niż w skali kraju); usługi rynkowe wzrosły w tym czasie łącznie o ok. 20% (podobnie jak w Polsce); najmniejszej dynamiczny był w tym czasie przemysł, a w porównaniu z tempem ogólnokrajowym – wzrósł o połowę wolniej. Uwzględniając nie tylko tempo wzrostu, ale także wagę danego sektora w wartości dodanej brutto okazuje się, iż motorem wzrostu (tj. działalnością o największej kontrybucji do wzrostu) od 2005 r. pozostają usługi rynkowe, w tym zwłaszcza handel

hurtowy. Od strony popytu inwestycje i konsumpcja raczej sprzyjały wzrostowi w Lubelskim, chociaż w nieco mniejszym stopniu niż w skali kraju. Jak już wspomniano powyżej, nakłady firm rosły wolniej niż w Polsce. Z drugiej jednak strony szybciej niż w skali kraju rozwijało się budownictwo mieszkaniowe – w badanym okresie silnie wzrosła liczba mieszkań oddanych do użytku i rozpoczętych budowli (wysokie wzrosty w 2005 r. i 2007 r.), co najprawdopodobniej odpowiada w głównej mierze za nieco wyższe tempo produkcji budowlanej niż w skali kraju. Drugim powodem szybciej rosnącej produkcji budowlanej była zapewne relatywnie wysoka absorpcja funduszy unijnych, a więc również inwestycje drogowe realizowane w stopniu zbliżonym do ogólnokrajowego. Największy udział w inwestycjach ogółem mają jednak nakłady przedsiębiorstw, dlatego szacujemy, iż popyt inwestycyjny nie był tak silny jak w skali kraju, zwłaszcza w 2007 r. Ponadto obroty handlu detalicznego były wolniejsze w każdym roku niż w Polsce ogółem, co sugeruje wolniej rosnący popyt konsumpcyjny gospodarstw domowych w woj. lubelskim. Mogą

też o tym świadczyć wolniej rosnące dochody (z pracy w sektorze przedsiębiorstw oraz z tytułu rent i emerytur). Powyższe tendencje były rekompensowane przez silny popyt zagraniczny (w 2007 r. rekompensowane częściowo). Firmy zatrudniające co najmniej 50 osób, w których sprzedaży eksport stanowił w 2007 r. 16%, zwiększyły sprzedaż na eksport w analizowanym okresie łącznie o 45%, w samym tylko 2007 r. – o 19%.

Podsumowując, tempo rozwoju województwa lubelskiego było w 2005 roku słabe, ale w latach 2006-2007 kształtowało się na poziomie prawie 2-krotnie wyższym. Niewielkie spowolnienie miało miejsce w 2007 r., co w zestawieniu z dalszym przyspieszaniem wzrostu PKB w Polsce ogółem mogło powiększyć dysproporcje rozwoju firm lubelskich i w pozostałych województwach łącznie.

Kondycja finansowa firm na Lubelszczyźnie

W okresie 2005 – III kw. 2007 r. sektor przedsiębiorstw na Lubelszczyźnie charakteryzował się nieco gorszą kondycją finansową niż na pozostałym obszarze kraju. Zarówno wyniki finansowe jak i podstawowe wskaźniki ekonomiczne⁷ (jak rentowność obrotu, wskaźnik poziomu kosztów) przedsiębiorstw były w tym regionie niższe od poziomu ogólnokrajowego, podobnie jak udział firm odnotowujących zyski. Choć efektywność przedsiębiorstw (mierzona wskaźnikami poziomu kosztów i rentowności obrotu brutto i netto) była na

Lubelszczyźnie dość wysoka i zbliżona do poziomu ogólnokrajowego, to w ciągu ostatnich dwóch kwartałów (II i III kw. 2007 r.) tendencja poprawy efektywności zaczęła wygasać (wymienione wskaźniki utrzymały się na poziomie z I połowy 2007 r., odpowiednio 94,8%, 5,2%, 4,1%). Niepokój budzi wysoki udział firm ponoszących straty na Lubelszczyźnie, w 3 kw. 2007 r. 26% firm, podczas gdy w całej gospodarce krajowej 22,2%.

Warto zauważyć, że przy niższej efektywności, dynamika przychodów ze sprzedaży na Lubelszczyźnie była z reguły nieco wyższa niż w kraju, a dynamika zysku netto nieco niższa. Może to świadczyć o istniejącym potencjale rozwojowym firm w regionie, ale jednocześnie o dużej potrzebie naprawy funkcjonowania przedsiębiorstw w celu zwiększenia ich efektywności i lepszych możliwości generowania zysków. Z danych makroekonomicznych wiemy, iż wydajność pracy przedsiębiorstw z omawianych sektorów pozarolniczych jest nadal niższa niż w średnio w kraju.

Trudno powiedzieć, jakie będą wyniki finansowe firm na koniec roku 2007, ale ponieważ w III kwartale na poziomie ogólnokrajowym była już widoczna tendencja spadku efektywności (redukcje wskaźników rentowności obrotu), można przypuszczać, że kondycja finansowa firm na Lubelszczyźnie na koniec 2007 r. również będzie słabsza.

⁷ Analizując finanse firm w tym raporcie zawsze mówimy o wielkościach skumulowanych od początku roku.

Tabela 2.L: Kondycja finansowa sektora przedsiębiorstw na Lubelszczyźnie, główne wskaźniki finansowe (%), 2005 – III kw. 2007 r.

		POLSKA	Lubelskie
Wskaźnik poziomu kosztów	2005	95,1	96,2
	I 2006	95,2	95,4
	I-II 2006	94,4	95,3
	I-III 2006	94,2	95,3
	2006	94,2	95,7
	I 2007	93,9	94,3
	I-II 2007	93,5	94,8
	I-III 2007	93,6	94,8
Wskaźnik rentowności obrotu brutto	2005	4,9	3,8
	I 2006	4,8	4,6
	I-II 2006	5,6	4,7
	I-III 2006	5,8	4,7
	2006	5,8	4,3
	I 2007	6,1	5,7
	I-II 2007	6,5	5,2
	I-III 2007	6,4	5,2
Wskaźnik rentowności obrotu netto	2005	3,9	2,8
	I 2006	3,7	3,5
	I-II 2006	4,5	3,7
	I-III 2006	4,7	3,7
	2006	4,7	3,4
	I 2007	4,9	4,5
	I-II 2007	5,3	4,1
	I-III 2007	5,2	4,1
Udział liczby przedsiębiorstw wykazujących zysk netto w ogólnej liczbie przedsiębiorstw	2005	76,0	72,1
	I 2006	59,6	48,6
	I-II 2006	69,3	61,8
	I-III 2006	74,2	69,8
	2006	79,7	77,1
	I 2007	68,3	61,5
	I-II 2007	75,4	69,7
	I-III 2007	77,8	73,9

Źródło: Biuletyn Statystyczny GUS, WUS

Opis rynku pracy

Ludność w woj. lubelskim jest relatywnie nieco starsza: w wieku produkcyjnym stanowi nieco mniejszy odsetek niż średnio w Polsce (62% wobec 64%), a odwrotnie w przypadku ludności w wieku postprodukcyjnym (27% wobec 24%). To oznacza mniej aktywne ekonomicznie społeczeństwo. Mimo to, współczynnik aktywności zawodowej jest tu wyższy niż średnio w Polsce: 48,8% wobec 46,5%, ale stopa bezrobocia kształtowała się także powyżej średniej (12,8% na koniec września 2007 r. wobec 11,6%). Od 2005 r. w całym kraju obserwujemy spadek bezrobocia, jednak dynamika tego procesu w województwie lubelskim jest niższa niż w przeciętnie w kraju. Struktura osób pracujących w Lubelskim jest zdominowana przez zaangażowanych w rolnictwie: 38% w 2005 r. (najwyższy wskaźnik wśród województw wobec 17% średnio w Polsce). Odpowiednio mniej osób pracuje w usługach rynkowych (25% wobec 36%), przemyśle (14,6% wobec 23%) i budownictwie (3,4% wobec 5%). Wieś generuje także dużą rzeszę bezrobotnych (we wrześniu 2007 r. 55% to mieszkańcy wsi). Wysoki wzrost gospodarczy w latach 2006-2007 przekładał się w umiarkowany sposób na poprawę sytuacji na rynku pracy, a spadek bezrobocia wynikał jak w całej Polsce w dużej mierze z emigracji zarobkowej. Czynnikiem ten, jak też poprawiająca się sytuacja finansowa firm, wymusił podwyżki płac, które w 2005 r. i 2007 r. rosły szybciej niż w skali kraju. Lubelszczyzna może więc odczuwać dotkliwiej niż inne regiony braki wykwalifikowanej siły roboczej.

2. Identyfikacja i opis wyróżniających się rodzajów działalności ekonomicznej w regionach.

Kondycja finansowa liderów i maruderów na poziomie sekcji i grup PKD

W tej części raportu zostanie przeanalizowany skład grup liderów i maruderów na Lubelszczyźnie od połowy 2006 r., odkąd taka klasyfikacja na szczeblu regionów zaczęła być prowadzona. Analiza liderów i maruderów obejmuje tylko firmy większe, zatrudniające powyżej 49 osób i opiera się na zbiorczych danych z Lubelskiego Urzędu Statystycznego. Celem tej analizy będzie określenie ciągłości utrzymywania pozycji lidera czy marudera przez poszczególne rodzaje działalności gospodarczej (grupy PKD), które były identyfikowane w każdym z sześciu kwartałów (od połowy 2006 r. do końca trzeciego kwartału

2007 r.). Podstawą do przydzielenia danego rodzaju działalności do grupy liderów lub maruderów były kryteria ekonomiczne. W przypadku liderów kryteria te oznaczały;

- wzrost poziomu dynamiki sprzedaży (o 10 pkt. proc. r/r),
- poprawę pozytywnego wskaźnika rentowności obrotu brutto, oraz
- wzrost wartości zysku netto.

W przypadku maruderów kryteria dotyczyły spadku dynamiki sprzedaży, pogorszenia się rentowności i spadku zysków.

Warto zauważyć, że w każdym z prezentowanych okresów było w regionie lubelskim znacznie więcej liderów niż maruderów, a rola grup słabo prosperujących w gospodarce Lubelszczyzny, mierzona ich udziałem w wyniku na sprzedaży, była bardzo niewielka, wręcz znikoma (Tabela 4). Natomiast zidentyfikowani liderzy mieli znaczący udział w wyniku na sprzedaży w regionie, a nawet w gospodarce (udział lubelskich producentów mebli w ogólnokrajowym wyniku na sprzedaży w III kw. 2007 r. wyniósł aż 16,6%).

Te aspekty przyczyniają się do powstania pozytywnego obrazu sektora firm w regionie, co sprzyjało budowaniu optymistycznych wniosków odnośnie możliwości poprawy wskaźników makroekonomicznych i pozytywnych zmian na rynku pracy- jednak kondycja finansowa firm nie była tak dobra jak na pozostałym obszarze kraju.

Analiza przynależności poszczególnych rodzajów działalności gospodarczej do grup liderów i maruderów wyróżnia się dość istotną ciągłością, to znaczy, że branże przodujące z reguły utrzymywały swoją pozycję przynajmniej przez kilka kwartałów.

Przykładami grup PKD, które utrzymywały pozycję lidera najdłużej (**ugruntowani liderzy**) były:

- Produkcja artykułów spożywczych i napojów (6 kwartałów)
- Produkcja maszyn i urządzeń gdzie indziej nie sklasyfikowanych (6 kwartałów)
- Produkcja maszyn i aparatury elektrycznej gdzie indziej nie sklasyfikowana (6 kwartałów)
- Wykonywanie instalacji budowlanych (6 kwartałów)
- Produkcja wyrobów z surowców niemetalicznych pozostałych (5 kwartałów)
- Produkcja mebli; działalność produkcyjna gdzie indziej nie sklasyfikowana (5 kwartałów)
- Handel hurtowy i komisowy, z wyjątkiem handlu pojazdami mechanicznymi i motocyklami (5 kwartałów)

- Handel detaliczny z wyjątkiem sprzedaży pojazdów mechanicznych (5 kwartałów)
- Transport lądowy; transport rurociągowy (5 kwartałów)

Sytuacja gospodarcza w analizowanym okresie oraz kontrybucja do wzrostu gospodarczego województwa w przypadku większości z nich zostanie omówiona w dalszej części rozdziału.

Przykładów maruderów było na Lubelszczyźnie znacznie mniej niż liderów. Do najdłużej utrzymujących się (**ugruntowanych**) maruderów należały:

- Produkcja instrumentów medycznych, precyzyjnych i optycznych, zegarów i zegarków (6 kwartałów)
- Sprzedaż, obsługa i naprawa pojazdów mech. i motocykli; sprzedaż detaliczna paliw (6 kwartałów)
- Produkcja odzieży i wyrobów futrzarskich (5 kwartałów)

Rola powyższych słabo rozwijających się branż nie jest istotna w gospodarce województwa, a spadki czy bardzo niskie wzrosty tylko w minimalnym

stopniu wpływały ujemnie na wartość dodaną ogółem. Okazało się jednak, że dynamiczna sprzedaż w 2007 r. pojazdów i paliw (odpowiednio o 26% i 18% – dane dla firm powyżej 9 zatrudnionych) nie umożliwiły tej branży na opuszczenie grona maruderów. Być może działały te wymagają procesu restrukturyzacji.

Na Lubelszczyźnie było niewiele przykładów rodzajów działalności, w których w badanym okresie w istotny sposób zmieniała się kondycja finansowa, to znaczy w sposób wystarczająco silny, aby zmienić klasyfikację z grupy liderów do maruderów -znaczące pogorszenie wyników ekonomicznych było widoczne tylko we włókiennictwie⁸). Przechodzenie w odwrotnym kierunku, tj. z maruderów do liderów, również następowało rzadko. Silna poprawa kondycji była obserwowana w produkcji masy celulozowej – najprawdopodobniej z powodu restrukturyzacji, gdyż tempo produkcji sprzedanej spowolniło w 2007 r., oraz we wznoszeniu kompletnych budowli w ramach budownictwa – tu wystąpił efekt bardzo dynamicznego wzrostu popytu na usługi budowlane w latach 2006-2007.

⁸ Tu faktycznie miała miejsce chwilowa poprawa koniunktury w 2006 roku, w którym to odnotowano wzrost produkcji sprzedanej o 15%, pomimo znacznego spadku eksportu; jednak oddziaływanie konkurencji z krajów Azji wpłynęło ponownie na wyhamowanie popytu krajowego przy nadal słabym eksporcie i w efekcie spowodowało spadek produkcji w 2007 r.

Tabela 3.L: Liderzy (+) i maruderzy (-) na Lubelszczyźnie (II kw. 2006 – III kw. 2007)

GRUPY PKD	II kw. 2006	III kw. 2006	2006	I kw. 2007	II kw. 2007	III kw. 2007
Produkcja artykułów spożywczych i napojów	+	+	+	+	+	+
Włókiennictwo	0	0	0	+	0	-
Produkcja odzieży i wyrobów futrzarskich	-	-	-	-	-	0
Produkcja drewna i wyrobów z drewna	+	+	+	+	0	0
Produkcja masy celulozowej, papieru oraz wyrobów z papieru	0	-	0	+	+	+
Działalność wydawnicza; poligrafia	0	0	0	0	+	+
Produkcja wyrobów gumowych i z tworzyw sztucznych	0	0	-	0	-	-
Produkcja wyrobów z metali	0	0	0	0	-	0
Produkcja wyrobów z surowców niemetalicznych pozostałych	+	+	+	+	+	0
Produkcja maszyn i urządzeń gdzie indziej nie sklasyfikowana	+	+	+	+	+	+
Produkcja maszyn i aparatury elektr. gdzie indziej nie sklasyfikowana	+	+	+	+	+	+
Produkcja instrumentów med., precyz. i optycznych i zegarów	-	-	-	-	-	-
Produkcja mebli; działaln. prod. gdzie indziej nie sklasyfikowana	0	+	+	+	+	+
Wznoszenie komp. obiektów budowl., inżynieria ląd. i wod.	-	+	+	0	+	+
Wykonywanie instalacji budowlanych	+	+	+	+	+	+
Sprzedaż, obsł. i napr. pojazdów mech. i moto; sprzedaż det. paliw	-	-	-	-	-	-
Handel hurtowy i komisowy, z wyj. handlu poj. mech. i moto.	0	+	+	+	+	+
Handel detaliczny z wyj. sprzedaży poj. mechaniczn.	0	+	+	+	+	+
Hotele i restauracje	0	0	0	0	+	+
Transport lądowy; transport rurociągowy	+	+	+	+	+	0
Obsługa nieruchomości	0	0	0	0	0	+

Wyjaśnienie: 0-sytuacja pośrednia, nie spełniająca kryteriów zaliczenia do grupy liderów lub maruderów

Źródło: WUS, obliczenia własne

Przedstawiona w sposób syntetyczny dotychczasowa analiza kondycji finansowej przedsiębiorstw na Lubelszczyźnie jest w dużym stopniu niedoskonała. Opiera się na niepełnych danych, które były przekazywane przez WUS i obejmuje tylko około 75% przychodów ze sprzedaży wszystkich większych firm operujących na Lubelszczyźnie (w 2005 r. było to 73%)⁹. W dotychczasowych raportach zabrakło analizy z następujących rodzajów działalności:

- Górnictwo węgla kamiennego i brunatnego
- Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną gaz i wodę
- Pobór, uzdatnianie i rozprowadzanie wody
- Produkcja skór wyprawionych i wyrobów ze skór wyprawionych
- Produkcja wyrobów tytoniowych
- Produkcja koksu i produktów rafinacji ropy naftowej
- Produkcja wyrobów chemicznych
- Produkcja pojazdów samochodowych, przyczep i nacze
- Produkcja pozostałego sprzętu transportowego
- Transport wodny
- Działalność wspomagająca transport wodny
- Poczta i telekomunikacja

W ten sposób, dotychczasowa analiza została okrojona o tak ważne i duże firmy jak: Zakłady Azotowe SA w Puławach, Lubelski Węgiel Bogdanka SA w Puchaczowie, Zamojska Korporacja Energetyczna SA w Zamościu, Elektrociepłownia Lublin, Lubelskie Zakłady Energetyczne i prawdopodobnie wiele innych dużych przedsiębiorstw. Dlatego w tym raporcie zdecydowaliśmy się odszukać i opisać te wyróżniające się firmy, które choć wy-

kluczone z danych WUS i z naszej dotychczasowej analizy prowadzonej w ramach projektu EQUAL (z powodu przepisów o zachowaniu tajemnicy przy udostępnianiu danych statystycznych)- zostały odnalezione na Liście 2000 największych przedsiębiorstw i mają niewątpliwie istotny wpływ na rozwój całego regionu.

Ponadto, przydzielone do liderów i maruderów rodzaje działalności niekoniecznie miały istotne znaczenie w gospodarce regionu. Przykładowo, następujące grupy PKD: produkcja instrumentów medycznych (ugruntowany maruder) czy produkcja maszyn i aparatury elektrycznej (ugruntowany lider) nie miały istotnego udziału w wyniku na sprzedaży w województwie (ich udział był niższy od 1%). Do analizy postanowiliśmy wyłonić więc i opisać inne ważne rodzaje działalności, których udział w wyniku na sprzedaży¹⁰ w analizowanym okresie (od końca 2005 r. do III kw. 2007 r. włącznie) był w regionie istotny, czyli większy od 5 %. Wybór nowych rodzajów działalności gospodarczej istotnych dla regionów również opiera się o dane WUS.

Kondycja finansowa, sytuacja makroekonomiczna i prognozy rozwoju dla najważniejszych sekcji i grup PKD

Rodzaje działalności o istotnym znaczeniu w gospodarce Lubelszczyzny na podstawie wyniku na sprzedaży to:

- produkcja mebli
- produkcja artykułów spożywczych i napojów
- produkcja wyrobów z produktów niemetalicznych
- produkcja maszyn i urządzeń
- handel hurtowy i komisowy.

⁹ WUS nie udostępnia danych w danej grupie, jeśli zawiera ona na terenie mniej niż 3 firmy.

¹⁰ Analiza udziału w wyniku na sprzedaży wynika z konieczności wyeliminowania wartości sprzedanych produktów, co byłoby mylące w przypadku analizy wielkości sprzedaży w handlu.

Tabela 4.L: Rola poszczególnych rodzajów działalności w gospodarce Lubelszczyzny - udział w wyniku na sprzedaży w województwie (%).

	2005	III kw. 2007
Ogółem	100,0	100
Produkcja wyrobów z surowców niemetalicznych pozostałych	12,6	9,6
Produkcja mebli; działalność prod. gdzie indziej nie sklasyfikowana	11,0	13,0
Produkcja artykułów spożywczych i napojów	6,7	12,8
Produkcja metalowych wyrobów gotowych	5,3	3,5
Wznoszenie kompletnych obiektów budowlanych; inżynieria ląd. i wodna	4,0	3,7
Produkcja maszyn i urządzeń gdzie indziej nie sklasyfikowanych	3,2	4,9
Produkcja wyrobów gumowych i z tworzyw sztucznych	2,2	1,2
Produkcja drewna i wyrobów z drewna	2,0	1,8
Produkcja masy celulozowej, papieru oraz wyrobów z papieru	1,1	2,0
Działalność wydawnicza; poligrafia i reprodukcja zapisanych nośników inform.	0,7	0,6
Wykonywanie instalacji budowlanych	0,5	1,2
Włókiennictwo	0,0	0,1
Produkcja odzieży i wyrobów futrzarskich	-1,3	-0,4
Produkcja instrumentów medycznych, precyz. i optycznych i zegarów	-0,9	-0,3
Produkcja maszyn i aparatury elektrycznej gdzie indziej nie sklasyfikowana	-0,3	0,1
Sprzedaż, obsługa i naprawa poj. mech. i motocykli; sprzedaż det. paliw	1,0	-1,3
Handel hurtowy i komisowy, z wyj. handlu pojazd mechanicznych i motor.	6,6	9,4
Handel detaliczny z wyj. sprzedaży pojazdów mechanicznych i motor.	1,9	2,1
Hotele i restauracje	0,0	0,1
Transport lądowy; transport rurociągowy	-1,8	4,1
Obsługa nieruchomości	-0,2	1,0

Źródło: WUS, obliczenia własne

Warto zaznaczyć, że większość z istotnych dla regionu rodzajów działalności, mierzonych udziałem w wyniku na sprzedaży, była sklasyfikowana również jako liderzy w regionie. Ich pozytywny wpływ na rozwój gospodarczy województwa jest więc uzasadniony (nie dość, że miały duży udział w wyniku na sprzedaży, to o dobrej kondycji finansowej). Ponadto udział w wyniku na sprzedaży tych wybranych grup wzrósł w okresie analizy (od końca 2005 r. do III kw. 2007 r.) prawie we wszystkich przypadkach (poza produkcją wyrobów z surowców niemetalicznych, gdzie spadek był niewielki o 3 pkt. proc.). Można więc powiedzieć, że wybrane rodzaje działalności nie tylko były w większości w bardzo dobrej kondycji finansowej, ale także umocniły swoją wiodącą

rolę w gospodarce Lubelszczyzny. W przypadku produkcji artykułów spożywczych wzrost udziału w wyniku na sprzedaży był prawie dwukrotny (z 6,7% do 12,8%). Kondycja finansowa tych wybranych i istotnych dla regionu grup będzie krótko scharakteryzowana, a szczegółowe wielkości ekonomiczne oraz wskaźniki finansowe zostały zebrane w tabelach, które znajdują się w aneksie do raportu. Analiza każdej branży jest uzupełniana omówieniem jej kontrybucji do wzrostu produkcji sprzedanej przemysłu, tj. dynamiki przeważonej udziałem w produkcji czy też kontrybucji danego sektora do wartości dodanej ogółem (w przypadku handlu) – dynamiki również przeważonej udziałem. Poziom tej kontrybucji wyznacza rolę danej branży w rozwoju regionu.

Tabela 5.L: Kontrybucja dostępnych elementów składowych do wzrostu poszczególnych agregatów makroekonomicznych na Lubelszczyźnie

	2005	2006	I-IX 2007
Wartość dodana ogółem (wzrost w cenach stałych)	3,1	6,1	5,6
Kontrybucja wartości dodanych poszczególnych sekcji, w pkt. proc.			
rolnictwo	-0,3	0,0	-0,1
przemysł	0,5	0,7	1,0
budownictwo	0,3	1,8	0,9
usługi rynkowe	2,2	3,3	3,2
usługi nierynkowe	0,4	0,2	0,5
Produkcja sprzedana przemysłu (wzrost w cenach stałych)	6,0	9,8	11,5
Kontrybucja poszczególnych grup, w pkt. proc. (od najw. do najmn. w 2007 r.)			
produkcja artykułów spożywczych	3,2	2,3	2,9
produkcja maszyn i urządzeń	1,1	2,8	2,2
produkcja mebli; pozostała działalność produkcyjna	-0,5	-0,2	0,9
produkcja pojazdów mechanicznych, przyczep	0,3	0,3	0,8
produkcja drewna i wyrobów z drewna oraz ze słomy i wikliny	0,1	0,6	0,8
produkcja wyrobów z metali	0,5	1,0	0,7
produkcja wyrobów gumowych	-0,1	-0,1	0,5
produkcja metali	0,3	0,4	0,4
produkcja odzieży i wyrobów futrzarskich	-0,3	0,0	0,3
produkcja masy włóknistej oraz papieru	0,1	0,4	0,2
produkcja maszyn i aparatury elektrycznej	0,1	0,1	0,1
działalność wydawnicza; poligrafia i reprodukcja zapisanych nośników informacji	0,0	0,1	0,1
produkcja skór wyprawionych i wyrobów z nich	-0,2	0,1	0,1
włókiennictwo	0,0	0,1	0,0
produkcja instrumentów medycznych, precyzyjnych i optycznych, zegarów	-0,1	0,0	-0,1
produkcja wyrobów z surowców niemetalicznych pozostałych	0,8	0,5	-2,0
pozostałe grupy przetwórstwa	1,3	2,1	3,9
energia, woda, gaz, górnictwo	-0,7	-0,6	-0,2
Obroty handlowe (wzrost w cenach bieżących)	2,7	20,4	19,2
Kontrybucja poszczególnych grup, w pkt. proc.			
Handel hurtowy i komisowy	1,5	18,9	15,3
Handel detaliczny	1,2	1,4	3,9

Źródło: WUS, obliczenia własne

Przetwórstwo przemysłowe

Struktura przychodów przetwórstwa przemysłowego odbiega nieco od sytuacji w innych regionach. Przemysł Lubelszczyzny specjalizuje się w produkcji artykułów spożywczych i napojów, co jest konsekwencją dużego znaczenia rolnictwa w gospodarce regionu. Udział tej gałęzi przemysłu w wyniku na sprzedaży był najwyższy (razem z produkcją mebli, po 13%), ale jego rola w gospodarce krajowej raczej umiarkowana (2,7% ogólnokrajowego wyniku na sprzedaży powstaje na Lubelszczyźnie). W III kw. 2007 r. w regionie operowały 84 firmy spożywcze, wśród których 3/4 osiągało zyski. Ten rodzaj działalności gospodarczej został zaliczony do ugruntowanych liderów, a jego kondycja finansowa stale się poprawia. Udział firm zyskowych zwiększył się z 67% w końcu 2005 r. do 75% w III kw. 2007 r., a wskaźniki efektywności osiągały stale poprawiające się wartości (rentowność sprzedaży wzrosła z 1,8% do 3,8%, a obrotu brutto – z 1,7% do 3,5%). Z punktu widzenia czynników wzrostu wartości dodanej przemysł w woj. lubelskim zajmował w analizowanym okresie drugie miejsce (po usługach rynkowych), i odpowiadał za 15-20% jej wzrostu, tj. 1,0 pkt proc. w 2007 r., a największy wkład w tę sytuację miała właśnie produkcja artykułów spożywczych i napojów. Wynika to z umiarkowanego tempa wzrostu produkcji tej branży (od 7,9% w 2006 r. do 11% w 2005 r.) oraz jej dużej wagi w przemyśle Lubelszczyzny (32% w 2007 r., a więc znacznie większej niż na podstawie wyniku na sprzedaży). Wzrost produkcji spożywczej w analizowanym okresie opierał się przede wszystkim na dynamicznym popycie na żywność w samym województwie, gdyż w skali kraju rósł on dwukrotnie wolniej (na podstawie tempa obrotów handlowych w placówkach handlujących żywnością).

W latach 2006-2007, oprócz przyspieszenia popytu konsumpcyjnego w kraju, dodatkowo producenci lubelscy doświadczyli jeszcze wyższego tempa sprzedaży swoich produktów za granicę. W efekcie rola eksportu w sprzedaży urosła do 19%. Największą firmą z regionalnego przemysłu spożywczego są Zakłady Mięsne Łmeat Łuków SA w Łukowie.

W 2006 r. sprzedaż „Łmeat” stanowiła 8% przychodów całej branży, podobnie jak w 2005 r., ale dynamika przychodów ze sprzedaży w 2006 r. była znacznie wyższa niż w branży i wynosiła aż 117,1%. „Łmeat” znalazł się w szóstej setce 2000 największych firm w Polsce, publikowanej corocznie na łamach Rzeczypospolitej, na pozycji 590 (w poprzednich latach zajmował pozycje 596 i 585).

Drugą gałęzią przemysłu przetwórczego pod

względem wyniku na sprzedaży w regionie jest produkcja mebli. W III kw. 2007 r. ponad 92% z firm w tej branży odnotowało zyski, a średnia rentowność obrotu brutto sięgnęła rekordowego poziomu 10%. Wydaje się, że firmy lubelskie wreszcie zaczęły mieć znaczący udział w dynamicznym popycie na meble utrzymującym się od 2005 r. w całym kraju. Ponadto, udział eksportu w sprzedaży wyniósł 30%, a dynamika sprzedaży eksportowej sięgnęła 20% (r/r). Firmą wiodącą w tej branży jest Biłgorajski Black Red and White SA, którego sprzedaż w 2006 r. stanowiła aż 85% przychodów całej branży (73% w 2005 r.), przy 14 firmach działających. Firma wyróżnia się bardzo wysoką rentownością kapitału (ROE 174%) i dynamiką sprzedaży (113, 4%) – dane za 2006 r. Branża meblowa stała się dopiero w 2007 r., istotniejszym (3-cim w kolejności) czynnikiem wzrostu produkcji przemysłowej pod względem kontrybucji do jej wzrostu. Oznacza, to że firmy te radziły sobie wcześniej ze swoimi finansami, nawet pomimo spadku produkcji (o 5% i 1% odpowiednio w 2005 i 2006 r.). W 2007 r. wzrost produkcji osiągnął 11% i dotyczył zarówno rynku krajowego, jak też eksportu.

Trzecią największą gałęzią przemysłu przetwórczego jest produkcja wyrobów z surowców niemetalicznych (głównie materiałów budowlanych; 10% w tworzeniu wyniku sprzedaży). W tej branży działa 13 firm, wśród których aż 85% odnotowuje zyski. Firmy z tej branży charakteryzuje bardzo wysoka efektywność działania (wyjątkowo niski współczynnik poziomu kosztów, na poziomie 79% i najwyższa w regionie rentowność sprzedaży 20% i obrotu brutto 20,8%). Udział eksportu w sprzedaży wyniósł zaledwie 2,4% a dynamika sprzedaży eksportowej, jak i całej sprzedaży bardzo intensywnie spada od II kwartału 2007r. Ten rodzaj działalności przez 5 kwartałów był klasyfikowany jako ugruntowany lider, aż do III kw. 2007 r., w którym spadki sprzedaży (o 18%) i zysków (o 11%) wykluczyły tę branżę z grupy liderów. Tendencja ta jest sprzeczna z utrzymującym się dużym krajowym popytem na usługi budowlane, które powinny równolegle generować zapotrzebowanie na materiały budowlane. Prawdopodobnie struktura sprzedaży tej branży w Lubelskim (podaż) nie odpowiada strukturze popytu (brak danych szczegółowych). Branża wyrobów z surowców niemetalicznych była istotnym czynnikiem wzrostu przemysłu w 2005 i 2006 r. (odpowiednio 3-cim i 5-tym), w tych latach przy udziale ok. 6-proc. odnotowywano wzrost na poziomie odpowiednio

15% i 9%. Sprzyjało temu ożywienie w budownictwie w całym kraju, jednak zastanawiający jest spadek produkcji na rynek krajowy w 2007 r., pomimo dalszej wyśmienitej koniunktury w sektorze budowlanym; dodatkowo w 2006 r. miało miejsce załamanie eksportu (spadek o 72%). Żadna z firm z tej branży nie weszła w analizowanym okresie w skład 700 największych przedsiębiorstw z „Listy 2000” publikowanej przez Rzeczpospolitą.

Czwartą z kolei największą branżą w regionie pod względem wyniku na sprzedaży jest produkcja maszyn i urządzeń. W ramach tej branży działają 32 firmy, z których 72% odnotowuje zyski. Firmy z tej branży charakteryzuje wysoka efektywność działania (niski wskaźnik poziomu kosztów i wysokie rentowności sprzedaży i obrotu brutto, ta ostatnia na poziomie 8,7%). Prawie połowa produkcji (44%) jest przeznaczona na eksport. Udział tej branży w produkcji sprzedanej przemysłu kształtuje się blisko 7%, ale wzrosty przyspieszyły z 17% w 2005 r. do 43% w 2006 r. i 32% w 2007 r. Tendencja ta korespondowała z ożywionym popytem inwestycyjnym firm w kraju; od 2006 r. wytwórcy maszyn i urządzeń w Lubelskim doświadczają także niemałego wzrostu eksportu (o kilkanaście proc.). Dodatkowo od trzech lat utrzymuje się silny popyt inwestycyjny firm krajowych na maszyny i urządzenia (11% w 2005 r., 20% w 2006 r. i 26% w 2007 r.). W efekcie kontrybucja do wzrostu produkcji przemysłowej jest bardzo zbliżona do wkładu branży spożywczej, a w 2006 r. była największa. Wśród 700 największych firm krajowych z „Listy 2000” nie ma przedsiębiorstwa z tej branży zlokalizowanego na Lubelszczyźnie.

Ponadto, warto zwrócić uwagę na trzy branże, których kontrybucja do rozwoju produkcji przemysłowej w Lubelskim była znacząca, ale które nie wyróżniły się odpowiednim poziomem wyniku na sprzedaży. Wzrost produkcji branży wyrobów z metali był we wszystkich analizowanych latach ponadprzeciętny, a ze względu na udział branży w przemyśle ogółem na poziomie ok. 5%, przekładał się na zauważalną kontrybucję do rozwoju województwa (największa to 1/10 wzrostu przemysłu w 2006 r.). Na dobrą koniunkturę branży wpływa z pewnością silny popyt na wyroby metalowe na całym świecie, stymulowany wysokim wzrostem gospodarczym zwłaszcza w krajach azjatyckich. Sprzedaż metalowych wyrobów lubelskich na rynek krajowy rosła nieco wolniej, ale również wiązała się z silnym popytem inwestycyjnym i zaopatrzeniowym.

Dwie inne grupy przemysłowe istotnie wpływa-

jące na wzrost produkcji przemysłowej (zwłaszcza w 2007 r.) to branża drzewna (umiarkowany udział w produkcji przemysłowej i spory wzrost, tj. powyżej 24%) i samochodowa (bardzo wysoki wzrost: 50%). Znaczące wzrosty miały miejsce również w poprzednich latach, jednak w przypadku tej drugiej branży nie przekładały się one na odpowiednio korzystne wyniki finansowe (ugruntowany maruder w regionie). Przemysł drzewny natomiast utrzymywał pozycję lidera przez 4 kwartały (II kw. 2006 – I kw. 2007).

Handel hurtowy

Handel hurtowy jest źródłem 9% wyniku na sprzedaży w regionie. Choć efektywność firm w ramach tego rodzaju działalności tradycyjnie nie jest wysoka (tabela w aneksie), to jednak stale się poprawia, a firmy z tej branży zostały zakwalifikowane do ugruntowanych liderów. W handlu hurtowym działa 49 firm, wśród nich 84% odnotowuje zyski; podobna tendencja utrzymywała się przez ostatnie półtora roku. Z punktu widzenia kontrybucji do wzrostu gospodarczego województwa największy udział w analizowanym okresie (ponad połowę jego wielkości) miały usługi rynkowe, w tym zwłaszcza handel hurtowy – kontrybucja handlu hurtowego do wzrostu obrotów handlowych ogółem wyniosła ponad połowę w 2005 r. oraz 80-90% w latach 2006-2007. Można, więc uznać, że grupa ta jest bardzo ważna w rozwoju województwa. Ożywionemu handlowi hurtowemu sprzyja głównie silny popyt inwestycyjny oraz zaopatrzeniowy w związku z ogólnie wysokim wzrostem gospodarczym w całym kraju od 2006 r. Największą firmą handlową w regionie jest Emperia SA z Lublina (dawniej Eldorado). Jest to spółka notowana na Warszawskiej Giełdzie Papierów Wartościowych i jedna z największych firm handlowych w kraju. Sprzedaż Emperii SA w 2005 r. stanowiła 26% przychodów w branży w regionie, a w 2006 r. wzrosła do 27%. W 2006 r. Emperia SA zajmowała wysoką 176 pozycję na liście 2000 największych firm (w poprzednich latach 155 i 179). Drugą dużą firmą handlową jest sieć sklepów Groszek z Lublina, która w 2006 r. znalazła się pierwszy rok na liście 2000 i od razu na pozycji 302. Następną dużą firmą z tej branży jest Orlen Pertoprofit sp. z o.o. z miejscowości Niemce, pozycja 359.

Perspektywy wzrostu gospodarczego w Lubelskim na najbliższe 2 lata są związane z prognozami dla Polski. W latach 2008-2009 oczekujemy spowolnienia dynamiki PKB do odpowiednio 5,5%

i 5,6%¹¹. Nadal będzie to jednak szybkie tempo rozwoju. Głównym czynnikiem spowolnienia będzie nieco niższy wzrost inwestycji (końcówka inwestycji unijnych w 2008 r. ze starego budżetu z lat 2004-06 oraz umiarkowany stopień wykorzystania w 2009 r. funduszy z budżetu 2007-13, a także pewne osłabienie tempa nakładów firm po bardzo dynamicznych wzrostach w 2006 i 2007 r.). Niższy nieco będzie także wzrost konsumpcji, ponieważ w 2008 r. oczekujemy tendencji do odbudowywania przez gospodarstwa domowe stopy oszczędności. Struktura wzrostu jednak pozostanie bardzo zbliżona do obecnej: prawie równa kontrybucja do wzrostu PKB obu wymienionych elementów popytu przy utrzymującej się ujemnej kontrybucji handlu zagranicznego (szybszy wzrost importu niż eksportu). Dostęp do dodatkowego finansowania inwestycji, jakim są środki unijne, wygładza cykliczność inwestycji i stymuluje częściowo konsumpcję. Po stronie podaży nieco wolniej rosnące inwestycje będą wpływać na malejące tempo produkcji budowlano-montażowej, zwłaszcza w 2009 r., w którym wykorzystanie środków unijnych na projekty infrastrukturalne może się okazać przejściowo niższe. Oczekujemy, iż dynamika produkcji budowlano-montażowej będzie rosła wolniej niż w 2007 r. Natomiast utrzymujący się stabilny popyt konsumpcyjny oraz inwestycyjny na maszyny i urządzenia, a także popyt zagraniczny zaopatrzeniowy będą się przekładały na oscylację dynamiki produkcji sprzedanej przemysłu na dotychczasowym poziomie. Wolniejszy wzrost gospodarczy w okresie prognozy będzie się wiązał z mniej dynamiczną wartością dodaną w usługach rynkowych. Relatywnie silniejszy wzrost będzie notowany w obrotach handlu detalicznego, jak też innych usługach na rzecz ludności (rekreacja, hotele, restauracje). Transport i łączność, jak też obsługa nieruchomości i firm będą wykazywać mniej dynamiczny rozwój.

Nasze oczekiwania odnośnie perspektyw w województwie lubelskim są w dużej mierze odzwierciedleniem prognoz dla Polski. Oczekiwane niewielkie tylko spowolnienie tempa wzrostu gospodarczego na świecie (pod warunkiem zahamowania „złych” wieści płynących z USA) oznacza utrzymywanie się nadal silnego popytu na dobra zaopatrzeniowe. Sytuacja ta wraz z silnym popytem zaopatrzeniowym w kraju powinna podtrzymywać

korzystną koniunkturę w lubelskich branżach produkujących metale i wyroby metalowe, a także produkty chemiczne. Popyt zagraniczny powinien także wpływać na wysoki wzrost produkcji maszyn i urządzeń, na który jednak nałoży się raczej wyhamowanie inwestycji przedsiębiorstw w wyposażenie po bardzo dynamicznych wzrostach w ostatnich dwóch latach i w sytuacji pogorszenia się warunków funkcjonowania firm (wyższe koszty płac i kapitału, wzrost niepewności na rynkach finansowych w 2008 r.). W ramach nieco wolniej rosnącej konsumpcji oczekujemy, iż popyt na dobra trwałego użytku pozostanie silny, ale w mniejszym niż dotąd stopniu. To może wpłynąć na niewielkie osłabienie produkcji urządzeń elektrycznych również w woj. lubelskim (w dużej mierze sprzętu RTV/AGD) i ponownie wyhamować ożywioną w 2007 r. produkcję mebli. Istnieje możliwość, iż tendencja ta dotyczyć będzie także branży produkującej sprzęt transportowy. Wzrost w grupie spożywczej powinien pozostać stabilny w związku z niewielkim jedynie osłabieniem popytu konsumpcyjnego, ale także z powodu występowania silnej firmy operującej także na rynku ogólnokrajowym, i zagranicznym.

Spowolnienie lub utrzymanie wysokiego wzrostu w sektorze budowlanym będzie w dużej mierze zależęć od umiejętności wykorzystania przez podmioty na Lubelszczyźnie środków unijnych ze starego budżetu i szybkości uruchomienia z nowego. Do tej pory województwo wykazywało sporą sprawność w tym względzie. Dodatkowym elementem stymulującym sektor budowlany będzie budownictwo mieszkaniowe – inwestycje rozpoczęte w 2007 r. wzrosły o 30%, a wydane pozwolenia na budowę – o 20%. Budowlane inwestycje sektora przedsiębiorstw będą natomiast mniejsze.

Wzrost w usługach rynkowych w woj. lubelskim wydaje się być stymulowany w największym stopniu przez korzystną koniunkturę w handlu hurtowym. Oczekiwane utrzymywanie się wysokiego popytu zaopatrzeniowego oraz spowolnienie popytu na dobra inwestycyjne może wpłynąć na nieco wolniejsze obroty handlu hurtowego niż w 2007 r. Koniunktura w pozostałych usługach rynkowych będzie zależęć głównie od wzrostu dochodów ludności, a tutaj spodziewamy się jednak niewielkiego wyhamowania dynamiki zatrudnienia. Z drugiej strony w 2008

¹¹ Prognozy z końca 2007 r., przedstawione w co-kwartalnym raporcie „Sytuacja makroekonomiczna w Polsce i UE w III kwartale 2007 r. oraz prognozy na lata 2008–09 i ostrzeżenia” w ramach tego samego projektu.

r. będzie miała miejsce indeksacja rent i emerytur o dość wysoki wskaźnik (zgodnie z dotychczasowymi ustaleniami 6,5%), a świadczenia te odgrywają znaczącą rolę (w 2005 r. stanowiły 22% dochodów do dyspozycji ogółem). Spowolnienie wzrostu w usługach może być więc niewielkie.

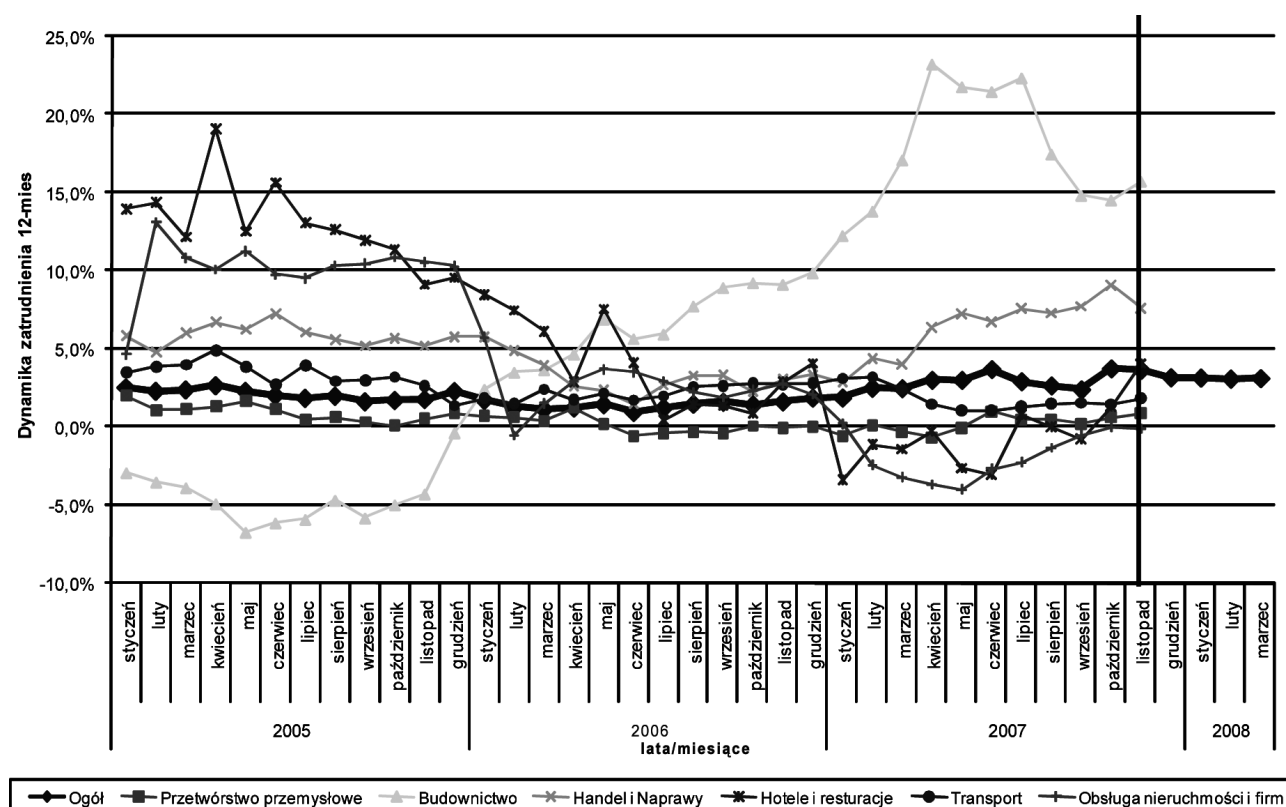
Zgodnie z naszymi szacunkami w 2007 r. nastąpił rozdźwięk między tempem wzrostu w Lubelskim a Polską ogółem na niekorzyść województwa. Perspektywy na najbliższe 2 lata są korzystne, ale tempo rozwoju na Lubelszczyźnie będzie zależało od umiejętnego wykorzystania szans przez podmioty operujące w regionie.

3. Zmiany na rynku pracy i prognozy dla najważniejszych sekcji i grup PKD

W analizowanym okresie 2005–2007 obserwowaliśmy w całym kraju poprawę dynamiki zatrudnienia. Miejsca pracy tworzono w większości sektorów, chociaż proces ten był silnie zróżnicowany geograficznie. W województwie lubelskim, pomimo korzystnej sytuacji makroekonomicznej (wzrost gospodarczy) i mikroekonomicznej (stała

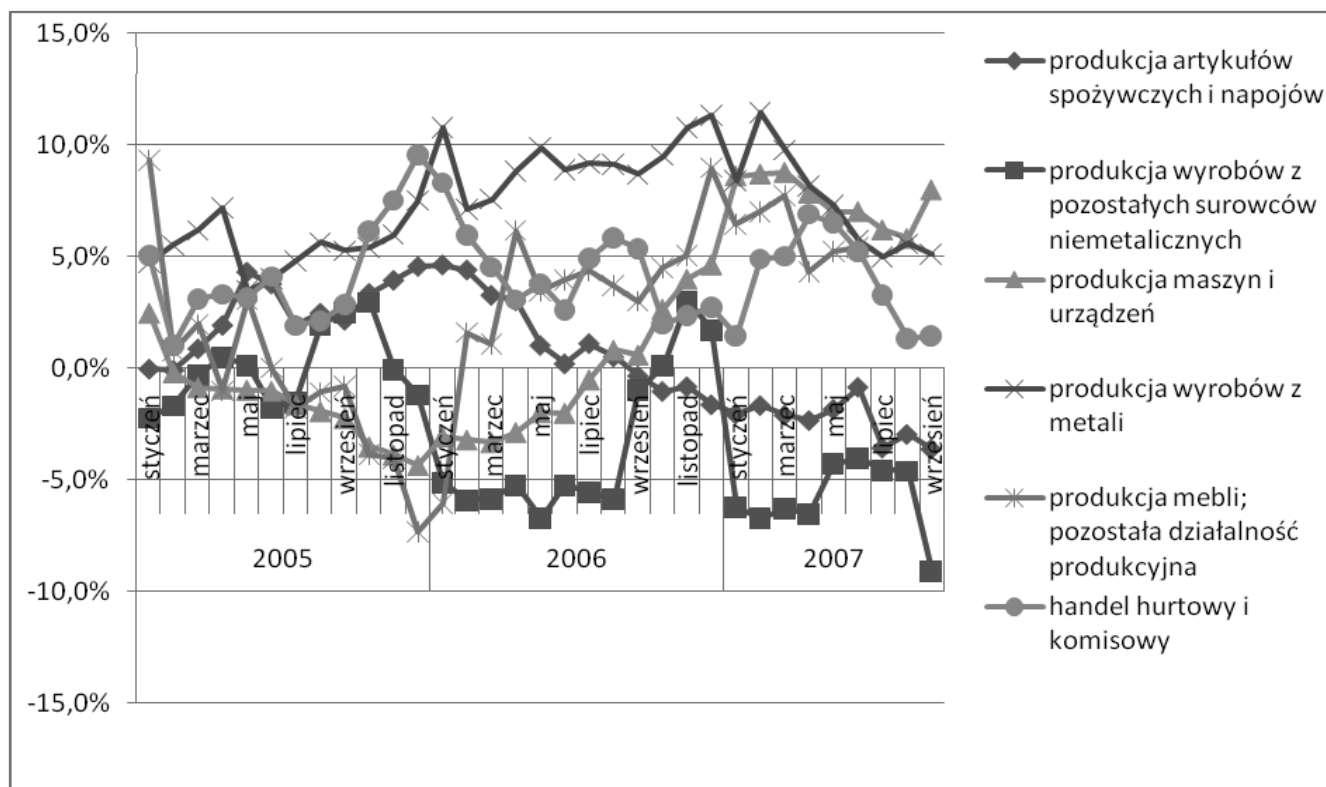
poprawa sytuacji finansowej firm) wzrost zatrudnienia w sektorze przedsiębiorstw w latach 2005–2006 był niewielki. Przyspieszenie miało miejsce dopiero w 2007 r.: w II kwartale nawet do 3,2% r/r. O tempie wzrostu zatrudnienia na Lubelszczyźnie decydowała przede wszystkim świetna sytuacja w budownictwie i bardzo dynamiczny wzrost zatrudnienia w tej sekcji. W II kwartale 2007 r. wzrost zatrudnienia w budownictwie sięgnął 22% r/r. Osłabienie tej dynamiki w III kwartale o 3 punkty procentowe znalazło odbicie w nieznanym spowolnieniu wzrostu zatrudnienia ogółem. Oprócz budownictwa istotny wpływ na dynamikę zatrudnienia w ostatnim okresie miało również dynamiczne zwiększanie zatrudnienia w sekcji handlu i napraw (w II-III kwartale 2007 r. rzędu 6-7% r/r), przy znacznym wzroście obrotów handlu hurtowego, ale także detalicznego oraz bardzo dobrej kondycji finansowej firm z tej sekcji (Wykres 1.L). Oczekujemy, że w najbliższym czasie zatrudnienie nadal będzie rosło, a dynamika tego procesu będzie się utrzymywała na poziomie ok. 3% r/r., chociaż wiele będzie zależało od zmian zatrudnienia w budownictwie.

Wykres 1.L: Dynamika zatrudnienia ogółem i według sekcji w sektorze przedsiębiorstw w województwie lubelskim od roku 2003 do września 2007 oraz prognoza ogólnej dynamiki zatrudnienia do marca 2008.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych otrzymanych z WUS Lublin.

Wykres 2.L: Dynamika zatrudnienia w wybranych grupach PKD* od stycznia 2005 r. do września 2007 r.

* wyróżnione zostały grupy mające ponad 5% udziału w wyniku sprzedaży w województwie lubelskim

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych otrzymanych z WUS Lublin.

Trendy zmian zatrudnienia w grupach PKD wyróżnionych ze względu na największy (ponad 5-proc.) udział w wyniku na sprzedaży w województwie lubelskim w latach 2005–2007 nie są jednolite (Wykres 2). Mimo znacznych fluktuacji, najbardziej stabilną sytuację wzrostu zatrudnienia w całym okresie 2005–2007 obserwowaliśmy w handlu hurtowym i produkcji wyrobów z metali. W handlu hurtowym zatrudnienie rośnie najsilniej w IV kwartale 2005 r. (wzrost do 9,6% r/r) oraz pod koniec I kwartału 2007 r. (wzrost do 6,9% r/r). Za wzrostem tym kryła się bardzo dobra koniunktura w handlu hurtowym, a dynamika obrotów w tym okresie była na tyle wysoka, że wydajność mierzona wartością obrotów na 1 zatrudnionego rośnie w latach 2006-2007 o 28% i 23%. W przemyśle wyrobów metalowych również obserwowaliśmy stały wzrost produkcji, czemu sprzyjał ogólnoswiatowy silny popyt na tego rodzaju dobra. Firmy z tej branży zwiększały zatrudnienie, ale w stopniu pozwalającym jednocześnie zachować wzrost wydajności pracy w każdym roku, łącznie w latach 2005-2007 o blisko 30%.

Branżę produkcji maszyn i urządzeń charakteryzował spadek zatrudnienia aż do połowy 2006 r. W 2006 r. zaczęliśmy obserwować bardzo dynamiczny wzrost, rzędu 7-11% r/r aż do I kwartału

2007 r. Najwyraźniej w 2005 r. firmy były dość ostrożne z pozytywną oceną koniunktury, pomimo, iż wzrost produkcji sprzedanej był ponad 2-krotnie wyższy od średniej dla przemysłu. Przyspieszenie dynamiki produkcji w 2006 r. do ponad 40% w ślad za intensywnym popytem krajowym i zagranicznym na dobra inwestycyjne zaowocowało tworzeniem nowych miejsc pracy. Niewielkie spowolnienie tempa produkcji w 2007 r. przekłada się na niższą od początku II kwartału dynamikę zatrudnienia; w III kwartale ukształtowała się ona średnio na poziomie 5,2% r/r.. Najwyraźniej firmy z tej branży, w dużym stopniu wystawione na silną konkurencję na rynkach zagranicznych (eksport to 44% sprzedaży) bardzo dbają o produktywność pracy i nawet wysoki wzrost produkcji nie generuje nowych miejsc pracy. W analizowanym okresie wzrost wydajności wyniósł łącznie ponad 100%.

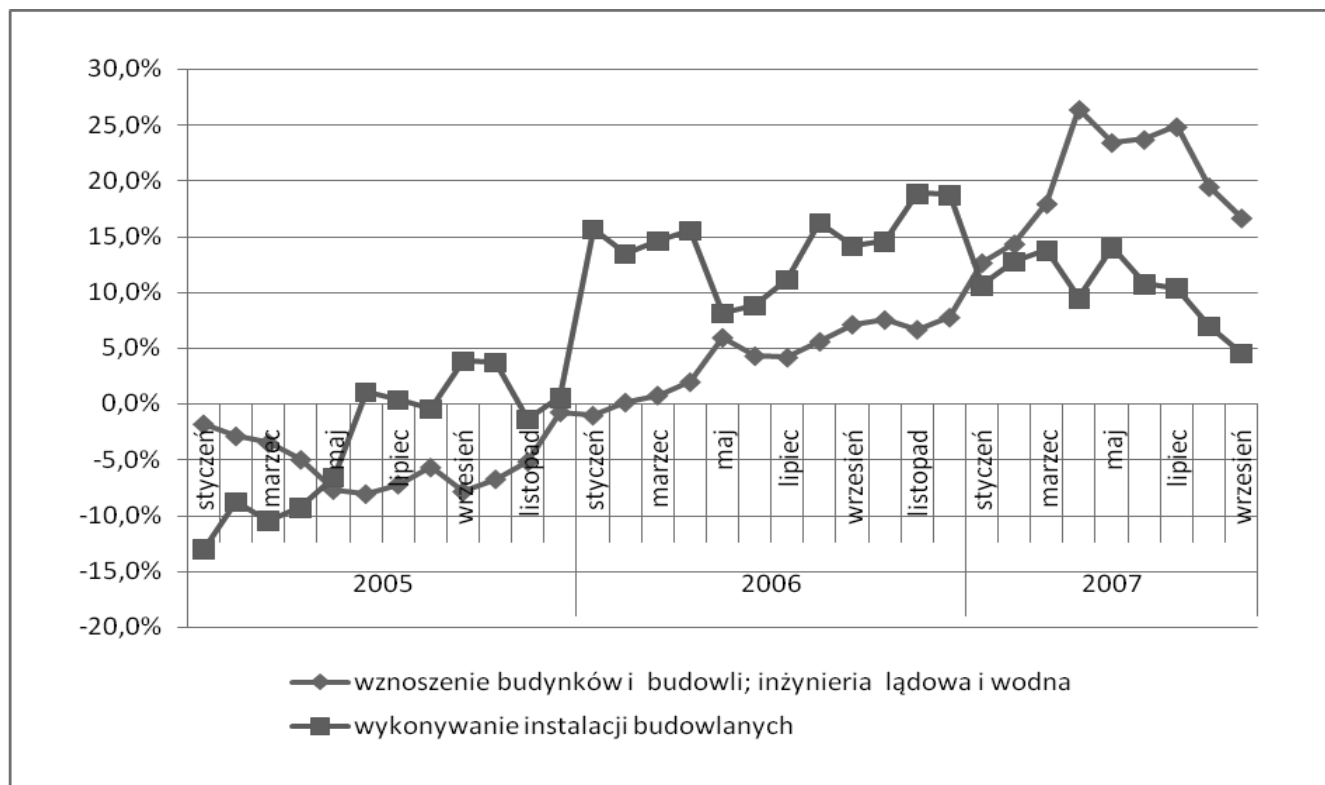
Analogiczną sytuację w sferze zatrudnienia obserwowaliśmy w branży meblarskiej – po okresie spadku zatrudnienia, w I kwartale 2006 r. nastąpiło odbicie i szybki wzrost zatrudnienia. W 2007 r. zatrudnienie w tej branży wciąż rośnie, w III kwartale przeciętnie na poziomie 5% r/r. Tu jednak wzrost zatrudnienia w 2006 r. następował pomimo spadku produkcji, której odbicie nastąpiło dopiero w 2007 r. Być może więc firmy powiększały zasób

siły roboczej w oczekiwaniu na nowe zamówienia, które spowodowały wzrost produkcji dopiero w I kw. 2007 r. W efekcie produktywność pracy po kilkuprocentowych spadkach w latach 2005-2006 wzrosła o 6% w 2007 r.

Spośród wyróżnionych grup PKD przemysłu przetwórczego, w dwóch obserwowaliśmy spadek zatrudnienia – w produkcji artykułów spożywczych oraz w produkcji wyrobów z surowców niemetalicznych. W branży spożywczej zatrudnienie spada niemalże nieprzerwanie od I kwartału 2006 r., (w III kwartale 2007 r. spadek zatrudnienia wynosił przeciętnie -3,4% r/r.). Najwyraźniej branża ta kontynuuje procesy restrukturyzacyjne, ponieważ spadkom tym towarzyszył wzrost produkcji. W rezultacie obserwowano stały wzrost wydajności pracy (łącznie w latach 2005-2007 o 30%). Restrukturyzacja była prowadzona także w branży wyrobów z surowców niemetalicznych, w której w latach 2005-2006 odnotowywano wzrost produkcji co najmniej na poziomie średniej dla przemysłu. W 2007 r. nastąpiło jednak gwałtowne załamanie koniunktury i spadek produkcji,

postępująca redukcja zatrudnienia pozwoliła na utrzymanie poziomu wydajności pracy. Jednak do pozytywnego bilansu wzrostu zatrudnienia ogółem w województwie lubelskim najsilniej przyczyniają się zmiany zatrudnienia w budownictwie (Wykres 3.L). W branży tej obserwujemy wzrost zatrudnienia nieprzerwanie od III kwartału 2005, a kontrybucja tego sektora do wzrostu zatrudnienia ogółem jest największa (w 2007 r. wyniosła ponad połowę). Dynamika wzrostu zatrudnienia była niezwykle silna – w II kwartale 2007 r. sięgając nawet 26,4% w skali roku. W III kwartale przyrost zatrudnienia w tej branży został spowolniony, jednak nadal dynamika zatrudnienia w branży jest najwyższa w całej gospodarce województwa. Warto dodać, iż drugim działem pod względem kontrybucji do wzrostu zatrudnienia (w 2007 r. na poziomie 0,7 pkt. proc.) jest handel detaliczny, pomimo, iż jego wyniki nie są szczególnie korzystne – najwyraźniej tutaj dbałość o wydajność nie znajduje się pod zbyt silną presją. Trzecią zaś w tym rankingu była w 2007 r. omówiona powyżej branża maszyn i urządzeń (0,4 pkt. proc.).

Wykres 3.L: Dynamika wzrostu zatrudnienia w budownictwie od stycznia 2005 r. do września 2007 r.

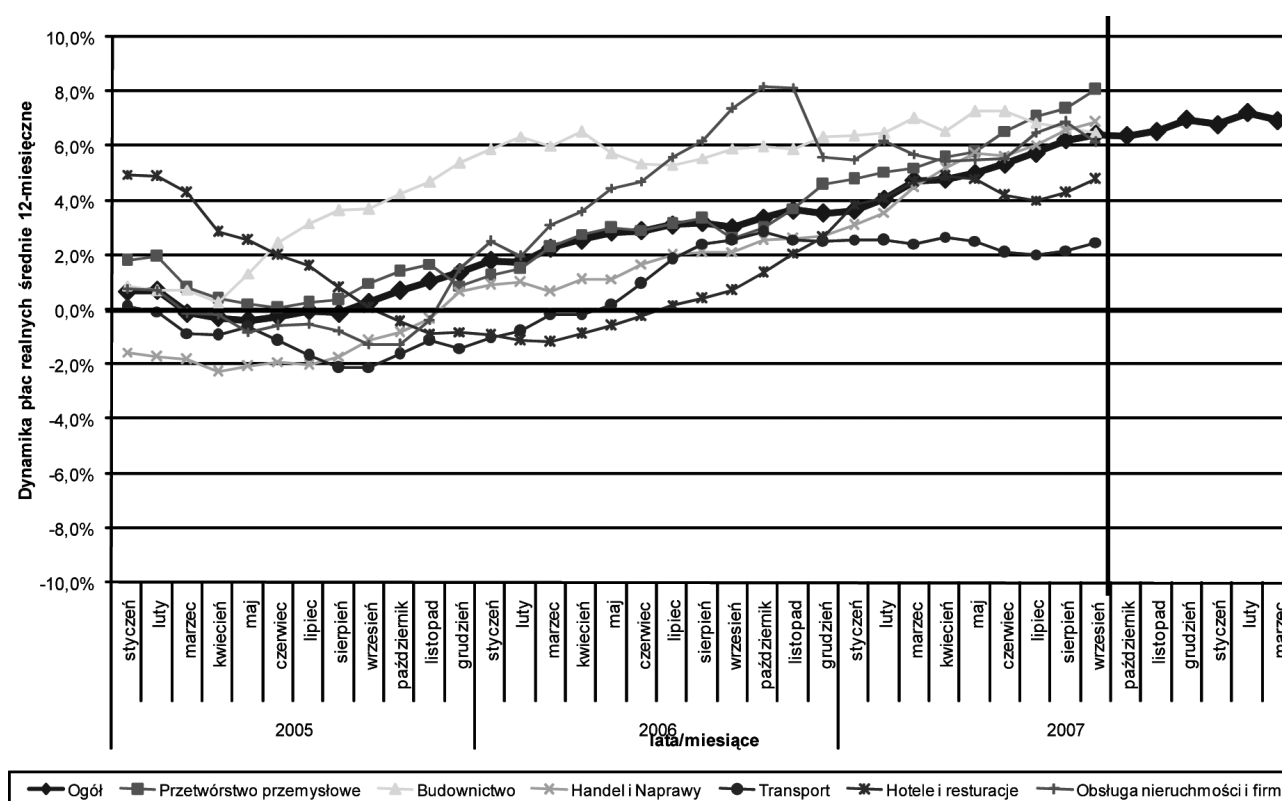

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych otrzymanych z WUS Lublin.

Okazało się, że o ile wzrost zatrudnienia był w województwie lubelskim dość umiarkowany, to dynamika wynagrodzeń już znacznie wyższa. Podobnie jak w całym kraju, od połowy 2005 r. mamy do czynienia z odplywem siły roboczej za granicę, rosnącej świadomości korzystnych wyników finansowych przedsiębiorstw i pojawiającej się presji płacowej. W efekcie obserwujemy wzrost wynagrodzeń realnych. Wynagrodzenia wzrastają niemalże nieprzerwanie, we wszystkich sekcjach. Najsilniej w latach 2006–2007 wynagrodzenia wzrosły w przetwórstwie przemysłowym, budownictwie, obsłudze nieruchomości i w handlu. W przetwórstwie przemysłowym w 2007 r. przeciętny miesięczny wzrost wynagrodzeń kształtował się na poziomie 6,5 – 8,5% w skali roku. W branży produkcji artykułów spożywczych wynagrodzenia rosną stale, począwszy od II kwartału 2006 r. W III kwartale 2007 r.

wzrost wynagrodzeń realnych wyniósł przeciętnie 7,8% r/r. Bardzo dynamicznie wzrastają również płace w produkcji wyrobów z metali (15,7% r/r w III kwartale 2007 r.), przy czym w tej branży wzrost wynagrodzeń utrzymuje się ze znacznymi fluktuacjami od początku 2005 r., a w drugiej połowie 2007 r. przekracza 10% r/r. Podobna dynamika wzrostu wynagrodzeń obserwowana jest w handlu hurtowym i detalicznym – w II kwartale 2007 r. wynosiła przeciętnie 7,2% r/r, a w trzecim 7,5% r/r. W budownictwie, po okresie stałego wzrostu płac, w III kwartale 2007 r. odnotowano nieznaczne obniżenie dynamiki tego procesu (z 5,6% r/r w II kwartale 2007 r. do 4,6% r/r). Należy jednak zauważyć, że wzrost wynagrodzeń w budownictwie dotyczy w szczególności pracowników wykwalifikowanych, zajmujących się wykonywaniem instalacji budowlanych.

Wykres 4.L: Dynamika wynagrodzeń realnych w głównych sekcjach w województwie lubelskim od roku 2003 do września 2007 oraz prognoza dynamiki wynagrodzeń realnych ogółem dla IV kwartału 2007 i I kwartału 2008

**Dynamiki podawane w tekście nie są tożsame z dynamikami prezentowanymi na wykresie. W tekście podajemy średnie dla danego kwartału dynamiki r/r, na rysunku dla potrzeb przejrzystości (wygładzenia silnych wahań krótkookresowych) prezentowane są średnie 12 miesięczne.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z WUS Lublin.

Perspektywy dla tworzenia zatrudnienia w województwie będą zależały od dwóch głównych czynników: koniunktury w poszczególnych branżach oraz presji na zwiększanie wydajności pracy. Oczekiwane lekkie spowolnienie wzrostu gospodarczego na świecie, a także w Polsce osłabi nieco tempo wzrostu w poszczególnych branżach. Jednym z wyjątków będzie budownictwo w związku z realizacją projektów unijnych. Wydaje się, iż oczekiwany dalszy silny popyt na usługi budowlane będzie czynił z sektora budowlanego motor wzrostu zatrudnienia, chociaż może on nieco osłabnąć na rzecz pozytkiwania bardziej wartościowych pracowników. W branżach przemysłowych w największym stopniu narażonych na zagraniczną konkurencję presja na wzrost wydajności będzie ograniczała możliwości wzrostu zatrudnienia w przemyśle ogółem (tak, jak do tej pory). Potrzebna restrukturyzacja sektora przedsiębiorstw lubelskich i związana z tym redukcja zatrudnienia będzie rekompensowana wzrostem miejsc pracy w branżach mogących rozwijać się relatywnie szybciej, jak choćby metali i wyrobów z metali, maszyn i urządzeń, przemysłu chemicznego¹². W dziedzinie usługowej utrzymywanie się korzystnej koniunktury, choć nieco słabszej niż w dwóch poprzednich latach, może w relatywnie większym stopniu generować zatrudnienie, gdyż brak tu silnej presji wydajności pracy jak w przypadku dóbr przeznaczonych do sprzedaży. Dodatkowym czynnikiem ograniczającym możliwości firm zwiększania zatrudnienia może się okazać konieczność zapewnienia dynamicznego wzrostu płac celem przyciągnięcia kwalifikowanych pracowników w sytuacji utrzymującej się emigracji zarobkowej. W efekcie powyższych projekcji oczekujemy niewielkiego spowolnienia wzrostu zatrudnienia w woj. lubelskim w nadchodzących dwóch latach.

4. Największe firmy Lubelszczyzny

Poza wiodącymi rodzajami działalności i wymienionymi wyróżniającymi się firmami w regionie należy jeszcze wymienić te duże przedsiębiorstwa, których rodzaje działalności nie były analizowane ze względu na nieotrzymanie danych o tych branżach z WUS. Do największych, nie wymienionych powyżej firm w regionie należą:

- Zakłady Azotowe SA w Puławach, firma z branży chemicznej, notowana na GPW, o bardzo

wysokiej dynamice sprzedaży (100,8%). 101 pozycja na liście 2000 największych polskich przedsiębiorstw, ale niższa niż w 2005 i 2004 r. poprzednich latach (80, 75).

- Lubelskie Zakłady Energetyczne, poprawiająca się pozycja na liście 2000, 182 w 2006 r. wobec 217 w 2005 r.
- Lubelski Węgiel Bogdanka SA z Puchaczowa, spadek w rankingu największych polskich firm, pozycja 277 w 2006 r. wobec 220 i 222 w poprzednich latach.
- Zamojska Korporacja Energetyczna SA, spadek w rankingu największych polskich firm, pozycja 353 w 2006 r. wobec 306 i 296 w poprzednich latach.
- Same Deutz-Fahr Polska sp. z o.o. (produkcja maszyn i urządzeń) z Mełgiew, pozycja 547 w 2006 r., poprawa wobec 613 w 2005 r.
- WSK PZL Świdnik SA GK, (produkcja pozostałego sprzętu transportowego) pozycja 588 w 2006 r., poprawa wobec 597 w 2005 r., oraz
- Elektrociepłownia Lublin-Wrotków, spadek w rankingu największych polskich firm, pozycja 662 w 2006r. wobec 507 i 493 w poprzednich latach.

Spośród 2000 największych firm Rzeczypospolita wyłania co roku 100 najnowocześniejszych przedsiębiorstw. Lista powstaje na podstawie analizy wydatków na badania i rozwój, struktury tych wydatków oraz uzyskanych licencji i patentów. Na liście 100 najnowocześniejszych przedsiębiorstw w 2006 r. znalazły się 4 firmy z Lubelszczyzny. Były to: WSK PZL Świdnik (pozycja 4), Sipma SA z Lublina, producent maszyn rolniczych (pozycja 21), Lubelski Węgiel Bogdanka SA z Puchaczowa (pozycja 80) oraz Zamojska korporacja Energetyczna SA (pozycja 85). Wśród pierwszych 500 firm z „Listy 2000” największych przedsiębiorstw jest zaledwie 8 przedsiębiorstw z Lubelszczyzny, a w pierwszej 700-ce jest ich tylko o 4 więcej. Przychody tych 12 największych firm stanowią aż 36% przychodów ze sprzedaży całego sektora przedsiębiorstw na Lubelszczyźnie. Te dane podkreślają koncentrację aktywności ekonomicznej wokół największych firm w regionie.

¹² Nie analizowanego ze względu na małą liczbę firm (objętych tajemnicą), maszyn i urządzeń, maszyn elektrycznych (porównaj pkt 2.2).

Tabela 6.L: Duże firmy na Lubelszczyźnie (spośród 700 firm z „Listy 2000 największych przedsiębiorstw” za 2006 r., klasyfikacja według największych przychodów ze sprzedaży)

	PKD	Pozycja 2006	Pozycja 2005	Pozycja 2004	Przychody ze sprzedaży, mln PLN	Dynamika przychodów r/r (%)	ROE	Zatrudnienie
Zakłady Azotowe Puławy SA	2415	101	80	75	2 047,7	100,8	8,7	3320
Emperia Lublin (dawniej Eldorado)	5138	176	155	175	1 406,7	109,9	6,5	3398
Black Red and White SA	3614	177	179	155	1 403,2	113,4	147,7	3273
Lubelskie Zakłady Energetyczne	4013	182	217	144	1 370,7	102,6	0,9	1928
Lubelski Węgiel Bogdanka SA	1010	277	220	222	860,1	91,6	14,9	3363
Groszek sp. z o.o.	5190	302	bd	bd.	780,0	113,0	bd	3160
Zamojska Korporacja Energetyczna SA	4013	353	306	296	649,4	98,2	2,1	2000
Orlen Pertoprofit sp. z o.o.	5151	359	346	699	636,9	110,5	bd	bd
Same Deutz-Fahr Polska sp. z o.o.	2931	547	613	517	405,7	129,1	202,4	335
WSK PZL Świdnik SA GK	3530	588	597	bd	372,5	106,3	0,7	4400
Zakłady Mięsne Łmeat Łuków SA	1511	590	596	585	371,9	117,1	5,9	1180
Elektrociepłownia Lublin-Wrotków	4011	662	507	493	334,4	88,7	6,4	398

Źródło: „Lista 2000”, Rzeczpospolita, bd- brak danych

5. Środki unijne

Jedną z ważniejszych szans na przyspieszenie rozwoju Lubelszczyzny jest sprawne zagospodarowanie środków unijnych w celu unowocześnienia i uatrakcyjnienia regionu dla zagranicznych inwestorów. Wobec pojawiającej się szansy związanej z organizacją w Polsce i na Ukrainie piłkarskich mistrzostw Euro 2012, najpilniejszym problemem w regionie jest słaba infrastruktura transportowa; brak lotniska, za mała liczba przejść granicznych, słaba jakość dróg, brak obwodnicy Lublina i niewystarczająca liczba mostów na Wiśle. Ponadto bolączką województwa lubelskiego jest niewystarczająca liczba dużych, dobrze przygotowanych terenów inwestycyjnych. Jedną z przyczyn takiego stanu rzeczy jest brak lokalnych planów zagospodarowania przestrzennego, co wydłuża lub uniemożliwia procesy inwestycyjne. Największą nadzieją na rozwiązanie problemów komunikacyjnych w regionie jest budowa drogi ekspresowej numer 17, prowadzącej z Warszawy przez Lublin aż do granicy z Ukrainą oraz drogi S19, biegnącej przez wschodnią część Polski od granicy z Białorusią do granicy ze Słowacją. Obie drogi mają być zakończone za pięć do siedmiu lat. Ponadto, przy współfinansowaniu ze środków unijnych, w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego ma być wybudowane lotnisko w Świdniku i zbudowany nowy most na Wiśle w Puławach.

Z funduszy unijnych przewidzianych na lata 2007 – 2013 samorządy gmin będą mogły sfinansować przygotowanie i poprawienie oferty na dotychczas składane projekty inwestycyjne, które nie uzyskały akceptacji w minionej perspektywie finansowej.

Warto zaznaczyć, że w poprzedniej perspektywie finansowej z ZPORR województwo otrzymało zaledwie 200 mln euro, a zapotrzebowanie było trzy razy większe. Do końca października 2007 r. 76% środków zostało wypłaconych beneficjentom. Pod względem absorpcji środków unijnych Lubelszczyzna zajmuje 6 miejsce w kraju, po Małopolsce (77%) i przed Podkarpackiem (73%).

Z ponad 1,35 mld euro z Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2007-2013 najwięcej środków zostanie przeznaczonych na transport i przedsiębiorczość (to ponad 500 mln euro na te dwie dziedziny, które w największym stopniu wpływają na rozwój gospodarczy regionu) oraz środowisko i infrastrukturę społeczną. W nowej perspektywie finansowej, ponad 6-krotnie większa suma środków unijnych stwarza znacznie większe nadzieje na rozwój Lubelszczyzny.

Na liście projektów kluczowych dla rozwoju regionu znalazły się:

- Budowa lotniska w Świdniku (50 mln euro)
- Utworzenie informacji przestrzennej Lubelszczyzny (10 mln euro)
- Budowa Centrum Spotkania Kultur (ok. 30 mln euro)
- Przebudowa stadionu lubelskiego klubu „Motor” (20 mln euro).

Województwo Lubelskie zasilą także środki z programu operacyjnego „Rozwój Polski Wschodniej”. Pieniądze te są przeznaczone dla czterech województw za ściany wschodniej oraz województwa świętokrzyskiego i mają pomóc w nadrobieniu opóźnień w ich rozwoju.

Wykres 5.L: Cele przeznaczania środków unijnych w latach 2007 – 2013, mln euro oraz (%)

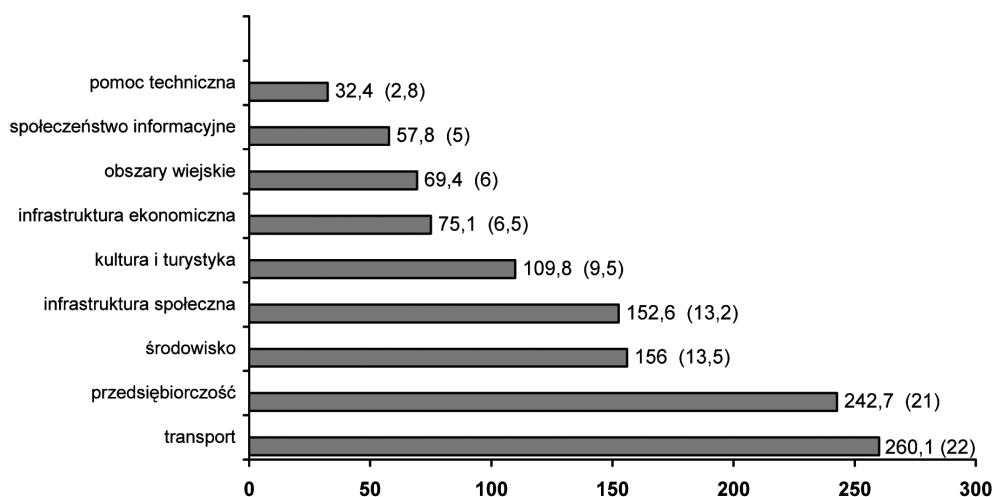

Tabela 7.L: Wybrane projekty realizowane przy współfinansowaniu ze środków unijnych na Lubelszczyźnie.

	Nazwa projektu	Beneficjent	Powiat	Fundusze UE/Program	Wartość dotacji
1	Budowa letapu obwodnicy m. Puławy dł. 12,71km wraz z budową nowego mostu przez rz. Wisłę w Puławach dł. 1038,2 mb	Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad	puławski	EFRR/Transport	255 037 591,50
2	Oczyszczanie ścieków w Lublinie	Miejskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji w Lublinie Sp. z o.o.	-	Fundusz Spójności	31 449 813,00
3	Budowa i modernizacja systemu wodociągowego i kanalizacyjnego miasta Biata Podlaska	Białskie Wodociągi i Kanalizacja „WOD-KAN” Sp. z o.o. w Białej Podlaskiej	białski	EFRR/ZPORR	22 334 637,67
4	Przebudowa ul. Jana Pawła II nr 2350P od ul. Nadbystrzyckiej (z rondem) do ul. Szafrinowej w Lublinie	Miasto Lublin	m. Lublin	EFRR/ZPORR	15 035 611,64
5	Program szkoleń dla rozwoju małych firm w regionach Wschodniej Polski	Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości	-	EF5/Rozwój zasobów ludzkich	11 996 235,44
6	Modernizacja i rozbudowa infrastruktury naukowo-dydaktycznej, sportowej oraz socjalnej w Zamiejscowym Wydziale Wychowania Fizycznego (ZWWF) w Białej Podlaskiej	Akademia Wychowania Fizycznego J. Piłsudskiego w Warszawie, Zamiejscowy Wydział Wychowania Fizycznego w Białej Podlaskiej	białski	EFRR/ZPORR	10 623 661,23
7	III etap renowacji Archikatedry św. Jana i organizacja Muzeum 200-lecia Archidiecezji Lubelskiej	Archidiecezja Lubelska	m. Lublin	EFRR/ZPORR	6 072 535,32
8	Budowa obiektów gospodarki osadowo-gazowej Miejskiej Oczyszczalni Ścieków w Biłgoraju	Miasto Biłgoraj	biłgorajski	EFRR/ZPORR	5 417 779,90
9	Zakup karettek, tomografu oraz sprzętu i wyposażenia medycznego dla SP ZOZ w Tomaszowie Lubelskim	Samodzielny Publiczny Zespół Opieki Zdrowotnej w Tomaszowie Lubelskim	-	EFRR/ZPORR	4 034 733,20
10	Rewitalizacja zabytkowego Starego Miasta w Zamościu - etap I	Miasto Zamość	m. Zamość	EFRR/ZPORR	3 027 509,04
11	Unowocześnienie aparatury medycznej w Zakładzie Teleradioterapii Centrum Onkologii Ziemi Lubelskiej	SP ZOZ Centrum Onkologii Ziemi Lubelskiej w Lublinie	m. Lublin	EFRR/ZPORR	2 007 975,62
12	Modernizacja ulicy Lubelskiej w Kazimierzu Dolnym	Gmina Kazimierz Dolny	chełmski	EFRR/ZPORR	1 174 937,00
13	Stworzenie informatycznej sieci usprawniającej funkcjonowanie Centrum Powiadomiania Ratunkowego	Komenda Powiatowa Państwowej Straży Pożarnej w Świdniku	lubelski	EFRR/ZPORR	418 183,11
RAZEM					368 631 203,67

Źródło: MRR

Gminy, które dotychczas w najwyższym stopniu wykorzystywały fundusze unijne to:

- Biszczka (realizowane 2 projekty, fundusze w przeliczeniu na jednego mieszkańca wynoszą 1392,88 PLN, projekty dotyczą utworzenia zalewu i rozwoju turystyki)
- Sawin (2 projekty, 1226,38 PLN na mieszkańca, projekty dotyczą rozwoju małego i średniego biznesu związanego z rolnictwem oraz rozwoju agroturystyki)
- Janów Lubelski (7 projektów, 1211,20 PLN na mieszkańca, odrestaurowanie zabytkowego rynku, budowa krytego basenu i boiska w gimnazjum)

W gminie Ryki realizuje się tylko 1 projekt o wartości 5,10 PLN w przeliczeniu na jednego mieszkańca.

Najwięcej projektów realizuje się w Lublinie (16) i Puławach (11). Największe finansowanie zostało przyznane w Lublinie (28,3 mln PLN), a najmniejsze w Zamościu (915,7 tys. PLN).

Jednak środki unijne to nie jedyna szansa dla rozwoju aktywności inwestycyjnej. We wrześniu 2007 r. zapadła decyzja o utworzeniu na terenie województwa trzech stref ekonomicznych: w Lublinie, Puławach i Janowie Lubelskim. Przedsiębiorcy, którzy zainwestują na tych terenach, mogą liczyć na ulgi podatkowe.

II. WOJEWÓDZTWO PODKARPACKIE

Wprowadzenie

Podkarpacie to relatywnie odległy i dość słabo rozwinięty zakątek kraju. Udział województwa w krajowym PKB stanowi 3,8%. Struktura gospodarki województwa jest bardziej zbliżona do ogólnokrajowej niż w przypadku woj. lubelskiego. Rola rolnictwa w tworzeniu wartości dodanej jest niższa nie tylko w porównaniu z Lubelszczyzną, ale nawet nieco poniżej poziomu ogólnokrajowego. Duży jest natomiast udział przemysłu, w tym zwłaszcza przetwórczego (większy niż średnio w kraju). Gospodarka województwa jest jednak mało efektywna – wydajność 1 pracującego stanowiła w 2005 r. 71% średniej krajowej, a większość mieszkańców w wieku produkcyjnym w ogóle nie pracowała (stopa zatrudnienia na poziomie 44,9% w IV kw. 2005 r. i była na dodatek niższa niż 45,9% dla Polski ogółem). W efekcie, PKB na 1 mieszkańca kształtowało się na poziomie 69% średniej krajowej, co daje Podkarpaciu przedostatnie miejsce wśród polskich województw (biedniejsze jest Lubelskie). Według kryteriów unijnych (PKB na 1 mieszkańca mierzone wg parytetu siły nabywczej waluty krajowej) Podkarpacie, podobnie jak Lubelskie, należy do najbiedniejszych regionów Unii Europejskiej (UE27): w 2004 r. 35,4% średniej unijnej. Dystans do reszty kraju powiększał się co najmniej od początku dekady – w 2001 r. relacja PKB województwa do PKB Polski wyniosła 71,9%. W ostatnich dwóch latach miała miejsce relatywnie większa poprawa aktywizacji społeczeństwa w województwie, jednak zgodnie z naszymi szacunkami na podstawie BAEL wzrost produktywności pracy był zerowy w 2006 r. (wobec 2,6% w Polsce) i porównywalny do poziomu ogólnokrajowego w I połowie 2007 r. (ok. 2,5%). W efekcie dystans w stosunku do reszty kraju w tym okresie nie zmalał. Wniosek ten płynie także z analizy tempa realnego wzrostu wartości dodanej ogółem. Zgodnie z naszymi szacunkami po słabym 2005 r. wzrost gospodarczy powrócił w 2006 r. i w ciągu trzech pierwszych kwartałów 2007 r. do poziomu ok. 5%, jednak w obydwu latach był wolniejszy niż w skali kraju. Działo się tak pomimo, iż stopa inwestycji jest tu nieco wyższa niż średnio w Polsce (w 2005 r. i w kilku poprzednich latach 13,7% wartości dodanej brutto wobec 13,3% dla Polski¹³). Można

¹³ Dotyczy nakładów na środki trwałe; inwestycje ogółem stanowiły w 2005 r. w Polsce 18,2% PKB – analogiczna wielkość niedostępna na poziomie województw.

wnioskować, że wydajność tych nakładów była najprawdopodobniej niższa niż osiągnięta w innych regionach. Być może tłumaczy to prawie 2-krotnie niższy wskaźnik nakładów na badania i rozwój niż w Polsce ogółem (0,29% PKB), chociaż sporo przedsiębiorstw je prowadziło (45,7% firm), ale jak widać na bardzo małą skalę.

Społeczeństwo podkarpackie jest biedniejsze aż o około 1/4 od ogółu polskich obywateli (dochód do dyspozycji brutto w 2005 r. stanowił 76,4% średniej krajowej). Chociaż udział rolnictwa w wartości dodanej jest tu porównywalny z ogólnokrajowym, to jednak ludność pracująca w rolnictwie stanowi bardzo wysoki odsetek (30% liczby pracujących, a więc nieco tylko mniej niż w woj. lubelskim). Ponadto, wydajność pracy na poziomie zaledwie 31% średniej krajowej jest najniższa w porównaniu z resztą województw, co przekłada się na niskie dochody ludności rolniczej. Z kolei średnie wynagrodzenie osób zatrudnionych w przedsiębiorstwach utrzymuje się na poziomie 80% średniej krajowej (jeszcze mniej niż w przypadku woj. lubelskiego). Ponadto, podobnie jak w Lubelskim, w większym stopniu niż w Polsce ogółem ludność polega tu na transferach społecznych, a w mniejszym – na pracy zarobkowej, niż średnio w Polsce. Wszystkie te czynniki tłumaczą mniejszą dochodowość ludności Podkarpacia. Pozytywnym wspomnianym już czynnikiem jest wzrost stopy zatrudnienia mieszkańców w ostatnich dwóch latach, w 2007 r. nawet nieco powyżej poziomu ogólnokrajowego. Rejestrowane bezrobocie nadal jest wyższe niż średnia w kraju (11,3%), i wciąż bardzo trudno o pracę; na jedną ofertę pracy przypada aż 70 chętnych (25 średnia dla kraju). Stopa bezrobocia wg BAEL spadła poniżej poziomu ogólnokrajowego, a rozbieżność danych rejestrowych i BAEL może sugerować wzrost skali nieoficjalnego zatrudnienia.

Udział firm operujących w regionie w sprzedaży ogólnokrajowej wynosi zaledwie około 2,6% (a więc mniej niż udział w PKB). Są one jednak dość zróżnicowane, a potencjał gospodarczy województwa budują dobrze prosperujące duże firmy, których rentowność i wyniki finansowe są prawie tak dobre, jak poziom ogólnokrajowy, a udział firm odnoszących zyski jest nawet nieco wyższy (w III kw. 2007 r. 79% wobec 78%). Na liście 500 największych firm 13 ma siedziby właśnie w tym regionie - daje to województwu siódme miejsce w kraju. Podkarpacie wyprzedza pod tym względem tak rozwinięte regiony, jak Kujawsko-Pomorskie czy Łódzkie. Podkarpacie ma kilka ważnych

atutów. Jednym z nich jest Dolina Lotnicza, skupiająca kilkadziesiąt przedsiębiorstw stosujących wysokie technologie. To właśnie w Rzeszowie, stolicy polskiego przemysłu lotniczego montowane są silniki do samolotów F-16. Poza tym gospodarka podkarpacka opiera się na branżach chemicznej, produkcji części samochodowych i wyrobów gumowych. W ostatnich kilku latach dynamicznie rozwinął się przemysł drzewny i meblarski. Rozpoznawalną markę mają: Krosno, Dębica, Nowy Styl, Śnieżka, Zelmer czy Aseco Poland.

Dotychczasowe oblicze regionu ma zmienić potężny strumień unijnych pieniędzy. Do końca października 2007 r. wykorzystano 73% przyznanych środków unijnych, co daje siódme miejsce w kraju pod względem absorpcji funduszy unijnych. Do roku 2013 Podkarpacie otrzyma ok. 1,13 mld euro z Regionalnego Planu Operacyjnego, które to pieniądze zostaną w pierwszej kolejności przeznaczone na wsparcie przedsiębiorczości i konkurencyjności przedsiębiorstw, nowoczesne technologie, poprawę stanu i jakości rozwiązań komunikacyjnych oraz infrastruktury informatycznej i energetycznej. Do 2012 roku ma być gotowa budowa autostrady A4, łączącej Niemcy z Ukrainą, istotna jest budowa drogi S19 (północ – południe), ale przede wszystkim rozbudowa rzeszowskiego lotniska Jasionka. Bez tej infrastruktury trudno będzie przyciągnąć inwestorów zagranicznych i turystów, bo turystyka, w tym rejon Bieszczad i Beskidu Niskiego są niewątpliwie bardzo atrakcyjnymi walorami regionu.

Głównymi słabościami Podkarpacia jest rolniczy charakter ludności, niska wydajność pracy nie tylko w rolnictwie, niewystarczające wykorzystywanie walorów turystycznych. Siłą województwa jest obecność wielu dynamicznie rozwijających się firm, rozwinięte szkolnictwo wyższe, Dolina Lotnicza, a także wysoka absorpcja środków unijnych.

1. Opis sytuacji przedsiębiorstw w regionach w powiązaniu z rozwojem sytuacji w sferze realnej.

Gospodarka realna

Gospodarka województwa podkarpackiego ma w relatywnie większym stopniu przemysłowy charakter niż cała Polska. Przemysł stanowi tu 27,4% wartości dodanej ogółem, a przemysł przetwórczy aż 24,4% (dla Polski odpowiednio 23,9% i 18,9%, oficjalne dane za 2005 r.). Większa niż średnio w Polsce (18,8% wobec 14,9%) jest także rola usług nierynkowych (wpływ m.in. szkół wyższych w Rze-

szowie, w tym Uniwersytetu, Politechniki, Wyższej Szkoły Informatyki i Zarządzania); odpowiednio mniejszy udział należy do usług rynkowych (44,8% wobec 51,1%), natomiast budownictwo stanowi podobną część wartości dodanej ogółem (5,8%). Rola rolnictwa w tworzeniu wartości dodanej jest tu mała (3,3%, a w kraju 4,5%). We wszystkich tych sekcjach osiągnięta wydajność pracy znajduje się poniżej średniej krajowej. Najmniejszy dystans dotyczy (podobnie jak w Lubelskim) budownictwa – 94% poziomu ogólnokrajowego. Większa różnica w wydajności dotyczy przemysłu przetwórczego (90%), a jeszcze większa najwyraźniej występuje w przemyśle energetyczno-wodno-gazowym, gdyż dla przemysłu ogółem wskaźnik ten wynosi 83%. Wydajność na poziomie 90% średniej krajowej dotyczy także usług nierynkowych, zaś usług rynkowych – 85%. W największym stopniu jednak ogólny poziom produktywności zaniża rolnictwo, w którym

1 osoba pracująca wytwarza zaledwie 31% wartości dodanej notowanej na poziomie ogólnokrajowym. Wszystkie sektory w województwie czeka więc dalsza restrukturyzacja tak, by podnieść konkurencyjność przynajmniej do poziomu ogólnokrajowego. Natomiast wielkie inwestycje i zmiany wywołujące przepływy siły roboczej są niezbędne, by zredukować liczbę osób zaangażowanych w rolnictwo, które kryje w sobie znaczne ukryte bezrobocie. A nakłady inwestycyjne samych średnich i dużych przedsiębiorstw w okresie 2005-2007 wzrosły blisko 2-krotnie wolniej niż w skali kraju (łącznie o 39%). W 2007 r. nastąpiło przyspieszenie tego tempa (w ciągu pierwszych trzech kwartałów 22% r/r), jednak oczekiwane pogorszenie się sytuacji finansowej przedsiębiorstw w nadchodzących kwartałach nie wróży dobrze dla tempa zwiększania potencjału regionu.

Tabela 1.1.P: Wybrane wskaźniki ze sfery realnej dla Podkarpacia (zmiany w %)

Podkarpackie	2005	2006	I-IX 2007
Wartość dodana brutto ¹	2,9	5,3	4,7
Przemysł	1,9	7,3	4,5
Budownictwo	10,2	22,3	9,8
Usługi rynkowe	3,0	3,7	5,6
Produkcja sprzedana przemysłu ^{1, 2}	6,0	9,4	7,3
Produkcja sprzedana budowlano-montażowa ^{1, 2}	10,5	27,7	8,7
Handel detaliczny ²	-1,2	13,7	10,0
Handel hurtowy ²	-2,7	4,0	10,3
Inwestycje przedsiębiorstw ³	5,3	8,0	22,4
Mieszkania oddane do użytku	-	14,0	4,9
Mieszkania, których budowę rozpoczęto	-	28,2	23,4
Eksport przedsiębiorstw ³	1,2	21,0	18,0
Dochody gospodarstw domowych (płace oraz renty i emerytury)	-	7,6	9,3
Średnie wynagrodzenie w sektorze przedsiębiorstw	-	5,0	10,5

Uwagi: 1) zmiany realne, 2) firmy powyżej 9 zatrudnionych, 3) firmy powyżej 49 zatrudnionych

Źródło: Biuletyn Statystyczny, Szacunki PKB GUS, WUS

Tabela 1.2.P: Wybrane wskaźniki ze sfery realnej dla Polski (zmiany w %)

Polska	2005	2006	I-IX 2007
Wartość dodana brutto ¹	3,3	6,0	6,7
Przemysł	3,5	10,0	7,6
Budownictwo	7,8	12,5	23,4
Usługi rynkowe	3,6	5,3	6,8
Produkcja sprzedana przemysłu ^{1,2}	4,0	11,8	9,8
Produkcja sprzedana budowlano-montażowa ^{1,2}	7,4	17,5	20,2
Handel detaliczny ²	3,9	11,9	16,0
Handel hurtowy ²	5,2	9,0	14,1
Inwestycje przedsiębiorstw ³	7,8	20,3	34,1
Mieszkania oddane do użytku	5,5	1,0	12,9
Mieszkania, których budowę rozpoczęto	-	30,4	38,9
Eksport przedsiębiorstw ³	-	23,3	18,3
Dochody gospodarstw domowych (płace oraz renty i emerytury)	3,8	8,0	9,1
średnie wynagrodzenie w sektorze przedsiębiorstw	3,2	5,1	8,9

Uwagi: 1) zmiany realne, 2) firmy powyżej 9 zatrudnionych, 3) firmy powyżej 49 zatrudnionych

Źródło: Biuletyn Statystyczny, Szacunki PKB GUS, WUS

Na Podkarpaciu, podobnie jak w całym kraju, w 2005 r. miało miejsce spowolnienie wzrostu gospodarczego po skoku w 2004 – roku akcesji do Unii Europejskiej. Szacujemy, że województwo rozwijało się wówczas w tempie zaledwie 2,9% (wobec 3,6% dla Polski). Lata 2006 i 2007 (pierwsze trzy kwartały) przyniosły zdecydowane ożywienie - szacujemy wzrost o odpowiednio 5,2% i 4,7%. Tempo to było jednak niższe niż ogólnokrajowe. To oznacza, że w okresie analizy dystans do reszty Polski w poziomie rozwoju nieco się powiększył.

Najbardziej dynamicznie w analizowanym okresie i omawianym regionie rozwijało się budownictwo – skumulowany wzrost wartości dodanej w tym sektorze od 2005 r. do III kw. 2007 r. wyniósł blisko 50% (podobnie jak w skali kraju). Skumulowane tempo rozwoju przemysłu i usług rynkowych było znacznie niższe i prawie takie samo w obu sektorach (13-14%). Usługi rynkowe i przemysł rozwijały się wolniej niż w Polsce ogółem i wolniej niż w Lubelskim. Jednakże motorem wzrostu w regionie w okresie 2005-2007 były usługi rynkowe – ze względu na duży udział w wartości dodanej ich

kontrybucja do wzrostu gospodarczego w 2005 r. i 2007 r. była największa. W ramach usług rynkowych rola handlu detalicznego i hurtowego była bardzo wyrównana, jedynie w 2006 r. obroty detaliczne w większym stopniu nakręcały koniunkturę w usługach ogółem. W całym okresie drugim czynnikiem pod względem kontrybucji był przemysł, ale w samym 2006 r. to przemysł właśnie stał się najważniejszym motorem wzrostu. W każdym roku układ wpływu poszczególnych branż na wyniki w przemyśle był zróżnicowany. Ze względu na dynamikę wzrostu lub duży udział w produkcji sprzedanej wśród najważniejszych branż w tym okresie należy wymienić: produkcję części i pojazdów, maszyn i urządzeń, wyrobów gumowych, produkcję metali i wyrobów z metali, a w ostatnim roku również przemysł drzewny i chemiczny. Rola budownictwa we wzroście gospodarczym ze względu na bardzo niski udział w wartości dodanej ogółem była dopiero trzecia z kolei. W sektorze budowlanym w regionie nastąpiło wyhamowanie wzrostu w 2007 r. – podobnie jak w Lubelskim, ale na większą skalę – za to w obu województwach przeciwnie do tendencji kra-

jowej. Najprawdopodobniej był to efekt znacznego spowolnienia inwestycji w sektorze publicznym, a więc realizacji projektów unijnych, gdyż w sektorze przedsiębiorstw obserwowaliśmy nadal wysoki wzrost inwestycji budowlanych (54% r/r), liczba mieszkań oddawanych do użytku zaczęła rosnąć, a w przypadku liczby mieszkań, których budowę rozpoczęto, wzrost ten był również dynamiczny (23% r/r). Mniejszy niż budownictwo wkład we wzrost regionu miały usługi nierynkowe i na końcu rolnictwo.

Od strony popytu eksport był silnym czynnikiem wzrostu – firmy średnie i duże (powyżej 49 osób) zwiększyły w tym okresie sprzedaż za granicę łącznie o 44%, prawie wyłącznie w 2006 r. i 2007 r. (podobnie jak w skali kraju i w Lubelskim). Silnym elementem popytu były też inwestycje, chociaż nie tak jak w Polsce ogółem. Przedsiębiorstwa podkarpackie zwiększyły nakłady łącznie o blisko 40% (prawie 2-krotnie mniej niż średnio w kraju i podobnie jak na Lubelszczyźnie); liczba mieszkań oddanych do użytku wzrosła nieco więcej (dane za 2006 i 2007 r. porównywalne z krajowymi i lubelskimi), a wysokie tempo produkcji budowlano-montażowej świadczy również o intensywnej realizacji infrastrukturalnych projektów unijnych. Ten pierwszy czynnik ze względu na dominującą rolę inwestycji przedsiębiorstw w inwestycjach ogółem jest decydujący w relatywnie słabszej ocenie popytu inwestycyjnego w województwie. Warto dodać, że w 2007 r. rola inwestycji mogła okazać się znacznie większa niż w poprzednich latach, ponieważ wyraźnie przyspieszyły nakłady firm (22% r/r – nadal jednak poniżej tempa ogólnokrajowego). Konsumpcja odgrywała również nieco mniejszą rolę we wzroście gospodarki województwa niż w Polsce ogółem – w analizowanym okresie łącznie wzrost obrotów w handlu detalicznym był niższy niż w skali kraju; można też mniemać, że wolniej rosły łączne dochody gospodarstw domowych: co prawda dochody z pracy najemnej oraz rent i emerytur miały podobne tempo, ale małe jest prawdopodobieństwo, by pozostałe dochody (w tym, z samozatrudnienia) rosły na Podkarpaciu szybciej lub podobnie.

Podsumowując, szacujemy, że po słabym 2005 r. gospodarka Podkarpacia w latach 2006-2007 rozwijała się w dość w szybkim tempie ok. 5%, jednak poniżej poziomu ogólnokrajowego. Co więcej, w 2007 r. miało miejsce lekkie spowolnienie, podczas gdy reszta kraju przyspieszyła. W analizowanym okresie dystans województwa do poziomu krajowego rozwoju powiększył się.

Kondycja finansowa firm na Podkarpaciu

Relatywnie wysoki wzrost gospodarczy w ostatnich dwóch latach sprawia, że sektor przedsiębiorstw na Podkarpaciu charakteryzuje się niemalże równie dobrą kondycją finansową, co reszta kraju. Zarówno wyniki finansowe, jak i podstawowe wskaźniki ekonomiczne przedsiębiorstw były w analizowanym okresie w tym regionie tylko nieznacznie słabsze od poziomu ogólnokrajowego, a udział firm odnotowujących zyski był nawet wyższy. Choć efektywność przedsiębiorstw była bardzo wysoka i zbliżona do poziomu ogólnokrajowego, to w ciągu ostatnich dwóch kwartałów 2007 r. tendencja poprawy efektywności zaczęła wygasać (wskaźniki utrzymały się na poziomie z I połowy 2007 r., odpowiednio 94,1%, 5,9%, 5,0%).

Warto zauważyć, że przy nieco niższej rentowności obrotu, dynamika przychodów ze sprzedaży i dynamika zysku netto na Podkarpaciu były w całym analizowanym okresie tj. 2005 – III kw. 2007 r. nieco niższe niż w kraju. Może to świadczyć o nieco niższym potencjale rozwojowym firm w regionie i jednocześnie o dużej potrzebie poprawy ich efektywności. W ujęciu makroekonomicznym wydajność wszystkich głównych sektorów gospodarki województwa jest niższa niż w Polsce ogółem.

Trudno przewidzieć, jakie będą wyniki finansowe firm na koniec roku 2007, ale ponieważ w III kwartale na poziomie ogólnokrajowym była już widoczna tendencja spadku efektywności, można przypuszczać, że wskaźniki rentowności firm na Podkarpaciu na koniec 2007 r. również pogorszą się.

Tabela 2.P: Kondycja finansowa sektora przedsiębiorstw na Podkarpaciu, główne wskaźniki finansowe (%), 2005 – III kw. 2007 r.

		POLSKA	Podkarpacie
Wskaźnik poziomu kosztów	2005	95,1	95,3
	I 2006	95,2	95,3
	I-II 2006	94,4	94,5
	I-III 2006	94,2	93,9
	2006	94,2	94,2
	I 2007	93,9	93,8
	I-II 2007	93,5	94,1
	I-III 2007	93,6	94,1
Wskaźnik rentowności obrotu brutto	2005	4,9	4,7
	I 2006	4,8	4,7
	I-II 2006	5,6	5,5
	I-III 2006	5,8	6,1
	2006	5,8	5,8
	I 2007	6,1	6,2
	I-II 2007	6,5	5,9
	I-III 2007	6,4	5,9
Wskaźnik rentowności obrotu netto	2005	3,9	3,9
	I 2006	3,7	3,6
	I-II 2006	4,5	4,6
	I-III 2006	4,7	5,2
	2006	4,7	5,0
	I 2007	4,9	5,2
	I-II 2007	5,3	5,0
	I-III 2007	5,2	5,0
Udział liczby przedsiębiorstw wykazujących zysk netto w ogólnej liczbie przedsiębiorstw	2005	76,0	74,6
	I 2006	59,6	56,2
	I-II 2006	69,3	65,3
	I-III 2006	74,2	72,5
	2006	79,7	80,4
	I 2007	68,3	65,0
	I-II 2007	75,4	74,3
	I-III 2007	77,8	78,9

Źródło: Biuletyn Statystyczny GUS, WUS

Opis rynku pracy

Rynek pracy na Podkarpaciu nie odbiega zasadniczo od rynku ogólnopolskiego. Pod względem struktury różnica polega na wyższym udziale osób pracujących w rolnictwie (25% wobec 17%) kosztem wagi pracujących w usługach rynkowych (28% wobec 27% dane dla 2005 r.). Pracujący w przemyśle stanowią 25%, w budownictwie 4%, a w usługach nierynkowych – 19% (podobnie jak w kraju ogółem).

Tak jak w całej Polsce, stopa zatrudnienia znajduje się poniżej 50%. W 2005 r. poziom ten był niższy niż średnio w kraju. Do II kw. 2007 r. wzrost aktywizacji społeczeństwa przekroczył wielkość dla Polski ogółem (wskaźnik aktywności zawodowej na Podkarpaciu i w Polsce odpowiednio: 48,8% i 48,4%), co jest dobrym sygnałem o tempie aktywizacji społeczeństwa. Być może sprzyja temu nieco młodsze społeczeństwo niż ogółem w Polsce i na Lubelszczyźnie: 23% w wieku przedprodukcyjnym, 62% w wieku produkcyjnym i 14,9% w wieku poprodukcyjnym.

Stopa bezrobocia rejestrowanego znajduje się na poziomie powyżej ogólnokrajowego – w grudniu 2005 r. wyniosła 18,5% wobec 17,6%. Poprawa koniunktury w gospodarce wraz z odpływem siły roboczej poza rynek pracy (w tym, na emigrację) wpłynęła na spadek stopy bezrobocia: wg BAEL o 4,3 pkt. proc. w 2006 r. i o kolejne 3,1 pkt. proc. w II kwartale 2007 r. w ujęciu rocznym do poziomu 9,7% (dla Polski 9,6%). Wg oficjalnej statystyki poprawa na rynku pracy również miała miejsce, ale na nieco mniejszą skalę niż wg BAEL i niż w Polsce ogółem: z 18,5% w grudniu 2005 r. na 13,8% a październiku 2007 r. Być może rośnie rola zatrudnienia nieoficjalnego. Poprawa sytuacji na rynku pracy, jak też presja płacowa związana z dobrą kondycją finansową firm oraz emigracją zarobkową wykwalifikowanej siły roboczej doprowadziły do znacznych podwyżek (w 2007 r. nawet nieco powyżej tempa ogólnokrajowego): w pierwszych III kwartałach wzrost o 10,5% r/r (8,0% realnie) wobec 8,9% (6,8% realnie). Należy jednak pamiętać o startowaniu z niskiego poziomu, tj. o 20% poniżej średniego wynagrodzenia w Polsce (wrzesień 2007 r.).

Średnia wydajność pracy w województwie jest o 20% niższa niż w Polsce ogółem i zgodnie z naszymi szacunkami na podstawie BAEL dystans ten mógł się jeszcze lekko powiększyć: wzrost produktywności pracy był zerowy w 2006 r. (wobec 2,6% w Polsce) i porównywalny do poziomu ogólnokrajowego w I połowie 2007 r. (ok. 2,5%).

2. Identyfikacja i opis wyróżniających się rodzajów działalności ekonomicznej w regionach.

Kondycja finansowa liderów i maruderów na poziomie sekcji i grup PKD

W tej części raportu zostanie przeanalizowany skład grup liderów i maruderów na Podkarpaciu od połowy 2006 r. Celem tej analizy będzie określenie ciągłości utrzymywania pozycji lidera czy marudera przez poszczególne rodzaje działalności gospodarczej (grupy PKD), które były identyfikowane w każdym z sześciu raportów regionalnych (od połowy 2006 r. do końca trzeciego kwartału 2007 r.). Podstawą do przydzielenia danego rodzaju działalności do grupy liderów i maruderów były kryteria ekonomiczne (te same, co w przypadku województwa lubelskiego). W przypadku liderów kryteria oznaczały;

- wzrost poziomu dynamiki sprzedaży (o 10 pkt. proc. r/r),
- poprawę pozytywnego wskaźnika rentowności obrotu brutto, oraz
- wzrost zysku netto.

W przypadku maruderów kryteria dotyczyły spadku dynamiki sprzedaży, pogorszenia się rentowności i spadku zysków.

Warto zauważyć, że w regionie podkarpackim było znacznie więcej liderów niż maruderów w każdym z prezentowanych okresów, a rola grup słabo prosperujących w gospodarce Podkarpacia, mierzona ich udziałem w wyniku na sprzedaży, była niewielka, wręcz znikoma. Natomiast zidentyfikowani liderzy mieli znaczący udział w wyniku na sprzedaży w regionie, a nawet w gospodarce (udział podkarpackich producentów drewna i wyrobów z drewna w ogólnokrajowym wyniku na sprzedaży w III kw. 2007 r. wyniósł aż 14,1%).

Te aspekty przyczyniają się do powstania pozytywnego obrazu sektora firm w regionie, co sprzyjało budowaniu optymistycznych wniosków odnośnie możliwości poprawy wskaźników makroekonomicznych i pozytywnych zmian na rynku pracy.

Analiza przynależności poszczególnych rodzajów działalności gospodarczej do grup liderów i maruderów wyróżnia się znacznie niższą istotną ciągłością niż obserwowana na Lubelszczyźnie, to znaczy, że grupy PKD spełniające dane kryteria z reguły nie utrzymywały swojej pozycji dłużej niż przez kilka kwartałów.

Przykładami grup PKD, które utrzymywały pozycję lidera najdłużej (**ugruntowani liderzy**) były:

- Produkcja artykułów spożywczych i napojów (6 kwartałów)

- Produkcja wyrobów gumowych (6 kwartałów)
- Handel hurtowy i komisowy, z wyjątkiem handlu pojazdami mechanicznymi i motocyklami (5 kwartałów)
- Produkcja mebli (5 kwartałów)
- Budownictwo (5 kwartałów)
- Transport lądowy; transport rurociągowy (5 kwartałów)

Podobnie jak na Lubelszczyźnie, przykładów maruderów było na Podkarpaciu znacznie mniej niż liderów. Do najdłużej utrzymujących się **ugruntowanych maruderów** należały:

- Sprzedaż, obsługa i naprawa pojazdów mech. i motocykli; sprzedaż detaliczna paliw (6 kwartałów)
- Hotele i restauracje (5 kwartałów, ale ostatni okres obserwacji – III kw. 2007 r., już wykluczył tę grupę z grona maruderów)

Na Podkarpaciu było bardzo mało rodzajów działalności, w których w istotny sposób zmieniła się kondycja finansowa, to znaczy w sposób wystarczająco silny, aby zmienić przynależność z grupy liderów do maruderów i odwrotnie, z maruderów do liderów (silna poprawa kondycji była obserwowana w produkcji drewna i wyrobów z drewna).

Tabela 3.P: Liderzy (+) i maruderzy (-) na Podkarpaciu (1 połowa 2006 – III kw. 2007)

GRUPY PKD	II kw. 2006	III kw. 2006	2006	I kw. 2007	II kw. 2007	III kw. 2007
Produkcja artykułów spożywczych i napojów	+	+	+	+	+	+
Produkcja drewna i wyrobów z drewna	0	0	-	+	+	+
Produkcja wyrobów chemicznych	0	0	0	0	0	0
Produkcja wyrobów gumowych i z tworzyw sztucznych	+	+	+	+	+	+
Produkcja wyrobów z metali	+	+	+	+	0	0
Produkcja wyrobów z surowców niemetalicznych pozostałych	0	0	0	-	-	-
Produkcja maszyn i urz. gdzie indziej nie sklasyfikowanych	-	+	+	0	+	0
Produkcja poj. samoch, przyczep i naczep	0	0	-	+	0	-
Produkcja pozostałego sprzętu transportowego	-	0	+	-	-	-
Produkcja mebli; dział. prod. gdzie indziej nie sklasyfikowana	0	+	+	+	+	+
Budownictwo	0	+	+	+	+	+
Sprzedaż, obsługa i naprawa poj. mech. i moto; sprzedaż paliw	0	-	-	-	-	-
Handel hurtowy i komisowy, z wyj. handlu poj. mechaniczn.	0	+	+	+	+	+
Handel detaliczny z wyj. sprzedaży poj. mech. i motoc.	0	0	+	+	+	+

Hotele i restauracje	-	-	-	-	-	0
Transport lądowy; transport rurowy	+	+	+	+	+	+
Obsługa nieruchomości	-	0	+	0	0	-

Wyjaśnienie: O-sytuacja pośrednia, nie spełniająca kryteriów zaliczenia do grupy liderów lub maruderów.

Źródło: WUS, obliczenia własne

Przedstawiona w sposób syntetyczny dotychczasowa analiza kondycji finansowej przedsiębiorstw na Podkarpaciu jest w dużym stopniu niedoskonała. Opiera się na niepełnych danych, które były przekazywane przez WUS (ze względu na mniejszą od 3 liczbę firm w danej branży) i obejmuje tylko około 77% przychodów ze sprzedaży wszystkich dużych firm (zatrudniających powyżej 49 pracowników) operujących na Podkarpaciu (w 2005 r. było to też 77%). W dotychczasowych raportach zabrakło, więc analizy finansowej z następujących rodzajów działalności,

- Górnictwo węgla kamiennego i brunatnego
- Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną gaz i wodę
- Pobór, uzdatnianie i rozprowadzanie wody
- Włókiennictwo
- Produkcja skór wyprawionych i wyrobów ze skór wyprawionych
- Produkcja wyrobów tytoniowych
- Produkcja koksu i produktów rafinacji ropy naftowej
- Produkcja maszyn i aparatury elektrycznej
- Produkcja instrumentów medycznych, precyzyjnych i optycznych, zegarów i zegarków
- Wznoszenie kompletnych obiektów budowlanych; inżynieria lądowa i wodna¹⁴
- Wykonywanie instalacji budowlanych
- Transport wodny
- Działalność wspomagająca transport wodny
- Poczta i telekomunikacja

W ten sposób, dotychczasowa analiza została okrojona o tak ważne i duże firmy jak: Rzeszowski Zakład Energetyczny czy Lotos Jasło SA.

Dlatego w tym dodatkowym raporcie zdecydowaliśmy się odszukać i opisać te wyróżniające się firmy, które – choć wykluczone z danych WUS

i z naszej analizy prowadzonej w ramach projektu na bazie kwartalnej – zostały odnalezione na liście 2000 największych przedsiębiorstw i mają niewątpliwie bardzo istotny wpływ na rozwój całego regionu.

Ponadto, podobnie jak na Lubelszczyźnie, przydzielone do liderów i maruderów rodzaje działalności nie zawsze miały istotne znaczenie w gospodarce regionu. Przykładowo, następujące grupy PKD: hotele i restauracje (ugruntowany maruder) lub transport rurowy (ugruntowany lider) nie miały istotnego udziału w wyniku na sprzedaży w województwie (ich udział był niższy od 1%). W tej części raportu postanowiliśmy więc wyłonić do analizy i opisać tylko te rodzaje działalności, których udział w wyniku na sprzedaży¹⁵ w analizowanym okresie (od końca 2005 r. do III kw. 2007 r. łącznie) był w regionie istotny, czyli większy od 5%. Wybór nowych rodzajów działalności gospodarczej istotnych dla regionu również opiera się o dane WUS, ale jest niezależny od wcześniejszej klasyfikacji liderów i maruderów.

Kondycja finansowa, sytuacja makroekonomiczna i prognozy rozwoju dla najważniejszych sekcji i grup PKD

Rodzaje działalności o istotnym znaczeniu w gospodarce Lubelszczyzny to:

- Produkcja drewna i wyrobów z drewna
- Produkcja wyrobów chemicznych
- Produkcja wyrobów gumowych
- Produkcja pojazdów samochodowych, przyczep i naczep
- Produkcja mebli; działalność produkcyjna gdzie indziej nie sklasyfikowana
- Handel hurtowy i komisowy

¹⁴ Dostępne są natomiast dane dla całego sektora budowlanego, w którym branża ta stanowi zdecydowaną większość (ponad 80% produkcji sprzedanej).

¹⁵ Analiza udziału w wyniku na sprzedaży wynika z konieczności wyeliminowania wartości sprzedanych produktów, co byłoby mylące w przypadku analizy wielkości sprzedaży w handlu.

Tabela 4.P: Rola poszczególnych rodzajów działalności w gospodarce Podkarpacia - udział w wyniku na sprzedaży w województwie (%).

	2005	III kw. 2007
Ogółem	100%	100%
Produkcja artykułów spożywczych i napojów	3,0%	3,7%
Produkcja drewna i wyrobów z drewna	11,8%	10,4%
Produkcja wyrobów chemicznych	16,0%	12,7%
Produkcja wyrobów gumowych i z tworzyw sztucznych	12,0%	11,7%
Produkcja wyrobów z metali	9,4%	3,2%
Produkcja wyrobów z surowców niemetalicznych pozostałych	3,7%	4,1%
Produkcja maszyn i urządzeń gdzie indziej nie sklasyfikowanych	1,6%	4,3%
Produkcja pojazdów samochodowych, przyczep i naczep	16,0%	11,2%
Produkcja pozostałego sprzętu transportowego	1,4%	2,1%
Produkcja mebli; działalność prod. gdzie indziej nie sklasyfikowana	6,9%	8,0%
Budownictwo	-1,9%	1,9%
Sprzedaż, obsługa i naprawa poj. mech. i motocykli; sprzedaż det. paliw	1,6%	1,3%
Handel hurtowy i komisowy, z wyjątkiem handlu poj. mech. i moto.	3,8%	5,1%
Handel detaliczny z wyj. sprzed. poj. mech. i motoc.	1,5%	3,0%
Hotele i restauracje	0,0%	0,0%
Transport lądowy; transport rurociągowy	-1,2%	0,6%
Obsługa nieruchomości	-0,4%	-0,1%

Źródło: WUS, obliczenia własne

Warto zaznaczyć, że większość z istotnych dla regionu rodzajów działalności, mierzonych udziałem w wyniku na sprzedaży, była sklasyfikowana jako liderzy regionalni, choć klasyfikacja nie jest już tak przejrzysta jak w przypadku Lubelszczyzny. Większość z wybranych rodzajów działalności była liderem znacznie krócej niż w Lubelskiem. Mimo to ich pozytywny wpływ na rozwój gospodarczy województwa jest uzasadniony (nie dość, że silne, w rozumieniu dużego udziału wyniku na sprzedaży, to także o dobrej kondycji finansowej). W odróżnieniu od Lubelszczyzny, udział w wyniku na sprzedaży tych wybranych grup spadał w okresie analizy (od końca 2005 r. do III kw. 2007 r.) we wszystkich przypadkach z wyjątkiem produkcji mebli i handlu hurtowego. Można więc powiedzieć,

że wybrane rodzaje działalności były w większości w dość dobrej kondycji finansowej, ale nie wszystkie umocniły swoją wiodącą rolę w gospodarce Podkarpacia. Kondycja finansowa tych wybranych i istotnych dla regionu grup będzie krótko przedstawiona, a szczegółowe wielkości ekonomiczne oraz wskaźniki finansowe zostały zebrane w tabeli, która znajduje się w aneksie. Analizę każdej branży przemysłowej uzupełniono omówieniem jej kontrybucji do wzrostu produkcji sprzedanej przemysłu, tj. dynamiki przeważonej udziałem w produkcji, a w przypadku innych branż – kontrybucji sektora, do którego należy branża, do wartości dodanej ogółem (w przypadku handlu), tj. dynamiki również przeważonej udziałem. Poziom kontrybucji wyznacza rolę danej branży w rozwoju regionu.

Tabela 5.P: Kontrybucja dostępnych elementów składowych do wzrostu poszczególnych agregatów makroekonomicznych na Podkarpaciu.

	2005	2006	I-IX 2007
Wartość dodana ogółem (wzrost w cenach stałych)	2,9	5,2	4,7
Kontrybucja wartości dodanych poszczególnych sekcji, w pkt. proc.			
rolnictwo	0,1	0,0	-0,1
przemysł	0,5	2,1	1,2
budownictwo	0,6	1,2	0,5
usługi rynkowe	1,4	1,6	2,5
usługi nierynkowe	0,4	0,3	0,5
Produkcja sprzedana przemysłu (wzrost w cenach stałych)	6,0	9,4	7,3
Kontrybucja poszczególnych grup, w pkt. proc.			
produkcja części, pojazdów mechanicznych, przyczep	-0,4	2,8	1,9
produkcja maszyn i urządzeń	0,1	1,2	1,5
produkcja wyrobów gumowych	1,6	0,6	1,2

produkcja drewna i wyrobów z drewna oraz ze słomy i wikliny	0,3	0,3	1,1
produkcja wyrobów chemicznych	0,1	0,8	1,0
produkcja mebli; pozostała działalność produkcyjna	0,2	0,5	0,9
produkcja metali	1,2	1,5	0,8
produkcja wyrobów z metali	0,9	1,7	0,7
produkcja pozostałego sprzętu transportowego	-0,9	0,5	0,6
produkcja maszyn i aparatury elektrycznej	0,0	0,0	0,1
produkcja skór wyprawionych i wyrobów z nich	0,0	0,0	0,1
produkcja odzieży i wyrobów futrzarskich	0,0	0,0	0,0
włókiennictwo	-0,1	0,1	0,0
produkcja masy włóknistej oraz papieru	0,0	0,1	0,0
produkcja artykułów spożywczych	2,3	0,2	0,0
działalność wydawnicza; poligrafia i reprod. zapisanych nośników inf.	0,0	-0,1	-0,1
energia, woda, gaz, górnictwo	0,0	0,7	-0,2
produkcja wyrobów z surowców niemetalicznych pozostałych	-0,1	-0,2	-0,9
pozostałe grupy przetwórstwa	0,8	-1,3	-1,4
Obroty handlowe (wzrost w cenach bieżących)	-2,1	8,2	10,2
Kontrybucja poszczególnych grup, w pkt. proc.			
Handel hurtowy i komisowy	-1,5	2,3	5,7
Handel detaliczny	-0,5	5,9	4,5

Źródło: WUS, obliczenia własne

Przetwórstwo przemysłowe

Największą gałęzią przetwórstwa w regionie pod względem wyniku na sprzedaży jest produkcja wyrobów chemicznych – udział ten wynosił 12,7% w 2007 r., a 16% w 2005 r. Kondycja finansowa firm chemicznych była bardzo mocna, ale nie poprawiała się i dlatego analiza grup PKD w ramach projektu nie wyróżniła tej gałęzi produkcji jako lidera. W ramach tej branży w regionie działa 21 firm, w tym ponad 95% osiąga zysk netto. Po niewielkich wahaniach, wskaźniki finansowe zachowały w przybliżeniu poziom z początku okresu obserwacji. Z punktu widzenia kontrybucji do wzrostu produkcji przemysłowej branża ta była w latach 2006-2007 dopiero piąta (kontrybucja na poziomie 1 proc. w 2006 r. do wzrostu produkcji sprzedanej przemysłu o 7,3% w pierwszych trzech kwartałach 2007 r.). Wynikało to ze wzrostu produkcji powyżej średniej i niemałego udziału w produkcji sprzedanej przemysłu ogółem (blisko 8%). Wzrost branży chemicznej w 2006 r. bazował wyłącznie na rynku krajowym, ponieważ rola eksportu jest relatywnie niewielka (poniżej 20% sprzedaży), a po wysokiej dynamice w 2005 r. eksport prawie zupełnie wyhamował. W 2007 r. popyt zagraniczny – obok krajowego, stał się na powrót istotnym czynnikiem wzrostu w tej branży. Z pewnością dochody w przemyśle chemicznym zapewnia zarówno silny popyt konsumpcyjny (farmaceutyki), jak też zaopatrzeniowy związany z wysokim wzrostem gospodarczym. Firmami wiodącymi w branży są: Zakład Chemiczny Organika-Sarzyńska SA, zajmujący 521 pozycję na „Liście 2000” z 2006 r. i INC Polfa Rzeszów, zajmująca 698 pozycję na liście. Łączna sprzedaż tych firm stanowiła 37% sprzedaży w 2005 r. i 34% w 2006 r.

Drugą największą gałęzią przetwórstwa jest produkcja samochodów i części samochodowych. Udział tej branży w wyniku na sprzedaży zmniejszył się z 16% do 11% w III kw. 2007 r. W tej branży działa 20 firm, z czego 85% wypracowuje zyski. Branża wyróżnia się zmienną rentownością, w naszej analizie była kwalifikowana 1 raz jako lider i 2 razy jako maruder (ostatnio, tj. w III kw. 2007 r. – maruder). Branża ta w latach 2006-2007 była motorem wzrostu produkcji przemysłowej (kontrybucja do wzrostu na poziomie ok. 1/3 wzrostu produkcji ogółem). W obydwu latach przemysł samochodowy odnotowywał wysokie wzrosty (aż 29% w 2006 r., 17% w 2007 r.) wraz z silnym popytem inwestycyjnym przede wszystkim zagranicą – aż 72% produkcji jest przeznaczone

na eksport, a dodatkowo waga tej branży jest znacząca: 12% w 2007 r. Największą firmą z tej branży w regionie jest ATS Stahlschmidt & Maiworm sp. z o.o. ze Stalowej Woli, która zajmuje się produkcją części i akcesoriów do pojazdów samochodowych i ich silników, a w szczególności felg aluminiowych. Udział w rynku lokalnym tej firmy to 19,4% w 2005 r. i 14,6% w 2006 r. Firma zajmuje 515 pozycję na „Liście 2000” (w poprzednich latach 423 i 383).

Trzecią największą gałęzią przemysłu przetwórczego w regionie pod względem wyniku na sprzedaży jest produkcja wyrobów gumowych i z tworzyw sztucznych. Ten rodzaj działalności był przez cały okres obserwacji identyfikowany jako lider. W ramach tej branży działa w regionie 35 firm, w tym 80% wypracowuje zyski. Ponad połowa produkcji jest przeznaczona na eksport (54%), a wskaźniki finansowe prezentują bardzo dobrą i poprawiającą się kondycję finansową w branży. Kontrybucja przemysłu gumowego do wzrostu produkcji przemysłowej była druga z kolei w 2005 r. oraz trzecią w 2007 r. (1,2 pkt. proc.). Wpłynął na to przede wszystkim najwyższy udział w produkcji ogółem (12%), ponieważ sam wzrost był umiarkowany (jedynie w 2005 r. dwa razy wyższy od średniej). Fakt wysokiego udziału w wyniku na sprzedaży świadczy, zatem, że firmy z tej branży działają w porównaniu z innymi bardzo efektywnie (albo są wystarczająco zdominowane przez firmy notowane na GPW). Sprzedaż rośnie w podobnym tempie w oparciu o rynek zagraniczny, co krajowy, na co wpływa duży popyt na środki transportu (wzrost sprzedaży detalicznej w 2006 r. o 14% i aż 35% w 2007 r.), jak też ogólny wzrost dochodów społeczeństwa i sprzedaży produktów wykorzystujących komponenty gumowe. Do największych przedsiębiorstw należą: Firma Oponiarska Dębica SA, druga co do wielkości sprzedaży firma na Podkarpaciu, 153 pozycja na „Liście 2000” (w poprzednich latach 138, 128). Od wielu lat Dębica jest notowana na GPW, a jej udział w sprzedaży w branży w regionie w 2006 r. wynosił aż 50,7%, ale zmalał nieznacznie do 48%. Inna duża firma Stomil Sanok SA (pozycja na liście odpowiednio 545, 541, 574), zanotowała stabilizację udziału w rynku, 12,7% w 2005 r., oraz 12,8% w 2006 r.

Kolejną dużą gałęzią przetwórstwa jest produkcja drewna i wyrobów z drewna (10% udziału w wyniku na sprzedaży w województwie). Ten rodzaj działalności jest od początku 2007 r. uznawany za lidera, choć rok 2006 zakończył

z etykietą marudera. Produkcja drewna i wyrobów z drewna na Podkarpaciu stanowi aż 14% produkcji krajowej, a 39% tej produkcji jest przeznaczona na eksport. W regionie działają 33 firmy, w tym 79% wypracowuje zyski. Efektywność działania jest bardzo wysoka (współczynnik poziomu kosztów wyniósł 88,6% a rentowność obrotu brutto 11,4%). Pod względem kontrybucji do wzrostu produkcji przemysłowej branża ta stała się istotna dopiero w 2007 r. (czwarta z kolei), kiedy to obok znacznego udziału w przemyśle (10%) odnotowano dość wysoki wzrost produkcji (ponad 12% r/r). W 2005 r. słaby wzrost wynikał z zerowej dynamiki sprzedaży na rynek krajowy, w 2006 r. nastąpiło wyhamowanie również eksportu. Dopiero w 2007 r. na obu rynkach nastąpiło ożywienie (zwłaszcza na wewnętrznym), tak, jakby przemysł drzewny na Podkarpaciu z opóźnieniem włączył się w dobrą koniunkturę wywołaną głównie silnym popytem inwestycyjnym-budowlanym (w skali kraju ponad 2-krotnie wyższe wzrosty produkcji w latach 2005-2006). Największym potentatem tej branży jest firma Kronospan z Mielca, której sprzedaż wynosiła w 2006 r. aż 95% rynku w regionie; wg produkcji sprzedanej – ponad 70%. Kronospan ma siedzibę na terenie Mieleckiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej i stała się największą firmą na Podkarpaciu – wyprzedziła wcześniejszego lidera Firmę Oponiarską Dębica S.A. Firma zatrudnia około 500 osób i zajmuje się produkcją drewnopodobnych materiałów wykończeniowych (głównie płyt wiórowych i mdf). Produkcja jest bardzo zaawansowana technologicznie i w dużej mierze opiera się na pozyskiwaniu odpadów drzewnych z całego kraju, co jest zgodne z zasadami obowiązującymi w Unii Europejskiej. W 2006 r. Kronospan zajmował wysoką, 140 pozycję na "Liście 2000" (w poprzednich latach nie był notowany w tym rankingu)

Piątą gałęzią podkarpackiego przetwórstwa pod względem udziału w wyniku na sprzedaży (8%) jest produkcja mebli. Według stanu na III kw. 2007 r. w branży działa 21 firm, w tym 76% wypracowuje zyski. Efektywność działania branży jest bardzo wysoka. Pod względem kontrybucji do wzrostu produkcji przemysłowej branża meblarska zajęła szóstą pozycję w 2007 r., we wcześniejszych latach była jeszcze mniej istotna. Z jednej strony branża nie ma znaczącego udziału w przemyśle (poniżej 6%), z drugiej tempo wzrostu produkcji drzewnej stopniowo przyspieszało i dopiero w 2007 r. było wyższe od średniej dla przemysłu (18% r/r). Przyspieszenie to, pomimo bardzo silnego popytu na meble w kraju (wzrost sprzedaży detalicznej

powyżej 20% w całym analizowanym okresie), wynika głównie z ożywienia eksportu: wzrost o 21% przy 35-procentowym udziale produkcji przeznaczonej na rynki zagraniczne. Największą firmą meblarską w regionie (i jedną największych w Europie) jest Nowy Styl sp. z o.o. z Krosna. Spółka ta jest piątą pod względem wartości sprzedaży firmą w regionie i zajmuje 286 pozycję na „Liście 2000” (w poprzednich latach 408, 407). Udział Nowego Stylu w sprzedaży tej branży w ramach województwa wyniósł w 2006 r. aż 59% (w 2005 r. – 35%). Dynamika sprzedaży wzrosła w tym czasie o 97%. Nowy Styl produkuje głównie krzesła biurowe, kawiarniane i panele podłogowe. Nową marką Nowego Stylu jest Forum Seating, która specjalizuje się w fotelach i krzesłach do sal audytoryjnych, kinowych, a przede wszystkim na stadiony i do innych obiektów sportowych. Marka powstała między innymi z myślą o Euro 2012. W najbliższym roku Nowy Styl planuje debiut na GPW. Drugą co do wielkości firmą meblarską jest BRW sp. z o.o. Mielec (producent mebli i frontów mdf), której udział w rynku podkarpackim wynosi prawie 30%. Produkcja meblarska w regionie jest więc zdominowana przez dwie firmy.

Trzy inne branże, które nie przekroczyły 5 procentowego progu udziału w wyniku na sprzedaży w województwie, ale miały istotną kontrybucję do wzrostu produkcji przemysłowej. Jest to przede wszystkim przemysł maszyn i urządzeń, odnotowujący wysokie wzrosty od 2006 r. (powyżej 20%), co w latach 2006-2007 uczyniło z tej branży drugą w kolejności lokomotywę wzrostu przemysłu w regionie. Sprzyja temu silny wzrost popytu inwestycyjnego przedsiębiorstw, które inwestują w maszyny (w skali kraju wzrost o 11% w 2005 r., 20% w 2006 r. i 26% w 2007 r). W 2007 r. wyraźnie przyspieszył też eksport (wzrost aż o 56% r/r). Najwyraźniej branża ta jest relatywnie mniej zyskowna, ponieważ jej udział w wyniku na sprzedaży był odpowiednio mniejszy (4,3%).

Branże: produkcji metali i wyrobów z metali były istotne w tworzeniu wzrostu produkcji przemysłowej zwłaszcza w 2005 i 2006 r. (trzecia i czwarta pozycja), głównie z powodu bardzo dynamicznego wzrostu produkcji (w przypadku metali o ponad 30%, w przypadku metalowych wyrobów – o odpowiednio 16% i 26%); udział każdej z nich to 6-7%. Sytuacja ta odzwierciedla ogólnie silny wówczas popyt na metale, wywołany dynamicznym wzrostem gospodarczym na całym świecie, w tym zwłaszcza silnym popytem inwestycyjnym (wzrost eksportu w 2006 r. w branży wyrobów

metalowych o ponad 40%). W 2007 r. w całym kraju i na Podkarpaciu w branżach tych wzrost był wolniejszy. W przemyśle wyrobów metalowych miało miejsce odreagowanie wysokiego wzrostu sprzedaży na eksport z poprzedniego roku (spadek o 22%). Najprawdopodobniej wiąże się to z wyhamowaniem wzrostu gospodarczego na świecie. W rezultacie zmalała kontrybucja tych obu branż do wzrostu produkcji przemysłowej w 2007 r.

Handel hurtowy

Handel hurtowy ma udział w wyniku na sprzedaży w regionie w wysokości 5%. Choć efektywność działania firm w ramach tego rodzaju działalności tradycyjnie nie jest wysoka (tabela w aneksie), to stale się poprawia, a firmy z tej branży zostały zakwalifikowane do ugruntowanych liderów. W handlu hurtowym działa 49 firm, w tym 83% odnotowuje zyski. Największą firmą handlową w regionie jest Orlen Pertobank sp. z o.o. z Wiedleń (18% udziału w rynku, czwarta co do wielkości firma w regionie, 233 pozycja na "Liście 2000"), Polska Sieć Handlowa Nasz Sklep SA, (12% udziału w rynku, 313 pozycja na liście 2000), Bać Pol sp. z o.o. GK z Rzeszowa (8% rynku, 446 pozycja) i Dressta sp. z o.o. ze Stalowej Woli (5% rynku, 545 pozycja). Wiedza na temat roli handlu hurtowego jest pośrednia – handel hurtowy w 2007 r. był źródłem ponad połowy wzrostu obrotów handlowych ogółem na Podkarpaciu, a sektor handlowy stanowił na poziomie Polski 20% wartości dodanej brutto w całej gospodarce (oceniając, że na Podkarpaciu handel pełni większą rolę). Jednakże w poprzednich latach rola handlu hurtowego była mniejsza niż detalicznego, a w 2005 r. był on źródłem większego spadku obrotów handlowych. We wszystkich latach obroty handlu hurtowego na Podkarpaciu były wolniejsze niż w skali kraju, co oznacza, że województwo – pomimo kilku silnych firm, w relatywnie mniejszym stopniu uczestniczyło w dynamicznym wzroście gospodarczym.

Perspektywy gospodarki województwa na najbliższe 2 lata zależą zarówno od koniunktury na świecie oraz na rynku krajowym jak i tendencji na rynku lokalnym (zwłaszcza w popycie na usługi rynkowe i budowlane). Prognozy makroekonomiczne dla Polski zostały przedstawione w analogicznym rozdziale poświęconym województwu lubelskiemu. Oczekiwane niewielkie spowolnienie gospodarcze w kraju może spowodować także niższy wzrost w województwie w porównaniu z 2007 r. Spodziewamy się, że nadal silnym elementem rozwoju pozostaną usługi rynkowe, chociaż oczekujemy tu spowolnienia w konsekwencji niższej stopy

wzrostu dochodów i w efekcie konsumpcji. Firmy podkarpackie zwiększały zatrudnienie w analizowanym okresie w tempie równym ogólnokrajowemu, intensywnie zwłaszcza w 2007 r. pomimo niższej produktywności pracy i potrzebie restrukturyzacji. W sytuacji nawet lekkiego wyhamowania wzrostu gospodarczego uważamy, iż firmy te będą zmuszone zadbać o wydajność w najbliższych dwóch latach, a to oznacza ograniczenie wzrostu zatrudnienia lub nawet zupełne jego wyhamowanie – w konsekwencji dochody ludności będą rosły wolniej. Natomiast z uwagi na utrzymującą się presję płacową w obliczu deficytu pracujących w wielu branżach nie oczekujemy, by nastąpiło spowolnienie dynamiki średniego wynagrodzenia. Spowolnienie konsumpcji gospodarstw domowych (i nie tylko) może ograniczyć ponadto popyt na produkcję mebli, produkcję przemysłu drzewnego i gumowego, maszyn i aparatury elektrycznej oraz typowych konsumpcyjnych: odzieżowego, artykułów spożywczych i napojów. Branże przemysłowe, które istotnie przyczyniały się do wzrostu gospodarczego w regionie, bazowały wysoką dynamikę sprzedaży w dużej mierze na sprzedaży eksportowej i popycie inwestycyjnym. Na razie spodziewamy się utrzymania tempa wzrostu eksportu, chociaż wyhamowanie rozwoju gospodarki USA, czy wręcz recesja (w konsekwencji kryzysu na szeroko rozumianym rynku nieruchomości) może doprowadzić do ochłodzenia koniunktury światowej, w tym w Unii Europejskiej. Wówczas perspektywy dla tych branż pogorszyłyby się. Pełniejsze rozpoznanie skali kryzysu będzie możliwe około połowy 2008 r. (koniec roku finansowego w USA), kiedy to instytucje finansowe będą zmuszone przedstawić wyniki finansowe po audycie. Z kolei dynamiczny wzrost nakładów firm w 2007 r. na Podkarpaciu, jak też w ostatnich dwóch latach w całej Polsce, w sytuacji pogorszenia się warunków funkcjonowania przedsiębiorstw (wzrost kosztów siły roboczej, kosztów finansowania, niepewności na rynkach finansowych, presji na aprecjację złotego) sprawia, że w latach 2008-2009 spodziewamy się mniejszego wzrostu nakładów w sektorze firm, co spowoduje mniejszy popyt na produkcję branży maszynowej, metalowej i wyrobów metalowych. Natomiast, po słabym 2007 r. oczekujemy poprawy koniunktury w budownictwie. Będzie ona w dużym stopniu zależała od przyspieszenia wykorzystania środków unijnych – w 2008 r. (jeszcze ze starego budżetu 2004-2006). W 2007 r. najprawdopodobniej obserwowaliśmy spowolnienie tego procesu, a biorąc pod uwagę relatywnie wysoki jak dotąd stopień wykorzystania środków można mniemać,

iż ponowne ożywienie będzie widoczne w 2008 r. Od sprawności administracji lokalnej będzie zależało szybkie uruchomienie środków z nowej puli 2007-2013 tak, aby wywarło to wpływ na wzrost gospodarczy województwa już w 2009 r.

Podsumowując, wraz z niewielkim osłabieniem tempa rozwoju w Polsce w latach 2008-2009 oczekujemy także wolniejszego wzrostu w województwie podkarpackim z powodu czynników zewnętrznych (słabszy krajowy popyt konsumpcyjny i inwestycyjny), jak też wewnętrznych (osłabienie popytu w województwie wywołane presją na wydajność – wyhamowanie wzrostu zatrudnienia, i dbałość o finanse – ograniczenie wzrostu inwestycji przedsiębiorstw). Na razie zakładamy, iż sytuacja w USA nie przerodzi się w recesję i osłabienie światowego rozwoju z konsekwencją dla przemysłu (zwłaszcza kilku kluczowych branż) na Podkarpaciu, chociaż element ten pozostaje w sferze znacznego ryzyka. Ożywienie projektów unijnych, począwszy od połowy 2008 r., może częściowo zrekomensować tendencję do spowolnienia gospodarczego. Ponadto, województwo podkarpackie w większym stopniu niż lubelskie posiada grupę bardzo dobrze prosperujących firm, które odgrywają znaczną rolę w poszczególnych branżach. Istnieje możliwość, że te przedsiębiorstwa osiągając dobre wyniki w okresie prognozy osłabią efekt niższego wzrostu pozostałej części gospodarki Podkarpacia.

3. Zmiany na rynku pracy oraz prognozy dla najważniejszych sekcji i grup PKD

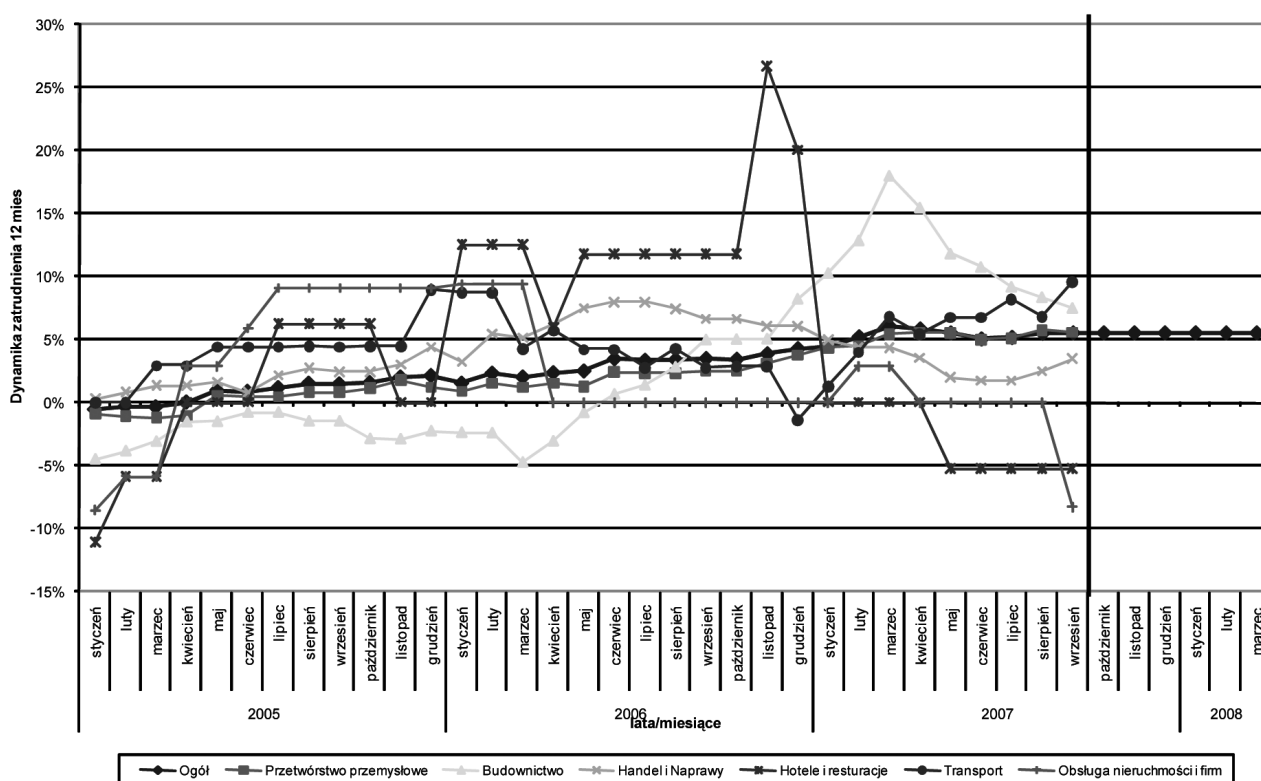
Podobnie jak w całym kraju, zatrudnienie ogółem i we wszystkich sekcjach w województwie podkarpackim, rosło nieprzerwanie od II kwartału 2005 r. do końca okresu analizy, tj. III kw. 2007 r. W ostatnim okresie (od II kwartału 2007 r.) dynamika wzrostu liczby zatrudnionych ustabilizowała się na poziomie 5-6% w skali roku (Wykres 1.P). Jest to niewątpliwie trend bardzo pozytywny i spodziewamy się, że utrzyma się on jeszcze przez kolejne dwa kwartały, głównie w wyniku dalszego wzrostu zatrudnienia w przemyśle. Do wzrostu zatrudnienia ogółem w największej mierze przyczynia się bowiem przyrost zatrudnienia w przetwórstwie przemysłowym. Jest to największa sekcja, zatrudniająca 55% ogółu pracowników. W tej sekcji obserwujemy powolny, lecz niemalże liniowy wzrost zatrudnienia od początku 2005 r. do początku 2007 r., kiedy to dynamika zatrudnienia ukształtowała się na poziomie 5-6% w skali roku. Sprzyjała temu korzystna koniunktura: wzrost produkcji sprzedanej utrzymywał się na poziomie od 6,5% w 2005 r. do 9,4% w 2006 r.

W latach 2005–2007, podobnie jak w innych

regionach kraju najbardziej dynamicznie rosło natomiast zatrudnienie w budownictwie, osiągając szczyt na przełomie I i II kwartału 2007 r. (18% r/r w marcu 2007 r. i 26% r/r w kwietniu 2007 r.). W III kwartale przyrosty zatrudnienia były znacznie mniejsze (przeciętnie 8,4% r/r) i z pewnością wiąże się to z wyhamowaniem dynamiki produkcji budowlano-montażowej (aż do spadku w III kw. o 5% r/r). W pozostałych sekcjach obserwowaliśmy fluktuacje zatrudnienia, przy czym, obok już wymienionych sekcji, zatrudnienie stale rosło – choć ze zmienną dynamiką – w handlu i naprawach (wraz ze stałym 10-proc. wzrostem obrotów handlowych) oraz w transporcie. W handlu największe przyrosty zatrudnienia obserwowaliśmy w II kwartale 2006 r. (8% r/r). W III kwartale 2007 r. wzrost zatrudnienia w tej sekcji – po okresie mniej dynamicznym – znów przyspiesza (przeciętnie 2,6% r/r).

W transporcie zatrudnienie rosło dość dynamicznie przez cały 2007 r., w III kwartale dynamika wzrostu zatrudnienia kształtowała się przeciętnie na poziomie 8,2% r/r. Duże zmiany zatrudnienia – wzrost w 2006 r. i spadek w 2007 r. – obserwowaliśmy w hotelach i restauracjach, przy czym w ostatnim okresie ma miejsce spadek zatrudnienia rzędu 5% w skali roku.

Wykres 1.P: Dynamika zatrudnienia ogółem i według sekcji w sektorze przedsiębiorstw w województwie podkarpackim od stycznia 2005 r. do września 2007 r. oraz prognoza ogólnej dynamiki zatrudnienia do marca 2008.

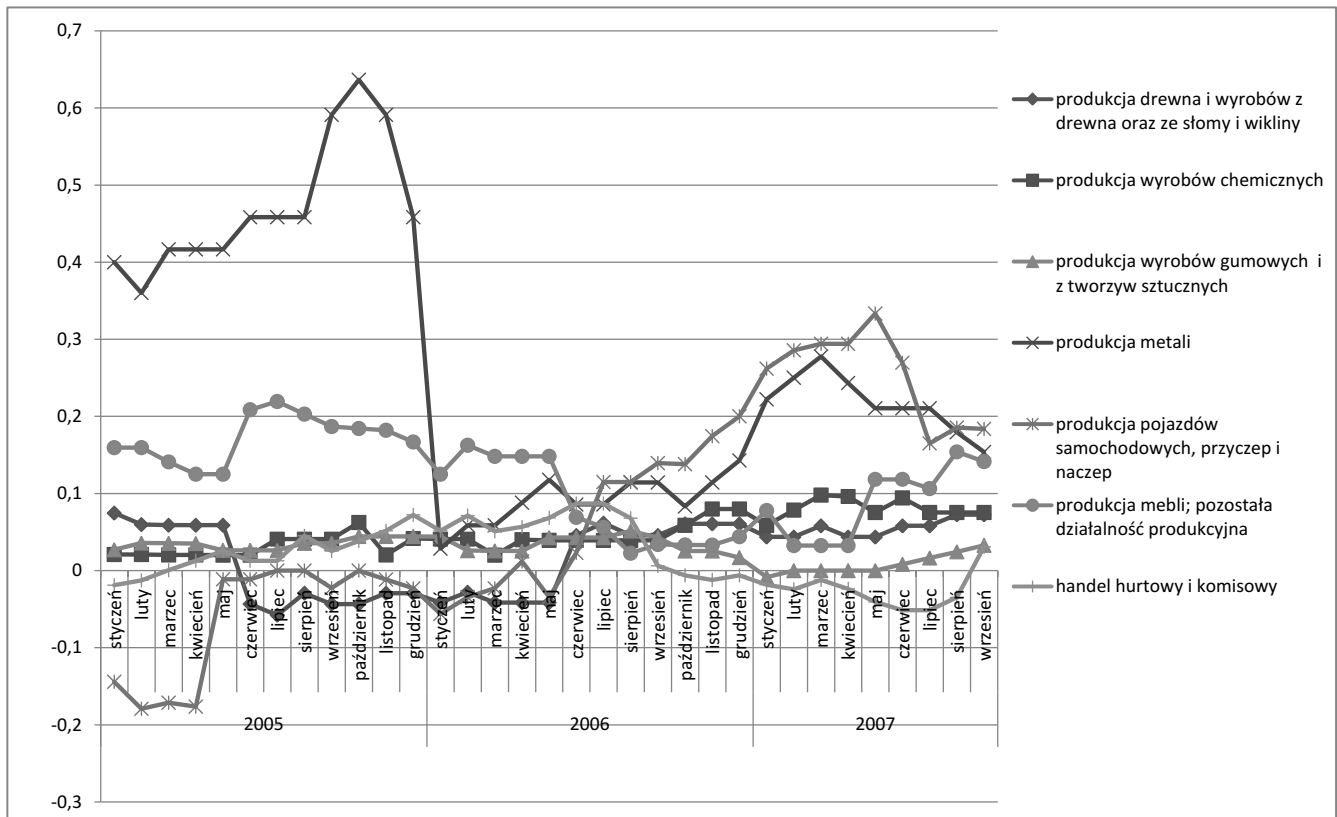

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych otrzymanych z WUS Rzeszów.

Obserwowany wzrost zatrudnienia w sektorze przedsiębiorstw w tempie porównywalnym z ogólnokrajowym jest interesujący biorąc pod uwagę regionalną wydajność pracy, we wszystkich sekcjach kształtującą się poniżej średniej krajowej i wynikającą stąd presję na restrukturyzację firm. Jednym z bardziej prawdopodobnych wyjaśnień może być duże zróżnicowanie kondycji finansowej

przedsiębiorstw w ramach przemysłu przetwórczego i wzrost zatrudnienia występujący tylko w wydajnych jednostkach. Natomiast w pozostałych sektorach gospodarki z powodu ich bardziej lokalnego przeznaczenia (budownictwo, handel, transport), czyli operowania głównie na rynku regionalnym, presja na wzrost wydajności może być mniej odczuwana.

Wykres 2.P: Dynamika zatrudnienia w wybranych grupach PKD* w województwie podkarpackim od stycznia 2005 r. do września 2007 r.

* wyróżnione zostały grupy mające ponad 5% udział w wyniku sprzedaży w województwie podkarpackim

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych otrzymanych z WUS Rzeszów.

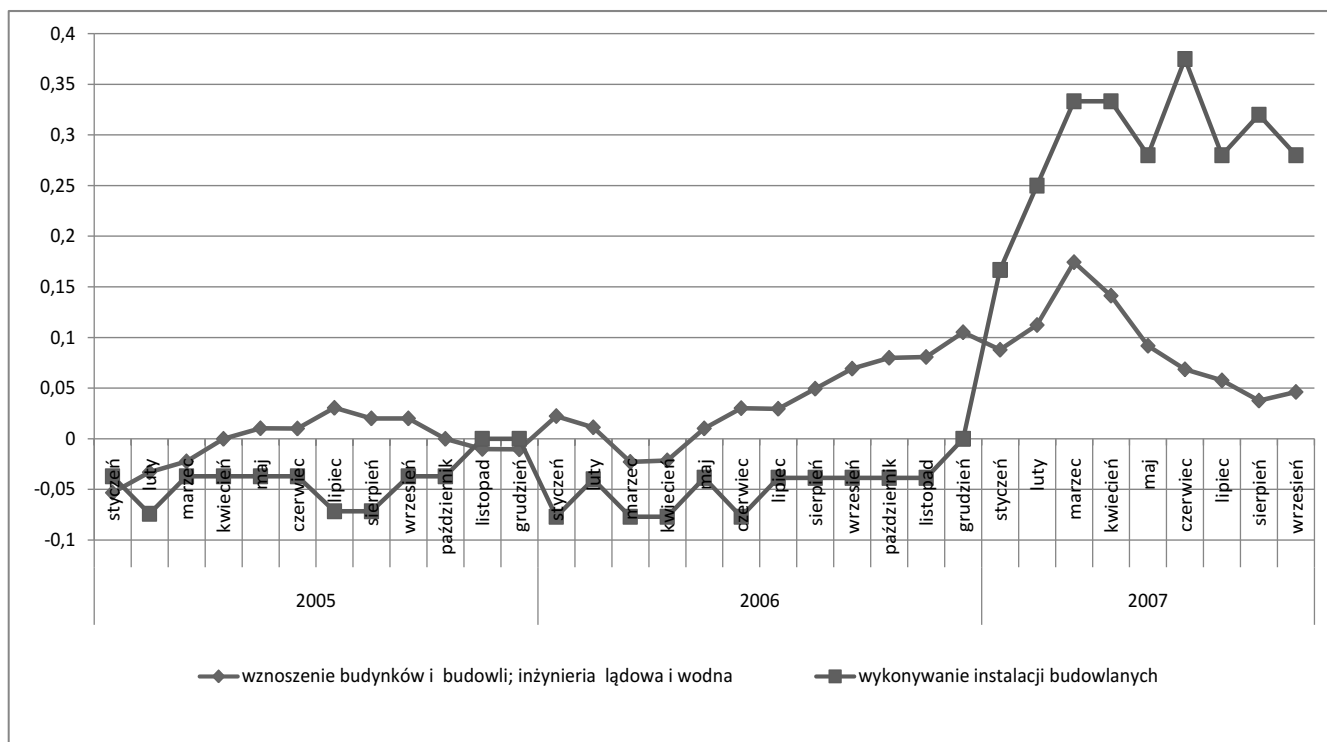
W większości grup przemysłowych wyróżnionych ze względu na najwyższy (ponad 5-proc.) udział w wyniku na sprzedaży obserwowaliśmy w latach 2005–2007 wzrost zatrudnienia. Branże te są jednocześnie w czołówce kontrybucji do wzrostu gospodarczego w regionie. Notowane zmiany w zatrudnieniu sprawiają trudności analityczne – trendy nie są jednolite, w większości branż po okresach wysokiego wzrostu zatrudnienia następuje spadek dynamiki, a następnie mamy do czynienia ze zwiększeniem tempa przyrostu zatrudnienia. Choć wzrost gospodarczy w 2006 r. i 2007 r. był wysoki (ok. 5%) różnie kształtowała się koniunktura w poszczególnych branżach. W przedstawionym okresie największą zmianę zatrudnienia odnotowano w grupie produkcji pojazdów samochodowych i części (skumulowany wzrost od 2005 r. o 32%), przy czym wzrost zatrudnienia pozostawał „w tyle” za wzrostem produkcji. Największą dynamikę wzrostu obserwowaliśmy w II kwartale 2007 r. (przeciętnie 41% r/r), co przy wzroście produkcji sprzedanej za I półrocze 2007 r. o 62% nadal stymulowało poprawę wy-

dajności pracy. Wyraźne spowolnienie produkcji w III kw. 2007 r. spotkało się z natychmiastowym ograniczeniem tempa wzrostu miejsc pracy.

W branży chemicznej skumulowany wzrost zatrudnienia był o połowę wolniejszy (16% w latach 2005- III kw. 2007) i dotyczył wyłącznie 2006 i 2007 r., tak jak wzrost produkcji sprzedanej. Tu także przyrost miejsc pracy był niższy niż produkcji, co zapewniło powoli rosnącą wydajność.

W pozostałych trzech wybranych branżach wzrost zatrudnienia w całym analizowanym okresie nie przekroczył średniej dla całego województwa (ok. 8%). W całym 2007 r. w handlu hurtowym obserwujemy lekki spadek zatrudnienia, pomimo, iż wyhamowanie obrotów w miało miejsce dopiero w III kw. W przemyśle gumowym utrzymuje się stabilny, ale powolny wzrost zatrudnienia, jednak wyraźnie poniżej wyników produkcji. Poprawa koniunktury w przemyśle drzewnym w 2007 r. nie przyniosła analogicznego przyspieszenia wzrostu zatrudnienia. We wszystkich tych branżach miał więc miejsce wzrost wydajności pracy.

Wykres 3.P: Dynamika wzrostu zatrudnienia w budownictwie w województwie podkarpackim od stycznia 2005 r. do września 2007 r.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych otrzymanych z WUS Rzeszów.

W większości innych sektorów, które nie wyróżniają się pod względem wyniku na sprzedaży, ale miały istotną kontrybucję do wzrostu gospodarczego Podkarpacia, obserwowaliśmy wzrost zatrudnienia, poniżej dynamiki produkcji.

W branży produkującej metale skumulowany wzrost wyniósł blisko 100% w ślad za dynamicznie rosnącą produkcją, której spowolnienie od II kw. 2007 r. zaowocowało niższym tempem zatrudnienia w III kw. W branży maszyn i urządzeń łącznie w okresie analizy liczba miejsc pracy zwiększyła się o 16% począwszy od 2006 r., kiedy to odnotowano poprawę koniunktury rozwijającą się dalej w 2007 r. W tym czasie wzrost produkcji był trzykrotnie silniejszy. W grupie meblarskiej zatrudnienie zwiększyło się łącznie o 37%, przy czym skok miał miejsce w 2005 r., pomimo, że produkcja rosła wówczas znacznie wolniej. W budownictwie wzrost zatrudnienia był niejednorodny. Od II kwartału 2006 r. obserwowaliśmy stopniowy wzrost zatrudnienia przy wznoszeniu budynków. W drugiej połowie 2007 r. zatrudnienie wciąż rosło, jednak jego dynamika była coraz mniejsza, a w III kwartale ustabilizowała się na poziomie ok. 5% r/r.. Natomiast pod koniec 2006 r. i w pierwszych miesiącach 2007 r. nastąpił skokowy wzrost zatrudnienia przy pracach instalacyjnych

i wykończeniowych. Trend ten utrzymuje się przez cały 2007 r. Jednocześnie w całym budownictwie wzrost produkcji sprzedanej był na tyle dynamiczny, że notowano znaczny wzrost wydajności (27% w 2006 r.). Brak dostosowania zatrudnienia do spadku produkcji w III kw. może odzwierciedlać pozytywną ocenę przez przedsiębiorców (np. na podstawie zamówień) perspektyw rozwoju sektora.

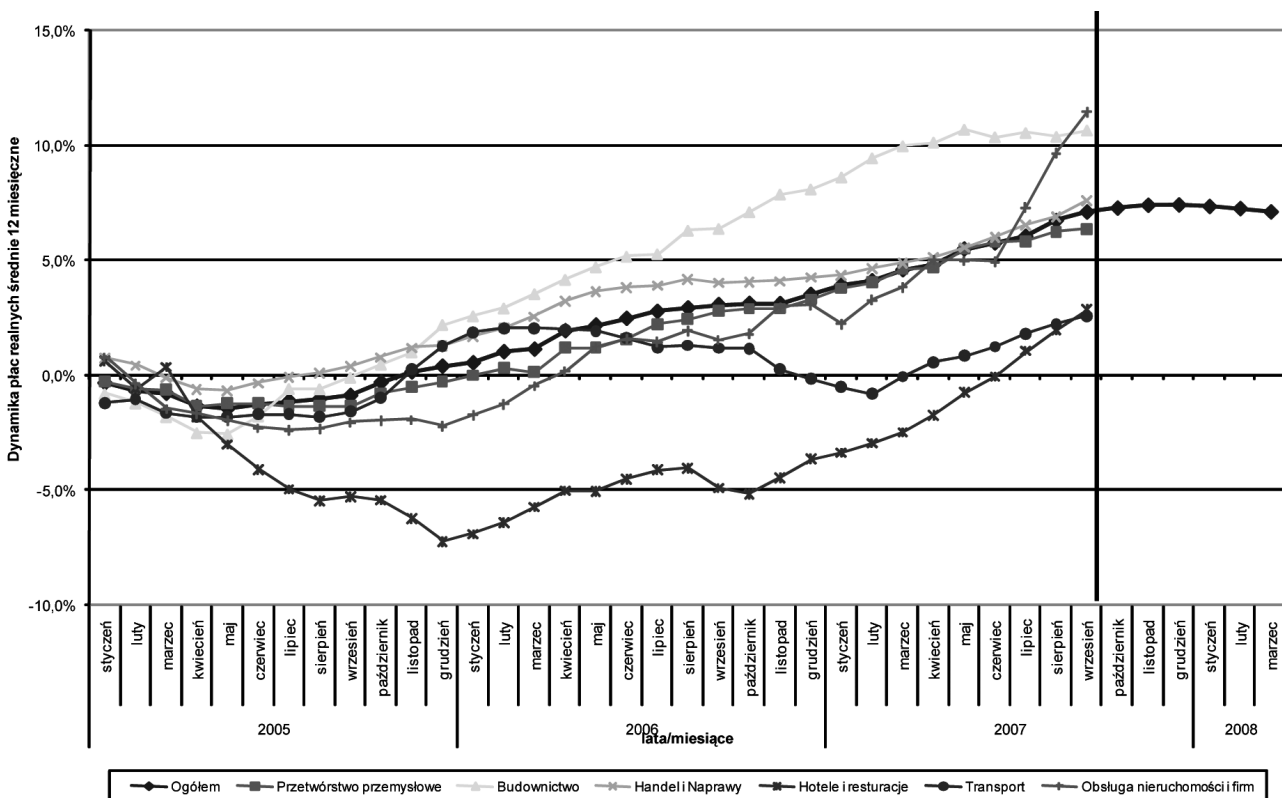
Podsumowując, firmy operujące w branżach istotnych dla regionu, w których odnotowywano znaczny wzrost obrotów lub produkcji sprzedanej, zwiększały znacznie zatrudnienie, jednocześnie dbając o wydajność pracy.

Obok niemałego wzrostu zatrudnienia trend wzrostu wynagrodzeń realnych utrzymuje się w województwie podkarpackim od IV kwartału 2005 r. i jest zgodny z tendencjami ogólnopolskimi. Wynagrodzenia rosną niemalże we wszystkich sekcjach (jedynie w transporcie w II połowie 2006 r. płace malały). Podobnie jak w zatrudnieniu, wzrost wynagrodzeń ogółem jest zdeterminowany wysoką stopą wzrostu wynagrodzeń w przetwórstwie przemysłowym. Pod koniec III kwartału 2007 r. dynamika wzrostu wynagrodzeń realnych była na poziomie 8,5% r/r. Wydaje się, że przy utrzymującej się dość wysokiej inflacji (3,6% w listopadzie 2007 r.) dynami-

ka wzrostu wynagrodzeń zatrzyma się, a w I kwartale 2008 r. może nawet nieznacznie się obniżyć. W dłuższej perspektywie jednak presja płacowa będzie się utrzymywać. Podkarpackie również odczuwa brak kadr wywołany emigracją zarobkową, a ponadto wiele sektorów przedsiębiorstw było w 2007 r. w relatywnie dobrej kondycji finansowej, co wywala żądania podwyżek wynagrodzeń.

w II i III kwartale 2007 r. (odpowiednio 19,1% r/r i 17,3 % r/r) w przedsiębiorstwach zajmujących się produkcją metali. Warto również zwrócić uwagę na systematyczny wzrost płac realnych w handlu hurtowym. Trend ten jest kontynuowany niemalże nieprzerwanie od II kwartału 2006 r. i w II i III kwartale 2007 r. płace w tej branży rosły przeciętnie w tempie 11-11,5% r/r. Również stale i szybko

Wykres 4.P: Dynamika wynagrodzeń realnych w głównych sekcjach w województwie podkarpackim od stycznia 2005 r. do września 2007 r. oraz prognoza dynamiki wynagrodzeń realnych ogółem do marca 2008.

**Dynamiki podawane w tekście nie są tożsame z dynamikami prezentowanymi na wykresie. W tekście podajemy średnie dla danego kwartału dynamiki r/r, na rysunku dla potrzeb przejrzystości (wygładzenia silnych wahań krótkookresowych) prezentowane są średnie 12 miesięczne.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych otrzymanych z WUS Rzeszów.

Trendy wzrostu wynagrodzeń w poszczególnych sekcjach przemysłu, w tym w sekcjach o największym udziale w wyniku na sprzedaży, nie są jednolite. Wzrost wynagrodzeń obserwujemy od IV kwartału 2005 r. w produkcji wyrobów z drewna, choć charakteryzuje się on znacznymi fluktuacjami. Szczyt wzrostu wynagrodzeń w tej grupie przedsiębiorstw przypadł na III kwartał 2006 r. i wynosił 11,5% r/r. Rok później, w III kwartale 2007 r. wynagrodzenia wciąż rosły, jednak tempo tego procesu było znacznie słabsze (6,1% r/r). Bardzo wysoki wzrost wynagrodzeń został odnotowany również

rosną płace w budownictwie, w szczególności przy pracach nad stanem surowym budynków. W tej branży płace najsilniej rosły w IV kwartale 2006 r. (przeciętnie 16,1% r/r) oraz w I kwartale 2007 r. (przeciętnie 13,7% r/r), natomiast w drugiej połowie 2007 r. wzrost płac – nadal wysoki - ustabilizował się na poziomie ok. 11% r/r. Ogólnie w wybranych branżach, których zatrudnienie zanalizowano, wzrost płac (za wyjątkiem branży metalowej i handlu hurtowego) był poniżej średniej w sektorze przedsiębiorstw. W wielu z nich poziom płac jest wyższy od średniej dlatego presja na wzrost płac

nie była wygórowana. Niemniej jednak dynamika ta była wysoka, co nie pozostanie bez wpływu na finanse przedsiębiorstw.

W najbliższych dwóch latach wskazane byłoby wykorzystanie lekkiego spowolnienia wzrostu do restrukturyzacji firm, co spowodowałoby wyhamowanie tempa wzrostu zatrudnienia na Podkarpaciu. I chociaż w najważniejszych dla wzrostu branżach województwa obserwowaliśmy dbałość o wzrost wydajności, to jednak w całym sektorze przedsiębiorstw była ona niewystarczająco dynamiczna aby zmniejszyć dystans do reszty Polski (porównanie wzrostu zatrudnienia i dynamiki wartości dodanej). Na Podkarpaciu tendencja do zwiększania zatrudnienia i płac jest dość rozwinięta, dlatego nie zakładamy, że pod tym względem sytuacja znacząco się zmieni. Oczekujemy ogólnie, że słabszy wzrost gospodarczy spowolni tylko nieco dynamikę zatrudnienia, ale tempo podwyżek płac pozostanie wysokie. Relatywnie silniejszy wzrost miejsc pracy może mieć miejsce w budownictwie, ponieważ przewidujemy przyspieszenie realizacji projektów unijnych generujących w dużej mierze zapotrzebowanie na usługi budowlane.

4. Największe firmy na Podkarpaciu

Poza wiodącymi rodzajami działalności i wymienionymi wyróżniającymi się firmami w regionie należy jeszcze wymienić te duże przedsiębiorstwa, których rodzaje działalności nie były analizowane (ze względu na brak danych o tych branżach). Do największych, nie wymienionych powyżej firm w regionie należą:

- Rzeszowski Zakład Energetyczny, trzecia co do wielkości firma w regionie, firma o bardzo wysokiej dynamice sprzedaży w 2006 r. (110,8%). Pozycja na „Liście 2000” – 166, 188, 140 (w latach 2004, 2005, 2006).
- Asseco Poland z Rzeszowa, firma z branży informatycznej, zajmująca się przygotowywaniem oprogramowania, rozwijająca się bardzo dynamicznie, znajdująca się w 2006 r. na 459 pozycji na „Liście 200” wobec 851 w 2005 r. i 1310 w 2004 r.)
- Rafineria nafty Jedlicze SA, 26-ta pod względem wielkości firma na Podkarpaciu, pozycja w 2006 r. na „Liście 200”- 687 (w poprzednich latach 467 i 317).

Na liście 100 najnowocześniejszych przedsiębiorstw w 2006 r. znalazło się 8 firm z Podkarpacia (2 razy więcej niż z Lubelszczyzny). Są to:

- PPKiUG Kruszgeo SA z Rzeszowa (pozycja 18),

- Zakłady magnezytowe Ropczyce SA (pozycja 25),
- Nowy Styl z Krosna (pozycja 29),
- Stomil Sanok SA (pozycja 39),
- Zelmer Rzeszów SA (pozycja 50),
- Krosglass SA z Krosna (pozycja 73),
- Dressta sp. z o.o. ze Stalowej Woli (pozycja 84), oraz
- Zamojska Korporacja Energetyczna SA GK z Zamościa (pozycja 85).

Dość duża liczba nowoczesnych firm i ich wysoki ranking (6 firm znalazło się w pierwszej pięćdziesiątce) świadczy o stosunkowo sporym zaawansowaniu technologicznym regionu.

W pierwszej 500-ce „Listy 2000 największych przedsiębiorstw” w 2006 r. było 13 przedsiębiorstw z Podkarpacia, a w pierwszej 700-ce znajdowało się ich 27, to jest ponad dwukrotnie więcej niż firm z Lubelszczyzny. Przychody tych 27 największych firm stanowią 34% przychodów ze sprzedaży całego sektora przedsiębiorstw na Podkarpaciu. Te fakty świadczą o wyższym znaczeniu ekonomicznym Podkarpacia niż Lubelszczyzny oraz istotnej dychotomii, tj. różnicowaniu pomiędzy przedsiębiorstwami.

Tabela 6.P: Duże firmy na Podkarpaciu („Lista 2000” za 2006 r., klasyfikacja według największych przychodów ze sprzedaży)

		PKD	Pozycja 2006	Pozycja 2005	Pozycja 2004	Przychody ze sprzedaży, mln PLN	Dynamika przychodów r/r (%)	ROE	Zatrudnienie
Kronospan	Mielec	2020	140			1 610,2	173,9	52,9	b.d.
Firma Oponiarska Dębica SA	Dębica	2511	153	138	128	1 525,8	107,6	9,9	2954
Rzeszowski Zakład Energetyczny	Rzeszów	4010	166	188	140	1 462,2	110,8	7,9	2530
Orlen Pertobank sp. z o.o.	Widulka	5151	233	224	181	1 100,8	120,4	bd	122
Nowy Styl sp. z o.o.	Krosno	3611	286	408	407	831,1	97,2	11,5	6509
Polska sieć handlowa Nasz Sklep SA,	Rzeszów	5190	313	bd	bd	750,2	bd	bd	3600
Lotos Jasło SA GK,	Jasło	2320	402	293	251	582,5	64,7	-46,9	b.d.
WSKPZL Rzeszów	Rzeszów	3530	432	406	399	532,4	111	19	b.d.
Bać Pol sp. z o.o. GK, Rzeszów	Rzeszów	5139	446	409	389	517,9	109,2	bd	572
Asseco Poland	Rzeszów	7220	459	851	1310	497,7	93,3	22,1	1041
Autodistribution Polska	Dębica	5030	484	469	497	292,3	111,7	11,8	b.d.
O-I Produkcja Polska SA	Jarostaw	2613	492	333	319	454,2	74,8	bd	663
HSW Huta Stali Jakościowych SA,	Stalowa Wola	2710	500	545	601	442,7	116,9	20,9	1044
ATS Stahl Schmidt&Maiworm sp. zo.o.	Stalowa Wola	3430	515	423	383	435,0	95,4	15,5	830
ZCh Organika-Sarzyna, SA	Nowa Sarzyna	2420	521	486	498	427,2	107,1	16,4	753
Fabryka Farb i Lakierów Śnieżka, SA GK	Lubzina	2430	539	503	527	411,6	107,9	17,9	943
BRW sp. z o.o. Mielec	Mielec	3614	543	475	457	407,9	100,5	12,6	1519
Stomil Sanok SA	Sanok	2513	545	541	574	406,2	111,9	18,1	2496

Handlopex SA	Rzeszów	5030	592	710	820	369,9	137	31,1	184
HSW-Trading sp. z o.o. GK	Stalowa Wola	2952	611	934	bd	357,7	102,2	-8,4	b.d.
KHS Krosno SA GK	Krosno	2610	613	538	472	357,5	100,3	-6,3	5122
Huta Stalowa Wola	Stalowa Wola	2952	633	bd	bd	343,8	48,1	30,2	2506
ZM Ropczyce SA GK	Ropczyce	2626	637	600	528	341,7	108,4	8,2	1105
Zelmer SA	Rzeszów	2971	644	641	587	340,4	113,7	12,3	2719
Dressta sp z o.o.	Stalowa Wola	5162	645	653	662	340,1	116,2	1,8	140
Rafinaria nafty Jedlicze SA	Jedlicze	2320	687	467	316	323,6	77,6	-0,1	254
ICN Polfa Rzeszów	Rzeszów	2442	698	598	633	318,3	105	14,2	667

Źródło: „Lista 2000”, Rzeczpospolita

Jednym z ważniejszych problemów Podkarpacia jest niewystarczające zaangażowanie kapitału zagranicznego w regionie. Spośród przeszło 60,5 tys. spółek z udziałem kapitału zagranicznego (dane z września 2007 r.) zaledwie 808 jest zlokalizowanych na Podkarpaciu. W rankingu województw daje to regionowi zaledwie 14 miejsce, przed świętokrzyskim i podlaskim. Przy niskim napływie zagranicznego prywatnego kapitału sprawne zagospodarowanie środków unijnych, w celu unowocześnienia i uatrakcyjnienia regionu dla zagranicznych inwestorów powinno być priorytetem w perspektywie finansowej 2007 - 2013.

5. Środki unijne

Wobec pojawiającej się szansy związanej z organizacją Euro 2012 najpilniejszym problemem w regionie jest słaba infrastruktura transportowa, niezakończona modernizacja lotniska, niewielka liczba przejść granicznych oraz bardzo słaba jakość dróg. Największą nadzieją na rozwiązanie problemów komunikacyjnych w regionie jest budowa drogi S19, biegnącej przez wschodnią część Polski od granicy z Białorusią do granicy ze Słowacją. Ponadto, przy współfinansowaniu ze środków unijnych, w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego ma być modernizowane lotnisko w Jasionce wraz z połączeniem komunikacyjnym do autostrady A4.

Z funduszy unijnych przewidzianych na lata 2007 – 2013 samorzady gmin będą mogły sfinansować przygotowanie i ulepszenie oferty na dotychczas składane projekty inwestycyjne, które nie uzyskały akceptacji w minionej perspektywie finansowej.

W poprzedniej perspektywie finansowej z ZPORR województwo otrzymało 192,16 mln euro, ale zapotrzebowanie było znacznie większe. Do końca października 2007 r. 73% środków zostało wypłaconych beneficjentom. Pod względem absorpcji środków unijnych Podkarpacie zajmuje 7 miejsce w kraju, po Lubelszczyźnie (76%) i przed województwem pomorskim (72%). Największą pulę z tych środków przeznaczono na projekty infrastrukturalne: drogi, sieci kanalizacyjne i wodociągowe, modernizacje szkół i szpitali. Za pieniądze unijne realizowanych jest w regionie ponad 3 tys. projektów, do najważniejszych należą inwestycje drogowe, trasa łącząca lotnisko w Jasionce z drogami krajowymi nr 9 i 19 oraz z parkiem przemysłowo-technologicznym. Do ciekawych projektów należy budowa szerokopasmowej sieci Resman, dzięki której można korzystać z darmowego i bezprzewo-

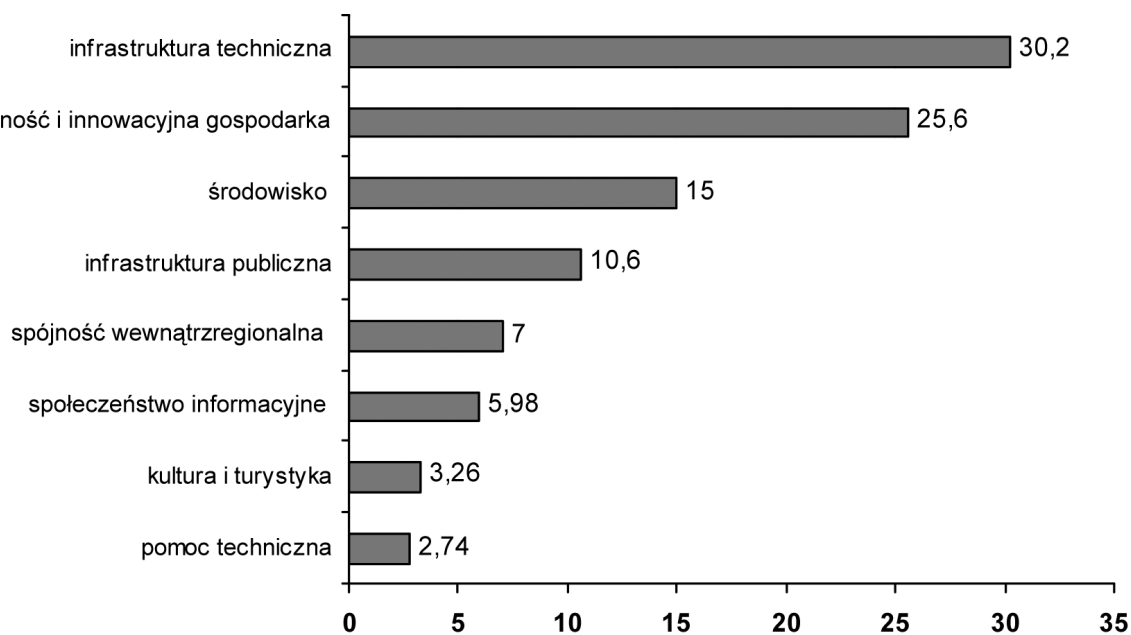
dowego internetu w promieniu kilku kilometrów od stacji. To unikatowy projekt w skali kraju.

W nowej perspektywie finansowej na teren Podkarpacia trafi niemal 10 razy więcej środków niż z budżetu unijnego na lata 2004-2006. Łącznie przeznaczono na województwo 1,9 mld euro, w tym ponad 1,13 mld euro z Regionalnego Programu Operacyjnego. Najwięcej środków zostanie przeznaczonych na infrastrukturę i konkurencyjność (to ponad 55% środków na te dwie dziedziny, które w największym stopniu wpływają na rozwój gospodarczy regionu) oraz środowisko i infrastrukturę publiczną.

Na liście projektów kluczowych dla rozwoju regionu znalazły się:

- Rozbudowa lotniska w Jasionce
- Rozbudowa sieci dróg łączącej miejscowości z planowaną autostradą A4
- Budowa drogi S-19, północ-południe
- Modernizacja Uniwersytetu Rzeszowskiego i Rzeszowskiej Politechniki
- Rozwój Doliny Lotniczej
- Rozwój turystyki (głównie Bieszczady)

Województwo Podkarpackie zasilą także środki z programu operacyjnego „Rozwój Polski Wschodniej”. Pieniądze te są przeznaczone dla pięciu polskich województw i mają pomóc w likwidacji opóźnień w rozwoju.

Wykres 5.P: Podział funduszy unijnych w województwie podkarpackim, 2007 – 2013, (%)

Źródło: MRR, Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego.

Tabela 7.P: Wybrane projekty realizowane przy współfinansowaniu ze środków unijnych na Podkarpaciu.

	Nazwa projektu	Beneficjent	Powiat	Fundusze UE/Program	Wartość dotacji
1	Program poprawy czystości zlewni rzeki Wisłoki	Miejskie Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej Sp. z o.o. w Jasle	jasielski	Fundusz Spójności	151 185 744,00
2	Przebudowa ulic Rzeszowa w ciągu drogi krajowej nr 4 - dostosowanie do wymogów Unii Europejskiej	Gmina Miasto Rzeszów	m. Rzeszów	EFRR/Transport	52 873 750,32
3	Utworzenie Podkarpackiego Parku Naukowo-Technologicznego (PPNT) – Etap I	Rzeszowska Agencja Rozwoju Regionalnego S.A.	m. Rzeszów	EFRR/Wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw	28 531 346,25
4	Modernizacja oczyszczalni ścieków w Przemysłu	Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. w Przemysłu	m. Przemysł	Fundusz Spójności	26 289 504,00
5	Budowa Muzeum - Wielokulturowego Centrum Historii i Sztuki w Przemysłu	Muzeum Narodowe Ziemi Przemyskiej	m. Przemysł	EFRR/ZPORA	18 999 060,00
6	Program szkoleń dla rozwoju małych firm w regionach Wschodniej Polski	Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości	-	EFS/Rozwój zasobów ludzkich	11 996 235,44
7	Modernizacja Szpitala Wojewódzkiego nr 2 w Rzeszowie	Szpital Wojewódzki nr 2 w RZESZOWIE	m. Rzeszów	EFRR/ZPORA	9 449 314,59
8	Budowa drogi łączącej lotnisko w Jasionce z drogami krajowymi nr 9 i 19	Województwo Podkarpackie - Podkarpacki Zarząd Dróg Wojewódzkich	rzeszowski	EFRR/ZPORA	6 882 913,62
9	Pakiet usług biznesowych drogą do samodzielności	Regionalna Izba Gospodarcza	stalowowski	EFS	663 939,49
10	Nowe technologie edukacyjne wspomaganie uczenia się w szkołach i przedszkolach	Stowarzyszenie na Rzecz Dzieci z Nadpobudliwością Psychoruchową,	-	EFS	404 224,17
11	Zakup centrum tokarskiego	FITT Sp. z o.o.	m. Rzeszów	EFRR/ZPORA	168 000,00
12	Stworzenie pensjonatu wypoczynkowego w Ustrzykach Dolnych	PHU SKOLE Dorota Kasperczyk Sp.J.	bieszczadzki	EFRR/ZPORA	167 728,67
13	Adaptacja oraz zakup urządzeń do Centrum Fotografii Cyfrowej	Centrum Fotografii Cyfrowej	m. Rzeszów	EFRR/ZPORA	134 177,35
14	Budowa i wyposażenie budynku usługowego typu KARCZMA w Birczy	Grażyna Brożniak FHU K&Q	przemyski	EFRR/ZPORA	112 488,32
15	Program stypendialny Wiatr w Żagle edycja II	Gmina Stalowa Wola	-	EFS	12 876,01
				RAZEM	307 871 302,23

Źródło: MRR

Gminy, które w najwyższym stopniu wykorzystywały fundusze unijne to:

- Orły (realizowany 2 projekty, fundusze w przeliczeniu na jednego mieszkańca to 2038,89 PLN, projekt dotyczy budowy oczyszczalni ścieków),
- Hyżne (3 projekty, 767,99 PLN na mieszkańca, projekty dotyczą budowy oczyszczalni ścieków i sieci kanalizacji sanitarnej),
- Cieszanów (1 projekt, 760 PLN na mieszkańca, stworzenie Przygranicznego Centrum Kultury i Sportu).

Najmniejsze wykorzystanie środków unijnych wystąpiło w gminie Brzostek, która realizuje tylko jeden projekt o wartości zaledwie 5,65 PLN w przeliczeniu na jednego mieszkańca.

Najwięcej projektów realizuje się w powiecie Strzyżowskim (8) i Ropczycko-Sędziszowskim (6). Największe finansowanie zostało przyznane w Rzeszowie (18,1 mln PLN), a najmniejsze w powiecie Niżańskim (925,8 tys. PLN).

III. WNIOSKI I REKOMENDACJE DLA FIRM W OBU WOJEWÓDZTWACH

Obydwa analizowane regiony: Lubelszczyzna i Podkarpacie porównywane z innymi województwami plasują się na końcowych miejscach pod względem wskaźników ekonomicznych. Dystans oddzielający je od średniej krajowej wymaga ponad przeciętnego wzrostu i zmian strukturalnych w gospodarce tych regionów. Zgodnie z naszymi szacunkami w analizowanym okresie 2005-2007 (do III kw.) województwa lubelskie i podkarpackie rozwijały się w tempie równym lub zbliżonym do przeciętnego (dla Polski ogółem), a więc uczestniczyły w korzystnej koniunkturze gospodarczej w kraju i na świecie. To oznacza jednak, że nie udało się im zmniejszyć dystansu do pozostałych regionów Polski. Co gorsza, szacujemy, iż w 2007 r. gospodarka zarówno Lubelszczyzny, jak i Podkarpacia rozwijała się trochę wolniej niż całego kraju.

W obydwu województwach występuje w rolnictwie problem ukrytego bezrobocia. Z punktu widzenia udziału w wartości dodanej sektor ten jest na Lubelszczyźnie ważniejszy niż średnio w Polsce. Na Podkarpaciu pełni on mniejszą rolę niż w skali kraju, jednak regionalnie jest z nim związany duży odsetek siły roboczej. To z kolei sprawia, że wydajność pracy w rolnictwie jest bardzo niska (zwłaszcza w woj. podkarpackim). W dużej mierze wpływa to na relatywnie niski poziom dochodów ludności i poziom PKB na mieszkańca. Restrukturyzacja wsi w formie absorpcji zgromadzonej tam nadmiernej siły roboczej przez inne sektory gospodarki, zwłaszcza przez usługi rynkowe, jest trudnym wyzwaniem w obu regionach. Zwiększenie możliwości zatrudnienia poza rolnictwem (wspomaganie małego biznesu, rozwój infrastruktury, przyciąganie inwestorów) jest dla nich najbardziej pożądaną formą transformacji. Inną formą aktywizacji społeczeństwa, jest wykorzystanie środków unijnych na renty strukturalne, oraz konsolidację gospodarstw rolnych na wyższym poziomie efektywności. Poziom wydajności pracy w pozostałych sektorach (poza rolnictwem) jest również niższy w obu województwach od średniej krajowej, choć tu różnice są znacznie mniejsze niż w przypadku rolnictwa. Fakt ten nasila presję na firmy w obu regionach do przeprowadzania dalszej restrukturyzacji, w celu poprawy swojej konkurencyjności. W efekcie nie powinniśmy spodziewać się znaczącego wzrostu zatrudnienia, nawet w sytuacji wysokiego tempa rozwoju. O ile taka sytuacja miała miejsce w analizowanym

okresie zarówno w Lubelskim, jak i na Podkarpaciu wzrost gospodarczy generował nowe miejsca pracy, w tempie zapewniającym stabilizację, lub zwiększanie wydajności pracy.

W obu województwach wskaźniki rentowności i efektywności przedsiębiorstw są niższe niż przeciętnie w kraju. Pomimo gorszej wydajności pracy i nominalnie niskiego poziomu przychodów ze sprzedaży różnice te nie są jednak duże. Jednym z powodów tej sytuacji jest tańsza siła robocza – w obu województwach średnie wynagrodzenie było o ok. 20% niższe niż ogólnokrajowe. Korzystna koniunktura w gospodarce polskiej, zwłaszcza w latach 2006 i 2007, wpływała również na poprawę kondycji finansowej firm na Lubelszczyźnie i Podkarpaciu. Wzrost przychodów najczęściej rekompensował z nadwyżką rosnące koszty pracy z tytułu zwiększania zatrudnienia i podwyżek – chociaż wzrost płac w tym okresie był na Podkarpaciu nawet nieco silniejszy, niż w skali kraju.

Z powodu braku kompletnych danych makroekonomicznych na poziomie województw nie było możliwe wyliczenie dokładnej i szczegółowej (na bazie podsekcji i działów ekonomicznych) struktury wzrostu wartości dodanej. Poza głównymi sekcjami posłużono się metodami pośrednimi określenia najważniejszych sektorów/branż w regionach (w przypadku przemysłu – strukturą wzrostu produkcji sprzedanej, w przypadku usług rynkowych – strukturą wzrostu obrotów handlowych i wielkości rezydualnej). W Lubelskim największą kontrybucję do wzrostu wartości dodanej ogółem (waga pomnożona przez tempo wzrostu) w poszczególnych latach analizy miały: handel hurtowy i komisowy, budownictwo, handel detaliczny, pozostałe usługi rynkowe oraz przemysł spożywczy i przemysł maszyn i urządzeń. Na Podkarpaciu struktura ta była mniej skoncentrowana i mniej stabilna – do wzrostu w 2007 r. przyczyniały się w największym stopniu (w kolejności od największej do najmniejszej kontrybucji) m.in.: handel hurtowy i komisowy, handel detaliczny, pozostałe usługi rynkowe, budownictwo, przemysł części i pojazdów mechanicznych, maszyn i urządzeń, gumowy, drzewny, chemiczny i meblowy. W 2006 r. do grupy tej należał handel detaliczny, budownictwo, przemysł części i pojazdów mechanicznych, handel hurtowy i komisowy, przemysł maszynowy, wyrobów z metali i metalowy oraz chemiczny i energetyczny. W woj. lubelskim po stronie popytu relatywnie większą rolę we wzroście gospodarczym pełni popyt konsumpcyjny i inwestycyjny, w woj. podkarpackim większą rolę może odgrywać eksport, a nieco mniejszą inwestycje i konsumpcja.

Na bazie zagregowanych danych finansowych przedsiębiorstw (dostępnych w okrojonym zakresie ze względu na ochronę informacji statystycznych tam, gdzie liczba firm danej branży nie przekracza trzech) przeanalizowaliśmy z kolei podsekcje o udziale w wyniku na sprzedaży powyżej 5%. W dużej mierze wyłonione podsekcje nakładają się na te, które są motorem wzrostu wartości dodanej. W Lubelskim w najistotniejszych pod tym względem podsekcjach sytuacja finansowa firm poprawiała się, udział zyskownych firm rósł w analizowanym okresie, a branże wykazywały znaczne rentowności obrotów i względnie niskie wskaźniki kosztów. Dotyczyło to produkcji artykułów spożywczych i napojów, mebli, wyrobów z surowców niemetalicznych (tutaj jednak wyhamowanie poprawy sytuacji od II kw. 2007 r.), produkcji maszyn i urządzeń, a także handlu hurtowego (choć tutaj wyniki generalnie były słabsze, ale ulegające stałej poprawie). Na Podkarpaciu podsekcje o największym udziale w wyniku na sprzedaży to produkcja wyrobów chemicznych, wyrobów gumowych, pojazdów i części samochodowych, przyczep i naczep, przemysł drzewny, meblarski i handel hurtowy. W większości z nich mieliśmy do czynienia z dobrą kondycją finansową, znacznym odsetkiem zyskownych przedsiębiorstw i stałą poprawą wskaźników efektywnościowych; jedynie w przemyśle chemicznym i części samochodowych odnotowywano sporą zmienność wyników.

Krokiem w kierunku dezagregacji danych było wyłonienie najbardziej efektywnych firm w obu regionach na bazie informacji o firmach ujętych w rankingach Rzeczypospolitej („Lista 2000”). Relatywnie więcej firm, których pozycja w rankingu mieściła się wśród pierwszej 700 największych firm lub znajdowała się wśród 100 najnowocześniejszych przedsiębiorstw, operuje w woj. podkarpackim niż w lubelskim. Wśród pierwszych 500 największych przedsiębiorstw z Listy jest 8 przedsiębiorstw z Lubelszczyzny, a wśród 700 największych firm było ich tylko o 4 więcej. Przychody tych 12 największych przedsiębiorstw stanowią aż 36% przychodów ze sprzedaży całego sektora przedsiębiorstw na Lubelszczyźnie, co podkreśla koncentrację aktywności ekonomicznej wokół największych firm w regionie. Na liście 100 najnowocześniejszych przedsiębiorstw w 2006 r. znalazły się 4 firmy z Lubelszczyzny. Z kolei wśród 500 największych firm z Listy jest 13 przedsiębiorstw z Podkarpacia, a wśród 700 największych było ich 27, to jest ponad dwukrotnie więcej niż firm z Lubelszczyzny. Przychody tych 27 największych firm stanowią 34% przychodów

ze sprzedaży całego sektora przedsiębiorstw na Podkarpaciu. Znaczenie ekonomiczne Podkarpacia wydaje się większe niż Lubelszczyzny. Wyniki tej analizy wskazują także na istnienie znacznej dychotomii, tj. zróżnicowania przedsiębiorstw na bardzo nowoczesne i wydajne oraz zapóźnione i w gorszej kondycji finansowej.

Firmy w wyłonionych branżach jako kluczowych dla województw są raczej ostrożne w kreowaniu miejsc pracy. Prawie wszędzie wzrost zatrudnienia zapewniał jednocześnie utrzymanie dodatniej dynamiki wydajności pracy. Z jednej strony polityka taka realizuje postulat zwiększania konkurencyjności firm właśnie poprzez wzrost produktywności, z drugiej – ogranicza wzrost dochodów i bogacenie się relatywnie biednego społeczeństwa obu województw. Natomiast w obydwu regionach wystąpiła presja płacowa wywołana m.in. emigracją do Zachodniej Europy i brakiem wykwalifikowanych kadr, ale także poprawą finansów firm w analizowanym okresie.

Prognozy dla obu województw na najbliższe 2 lata są korzystne, chociaż tak w skali kraju, jak i na poziomie regionów oczekiwane jest niewielkie spowolnienie wzrostu gospodarczego. Nadal będzie to jednak wysokie tempo rozwoju (powyżej 5% w skali kraju). Oczekujemy, iż nastąpi wyhamowanie inwestycji przedsiębiorstw, częściowo rekompensowane w 2008 r. wzmożonymi nakładami w ramach projektów unijnych (skumulowanie końcowego wykorzystania środków z budżetu unijnego 2004-2006). Spodziewamy się też, że w mniej korzystnym otoczeniu makroekonomicznym i finansowym (wyższe koszty kredytu, wyższe koszty pracy, niepewność na rynkach finansowych wywołana kryzysem na rynku nieruchomości głównie w Stanach Zjednoczonych, zagrożenie spowolnieniem gospodarczym na świecie) firmy będą bardziej skoncentrowane na dbaniu o wydajność w celu utrzymania konkurencyjności i ogólnej dbałości o koszty. Dlatego oczekujemy wolniejszego wzrostu zatrudnienia, tym bardziej, że presja na płace będzie się utrzymywać. W handlu zagranicznym będzie się utrzymywała ujemna kontrybucja do wzrostu gospodarczego, tj. szybszy wzrost importu niż eksportu. W obydwu województwach również oczekujemy wyhamowania tempa zatrudnienia, chociaż bardziej prawdopodobne wydaje się to na Lubelszczyźnie. Zakładając, że problemy ekonomiczne USA nie przerodzą się w recesję, spodziewamy się utrzymania silnego popytu zaopatrzeniowego na świecie i w kraju, co powinno podtrzymywać korzystną koniunkturę

w lubelskich branżach produkujących metale i wyroby metalowe, a także produkty chemiczne. Popyt zagraniczny powinien także wpływać na wysoki wzrost produkcji maszyn i urządzeń, na który jednak nałoży się wyhamowanie inwestycji przedsiębiorstw w wyposażenie. W ramach nieco wolniej rosnącej konsumpcji oczekujemy, iż popyt na dobra trwałego użytku pozostanie silny, ale w mniejszym niż dotąd stopniu. To może wpłynąć na niewielkie osłabienie produkcji urządzeń elektrycznych również w woj. lubelskim (w dużej mierze sprzętu RTV/AGD) i ponownie wyhamować ożywioną w 2007 r. produkcję mebli. Istnieje możliwość, iż tendencja ta dotyczyć będzie także branży produkującej sprzęt transportowy. Wzrost w grupie spożywczej powinien pozostać stabilny w związku z niewielkim jedynie osłabieniem popytu konsumpcyjnego, ale także z powodu występowania silnej firmy operującej także na rynku ogólnokrajowym, i zagranicznym. Koniunktura w budownictwie w obu województwach będzie w dużym stopniu zależać od umiejętności wykorzystania środków unijnych ze starego budżetu i szybkości uruchomienia z nowego. Na Lubelszczyźnie zwłaszcza budownictwo mieszkaniowe będzie silnie segmentem rosnącym. Oczekiwane utrzymanie się wysokiego popytu zaopatrzeniowego przy jednoczesnym spowolnieniu popytu na dobra inwestycyjne może wpłynąć na nieco wolniejsze obroty handlu hurtowego niż w 2007 r., co jest bardziej istotne dla Lubelszczyzny. Popyt na pozostałe usługi rynkowe w obu województwach będzie pod wpływem nieco wolniej rosnących dochodów ludności (z tytułu wyhamowania dynamiki zatrudnienia), chociaż elementem rekompensującym będzie coroczna teraz indeksacja rent i emerytur (w 2008 r. o 6,5%). Wolniej rosnące dochody ludności mogą wpłynąć na spowolnienie dynamiki podkarpackich firm w branży meblarskiej, przemysłu drzewnego i gumowego, maszyn i aparatury elektrycznej oraz typowych konsumpcyjnych: odzieżowego, artykułów spożywczych i napojów (tu raczej brak prężnej firmy, operującej na ogólnopolskim i zagranicznym rynku jak na Lubelszczyźnie, która pociągnęłaby wyniki całej branży). Biorąc pod uwagę, iż Podkarpacie było w większym stopniu zależne od eksportu, ryzyko spowolnienia gospodarki światowej jest tu większe.

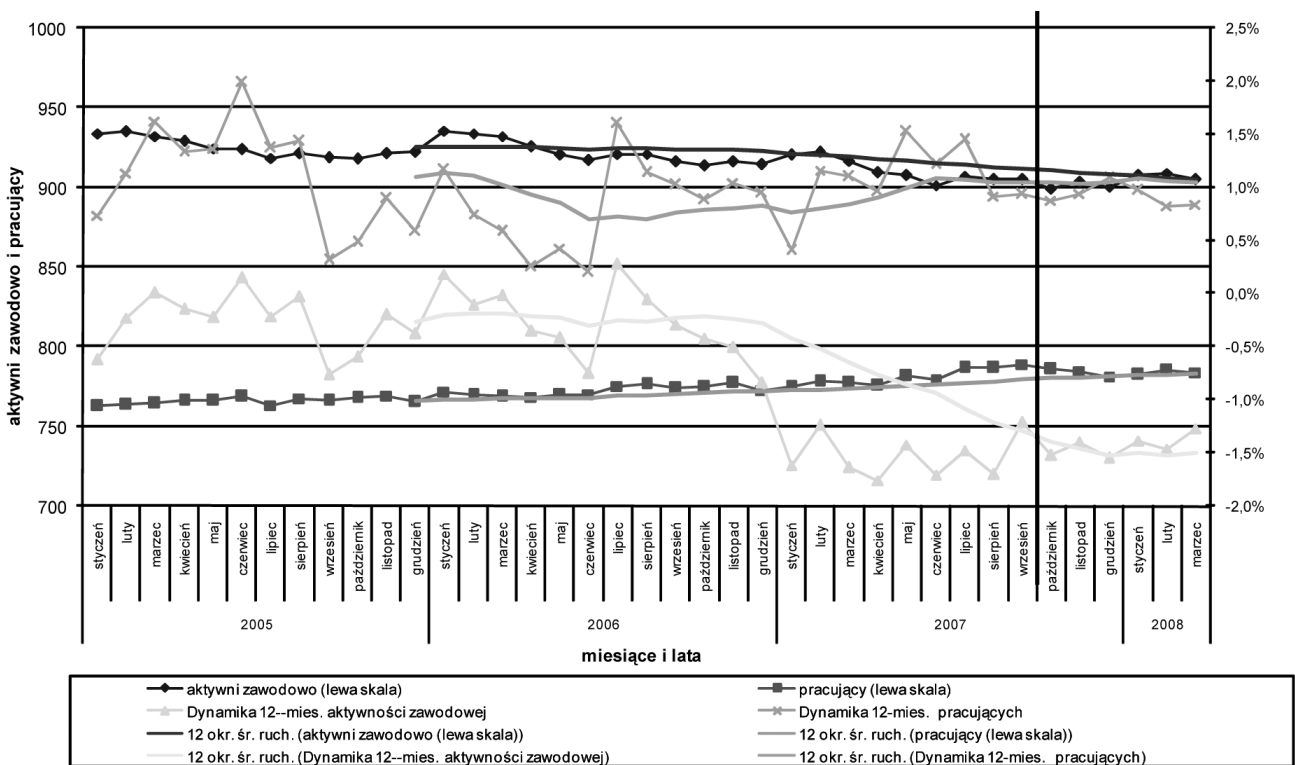
IV. ANALIZA I PROGNOZA ROZWOJU SYTUACJI NA LOKALNYCH RYNKACH PRACY

1. Aktywność ekonomiczna

Zarówno na Lubelszczyźnie jak i na Podkarpaciu w ostatnim okresie obserwowaliśmy trendy spadku aktywności zawodowej oraz wzrostu liczby pracujących. W województwie lubelskim poziom aktywności zawodowej w latach 2005 – 2006 charakteryzowała lekka tendencja spadkowa (od ok. -0,2% do -0,4% r/r), natomiast począwszy od I kwartału 2007 r. dynamika spadku liczby aktywnych zawodowo się przyspieszyła (Wykres 6.L). W I i II kwartale 2007 r. W I – III kwartale dynamika spadku aktywności zawodowej sięgnęła od -1,5% r/r do -1,6% r/r. Wydaje się jednak, że ten gwałtowny spadek aktywności zawodowej wyhamował i w kolejnych kwartałach oczekujemy ustabilizowania się trendu spadkowego. Zatrzymanie dynamiki spadku aktywności zawodowej, można

wiązać ze wzrostem płac skutkującym zachętą do dalszego poszukiwania pracy oraz z końcem dynamicznego wzrostu liczby wyjeżdżających z kraju. Podobne trendy – z pewnym przesunięciem w czasie obserwujemy także w województwie podkarpackim. Szybki spadek dynamiki aktywności zawodowej w Podkarpackim rozpoczął się w połowie 2006 r. (osiągając spadek rzędu -1,6% r/r w I kwartale 2007 r.) i wyhamował w II półroczu 2007 r. (Wykres 6.P). Pod koniec 2007 r. i w pierwszych miesiącach 2008 r. oczekujemy kontynuacji tego trendu, średnia roczna dynamika aktywności zawodowej wciąż będzie spadała, ale negatywny trend ustabilizuje się na stosunkowo niskim poziomie (ok. -0,5% r/r).

Wykres 6.L: Liczby oraz dynamiki 12 miesięczne (roczne zmiany procentowe) pracujących i aktywnych zawodowo w województwie lubelskim od stycznia 2005 r. do września 2007 r. wraz z 12 miesięcznymi średnimi ruchomymi oraz prognozy do marca 2008.

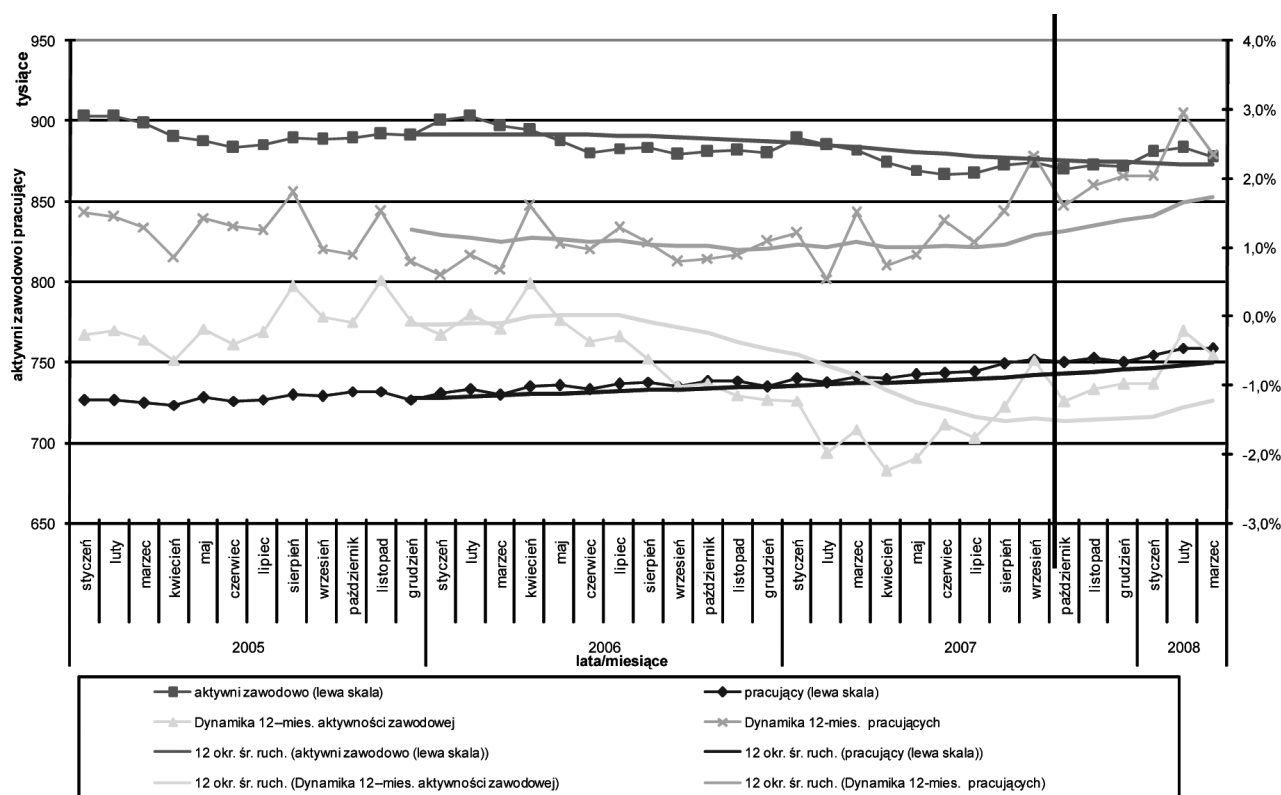
Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych otrzymanych z WUS Lublin.

Negatywnym zmianom aktywności zawodowej towarzyszy powolny, ale stały przyrost liczby pracujących w obu województwach. Średnia dynamika wzrostu liczby pracujących wahała się w okolicach 1% r/r w latach 2005 - 2006, a w kolejnym roku nawet nieznacznie przyspieszyła do poziomu ok. 1,2% - 1,3% r/r. W III kwartale 2007 r. dynamika wzrostu liczby pracujących w województwie lubelskim wyhamowała. W związku ze wzrostem wynagrodzeń i ograniczeniami po stronie podaży rynku pracy oczekujemy w Lubelskim dalszego zwolnienia tempa przyrostu liczby pracujących. Natomiast na Podkarpaciu w III kwartale 2007 r. obserwowaliśmy znaczne przyspieszenie wzrostu liczby pracujących – o 1,6% w porównaniu z rokiem poprzednim i wydaje się, że ten trend będzie kontynuowany w kolejnych miesiącach.

2. Poziom i struktura bezrobocia

W grudniu 2007 r. stopa bezrobocia w obu województwach była wyższa niż przeciętnie w całym kraju (Tabela 8), odpowiednio o 1,5 punkta procentowego w województwie lubelskim i 2,8 punkta procentowego w województwie podkarpackim. Jednak, na przestrzeni ostatnich lat kierunek tego trendu nie zawsze był jednolity. W okresie intensywnego wzrostu stopy bezrobocia (lata 2001-2004) poziom bezrobocia w analizowanych województwach był niższy niż przeciętnie w kraju. Od 2005 r. w całym kraju obserwujemy spadek bezrobocia, jednak dynamika tego procesu jest zarówno w województwie podkarpackim, jak i w województwie lubelskim była niższa niż w przeciętnie w kraju (Wykres 7). Ogółem, w okresie od grudnia 2005 do grudnia 2006 liczba bezrobotnych w województwie lubelskim zmniejszała się.

Wykres 6.P: Liczby oraz dynamiki 12 miesięczne (roczne zmiany procentowe) pracujących i aktywnych zawodowo w województwie podkarpackim od stycznia 2005 r. do września 2007 r. wraz z 12 miesięcznymi średnimi ruchomymi oraz prognozy do marca 2008.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych otrzymanych z WUS Rzeszów.

szła się o 15 tysięcy osób. W kolejnym roku (do listopada 2007) spadek był jeszcze większy – o 26,9 tysięcy osób. W województwie podkarpackim w od grudnia 2005 do grudnia 2007 liczba bezrobotnych zmniejszyła się o 18,8 tysięcy osób, a w kolejnym roku (do listopada 2007) o 22,3 tysiące osób.

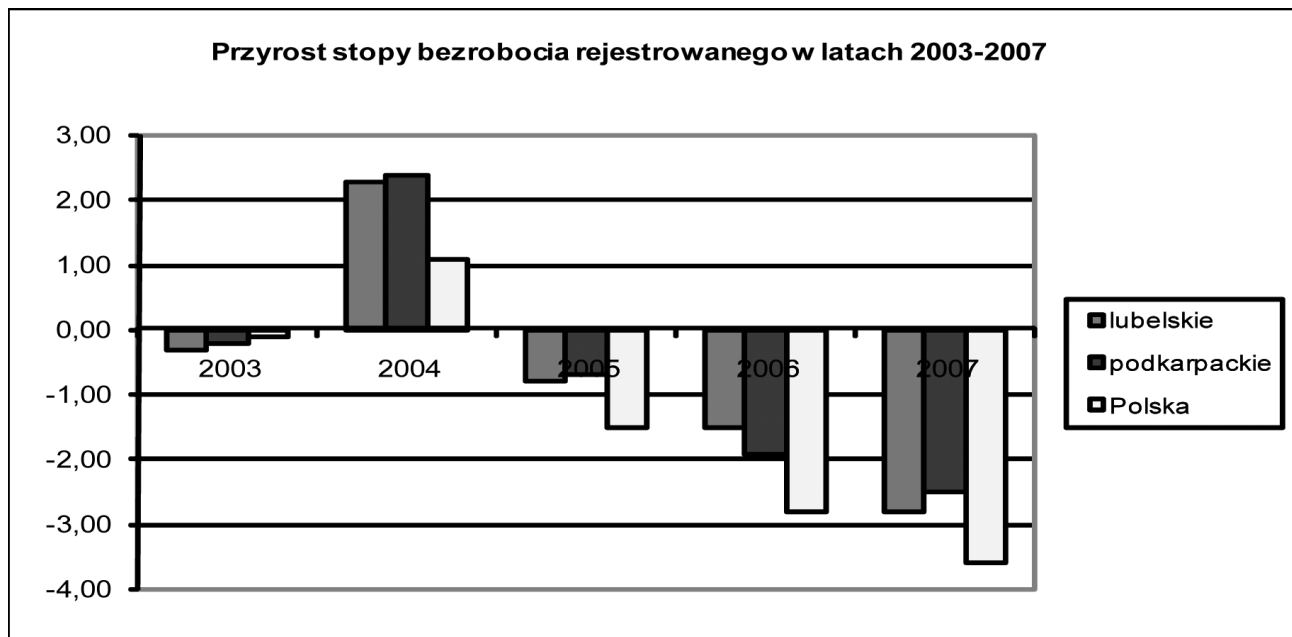
Tabela 8. Stopa bezrobocia rejestrowanego 2001-2007, stan w grudniu każdego roku

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007*
Lubelskie	15,7	15,8	15,5	17,8	17,0	15,5	12,7
Podkarpackie	17,3	16,9	16,7	19,1	18,4	16,5	14,0
Polska	17,4	18,1	18,0	19,1	17,6	14,8	11,2

*stan w końcu listopada 2007 r.

Źródło: dane GUS www.stat.gov.pl

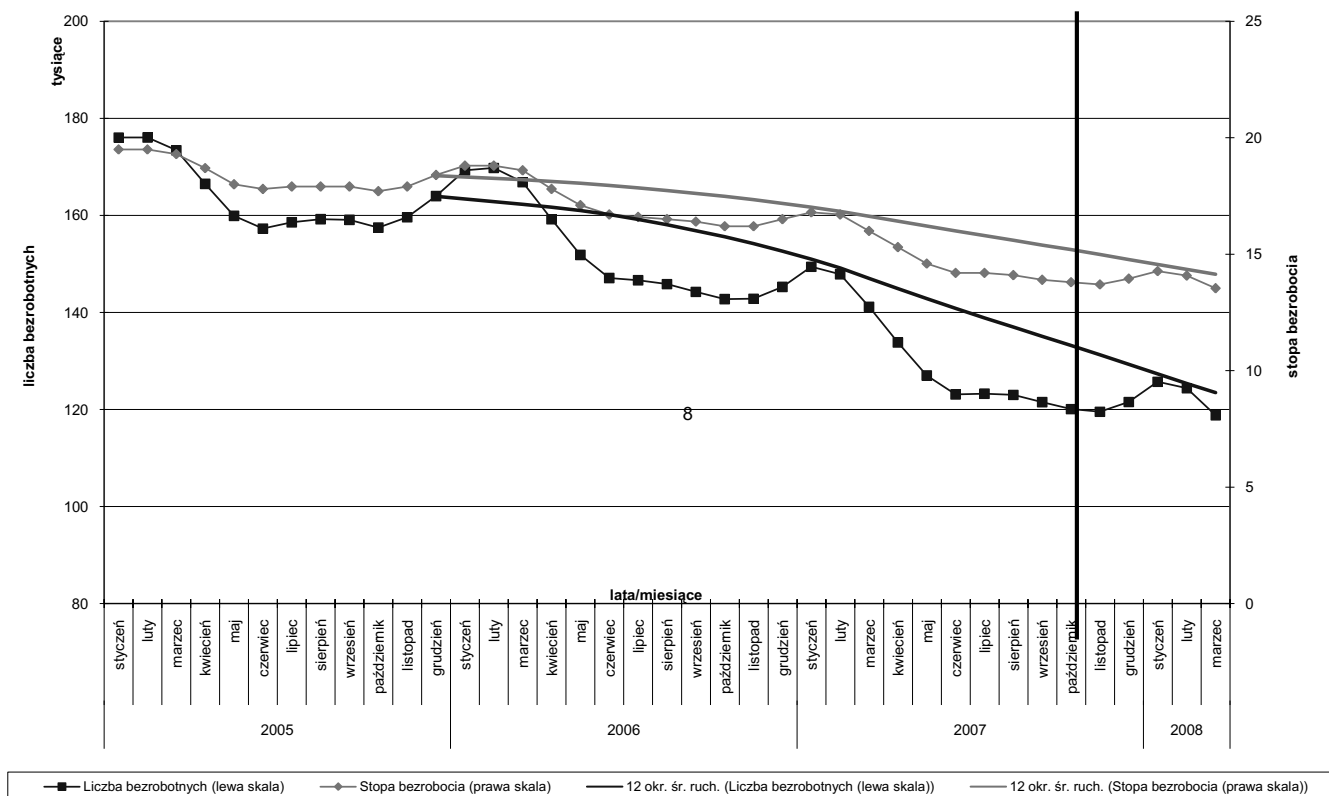
Wykres 7: Dynamika zmian stopy bezrobocia, 2003-2007

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych GUS www.stat.gov.pl

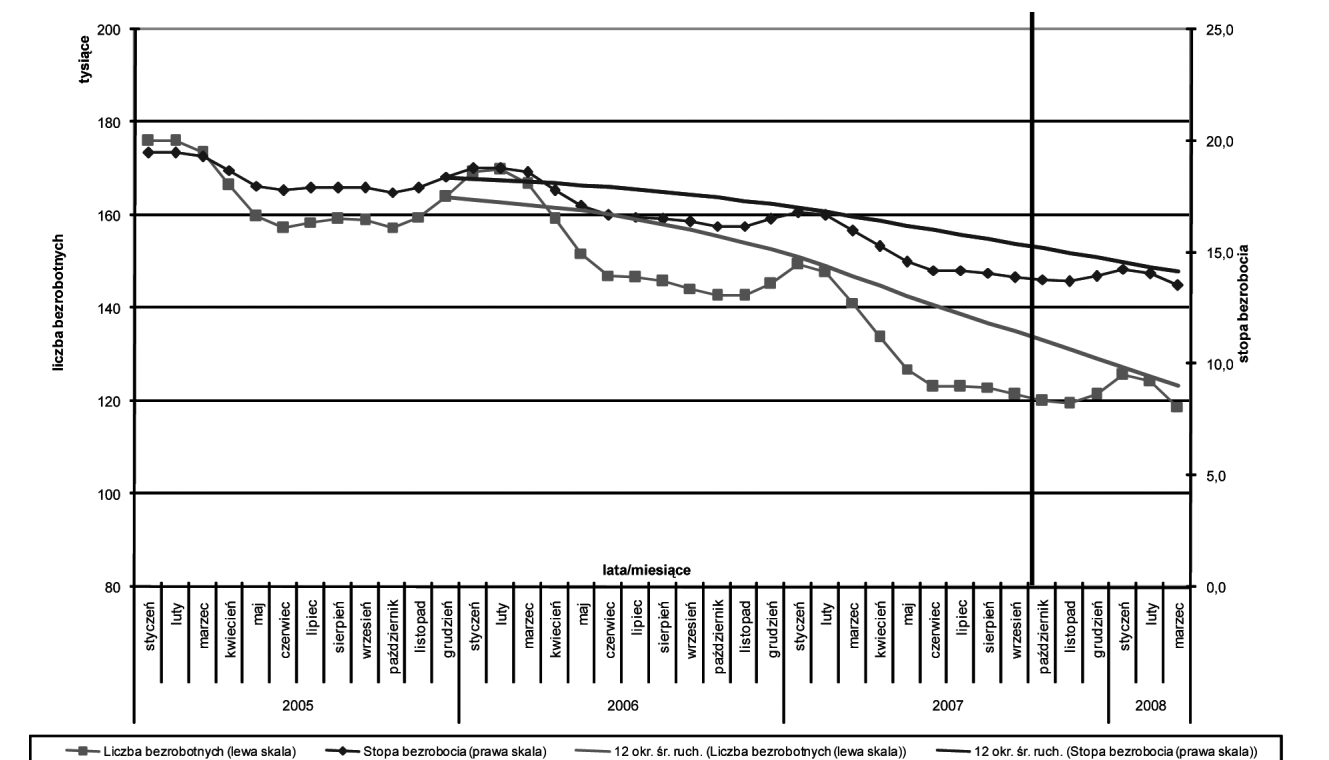
Spadkowi liczby zarejestrowanych bezrobotnych w latach 2005 – 2007 towarzyszyły silne fluktuacje sezonowe. Obserwujemy znaczne zmniejszenie się liczby bezrobotnych w okresie letnim, nasilenia się prac sezonowych oraz wzrost bezrobotnych w okresie zimowym.

Wykres 8.L: Liczba bezrobotnych i stopa bezrobocia w województwie lubelskim od stycznia 2005 r. do września 2007 oraz prognoza do marca 2008.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych otrzymanych z WUS Lublin.

Wykres 8.P: Liczba bezrobotnych i stopa bezrobocia w województwie podkarpackim od stycznia 2005 r. do września 2007 oraz prognoza do marca 2008.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych otrzymanych z WUS Rzeszów.

Mimo istotnego trendu zmniejszania się liczby bezrobotnych, wciąż ponad połowę zarejestrowanych stanowią długotrwale bezrobotni, nie posiadający prawa do zasiłku. W III kwartale 2007 r. w województwie lubelskim osoby pozostające bez pracy powyżej 12 miesięcy stanowiły 52,8% ogółu zarejestrowanych bezrobotnych, natomiast w województwie podkarpackim osoby te stanowiły 52,4% ogółu zarejestrowanych (GUS 2007).

Oczekujemy, że w pierwszym kwartale 2008 r., będziemy obserwowali wzrost stopy bezrobocia. Zgodnie z naszymi prognozami, w styczniu - lutym 2008 r. stopa bezrobocia wzrośnie do około 13,2% w województwie lubelskim i 14% w województwie podkarpackim. Wzrost stopy bezrobocia będzie

krótkotrwały, a w kolejnym kwartale powinniśmy obserwować powrót do wcześniejszego trendu spadkowego, z tym że tempo spadku bezrobocia będzie wolniejsze niż w latach 2006 - 2007. Mimo dalszego spadku bezrobocia, należy zwrócić uwagę na niekorzystne tendencje obserwowalne w obu województwach. W 2007 r., zarówno w Lubelskim, jak i w Podkarpackim, obserwowaliśmy spadek dynamiki odpływu z rejestru bezrobotnych z tytułu podjęcia zatrudnienia niesubsydiowanego. Spada również dynamika zgłaszania ofert pracy do urzędów pracy przez pracodawców. W coraz większym stopniu wyrejestrowania związane są z uczestnictwem w aktywnych programach zwalczania bezrobocia i nie oznaczają faktycznego powrotu na rynek pracy.

Spis tabel:

Tabela 1.1.L: Wybrane wskaźniki ze sfery realnej dla woj. lubelskiego (zmiany w %)	9
Tabela 1.2.L: Wybrane wskaźniki ze sfery realnej dla Polski (zmiany w %)	9
Tabela 2.L: Kondycja finansowa sektora przedsiębiorstw na Lubelszczyźnie, główne wskaźniki finansowe (%), 2005 – III kw. 2007 r.	12
Tabela 3.L: Liderzy (+) i maruderzy (-) na Lubelszczyźnie (II kw. 2006 – III kw. 2007)	15
Tabela 4.L: Rola poszczególnych rodzajów działalności w gospodarce Lubelszczyzny - udział w wyniku na sprzedaży w województwie (%).	18
Tabela 5.L: Kontrybucja dostępnych elementów składowych do wzrostu poszczególnych agregatów makroekonomicznych na Lubelszczyźnie	20
Tabela 6.L: Duże firmy na Lubelszczyźnie (spośród 700 firm z „Listy 2000 największych przedsiębiorstw” za 2006 r., klasyfikacja według największych przychodów ze sprzedaży)	34
Tabela 7.L: Wybrane projekty realizowane przy współfinansowaniu ze środków unijnych na Lubelszczyźnie.	39
Tabela 1.1.P: Wybrane wskaźniki ze sfery realnej dla Podkarpacia (zmiany w %)	42
Tabela 1.2.P: Wybrane wskaźniki ze sfery realnej dla Polski (zmiany w %)	43
Tabela 2.P: Kondycja finansowa sektora przedsiębiorstw na Podkarpaciu, główne wskaźniki finansowe (%), 2005 – III kw. 2007 r.	46
Tabela 3.P: Liderzy (+) i maruderzy (-) na Podkarpaciu (1 połowa 2006 – III kw. 2007)	49
Tabela 4.P: Rola poszczególnych rodzajów działalności w gospodarce Podkarpacia - udział w wyniku na sprzedaży w województwie (%).	52
Tabela 5.P: Kontrybucja dostępnych elementów składowych do wzrostu poszczególnych agregatów makroekonomicznych na Podkarpaciu.	53
Tabela 6.P: Duże firmy na Podkarpaciu („Lista 2000” za 2006 r., klasyfikacja według największych przychodów ze sprzedaży)	68
Tabela 7.P: Wybrane projekty realizowane przy współfinansowaniu ze środków unijnych na Podkarpaciu.	71
Tabela 8.: Stopa bezrobocia rejestrowanego 2001-2007, stan w grudniu każdego roku	81

Spis wykresów:

Wykres 1.L: Dynamika zatrudnienia ogółem i według sekcji w sektorze przedsiębiorstw w województwie lubelskim od roku 2003 do września 2007 oraz prognoza ogólnej dynamiki zatrudnienia do marca 2008.	27
Wykres 2.L: Dynamika zatrudnienia w wybranych grupach PKD* od stycznia 2005 r. do września 2007 r.	28
Wykres 3.L: Dynamika wzrostu zatrudnienia w budownictwie od stycznia 2005 r. do września 2007 r.	30
Wykres 4.L: Dynamika wynagrodzeń realnych w głównych sekcjach w województwie lubelskim od roku 2003 do września 2007 oraz prognoza dynamiki wynagrodzeń realnych ogółem dla IV kwartału 2007 i I kwartału 2008	31
Wykres 5.L: Cele przeznaczania środków unijnych w latach 2007 – 2013, mln euro i (%)	36
Wykres 1.P: Dynamika zatrudnienia ogółem i według sekcji w sektorze przedsiębiorstw w województwie podkarpackim od stycznia 2005 r. do września 2007 r. oraz prognoza ogólnej dynamiki zatrudnienia do marca 2008.	61
Wykres 2.P: Dynamika zatrudnienia w wybranych grupach PKD* w województwie podkarpackim od stycznia 2005 r. do września 2007 r.	62
Wykres 3.P: Dynamika wzrostu zatrudnienia w budownictwie w województwie podkarpackim od stycznia 2005 r. do września 2007 r.	63
Wykres 4.P: Dynamika wynagrodzeń realnych w głównych sekcjach w województwie podkarpackim od stycznia 2005 r. do września 2007 r. oraz prognoza dynamiki wynagrodzeń realnych ogółem do marca 2008.	65
Wykres 5.P: Podział funduszy unijnych w województwie podkarpackim, 2007 – 2013, (%)	70
Wykres 6.L: Liczby oraz dynamiki 12 miesięczne (roczne zmiany procentowe) pracujących i aktywnych zawodowo w województwie lubelskim od stycznia 2005 r. do września 2007 r. wraz z 12 miesięcznymi średnimi ruchomymi oraz prognozy do marca 2008.	79
Wykres 6.P: Liczby oraz dynamiki 12 miesięczne (roczne zmiany procentowe) pracujących i aktywnych zawodowo w województwie podkarpackim od stycznia 2005 r. do września 2007 r. wraz z 12 miesięcznymi średnimi ruchomymi oraz prognozy do marca 2008.	80
Wykres 7: Dynamika zmian stopy bezrobocia, 2003-2007	81
Wykres 8.L: Liczba bezrobotnych i stopa bezrobocia w województwie lubelskim od stycznia 2005 r. do września 2007 oraz prognoza do marca 2008.	82
Wykres 8.P: Liczba bezrobotnych i stopa bezrobocia w województwie podkarpackim od stycznia 2005 r. do września 2007 oraz prognoza do marca 2008.	82